

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

*[ACTUAL ISSUES
OF UKRAINIAN LINGUISTICS:
THEORY AND PRACTICE]*

*[АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
УКРАИНСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА]*

XXXVIII

Засновано 2000 року

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Інституту філології
28 травня 2019 року*

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенти:

Н.М. Корбозерова, д-р філол. наук, проф.

В.М. Бріцин, д-р філол. наук, проф.

О.П. Івановська, д-р філол. наук, проф.

А 43 Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика :
зб. наукових праць. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський
університет", 2019. Вип. 38. 223 с.

У збірнику наукових праць аналізуються актуальні, перспективні, дискусійні питання сучасної лінгвістики в її множинних дослідницьких парадигмах. Видання розраховано на фахівців у галузях філології, філософії, культурології, історії та інших соціогуманітарних дисциплін, а також науковців вищих навчальних закладів.

ISSN 2311-2697 (Print)

ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Наукова індексація:

INDEX COPERNICUS (Польща)

ERIH PLUS (Норвегія)

RESEARCH BIB (Японія)

РІНЦ / eLIBRARY (Росія)

УКРАЇНІКА НАУКОВА (Україна)

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 5755 від 15.01.2002 р.

Збірник наукових праць є **фаховим виданням із дисциплін філологічного профілю** (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.10.2015 р., № 1021)

Редакція підтримує політику відкритого доступу до публікацій (**Open Access**).

Головний редактор:

Л.І. Шевченко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.

Відповідальний секретар:

Д.Ю. Сизонов, канд. філол. наук, доц.

Відповідальний секретар англomовної версії:

О.М. Плясун

Українська редакційна колегія:

Б.М. Ажнюк, д-р філол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р філол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р філол. наук, проф.;

Д.В. Дергач, канд. філол. н., доц.;

С.Я. Єрмоленко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

А.П. Загнітко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевська, д-р філол. наук, проф.;

О.В. Левко, канд. філол. наук, доц.;

О.І. Луценко, канд. філол. н., доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р філол. наук, проф.;

Г.П. Півторак, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Р.П. Радишевський, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

С.К. Росовецький, д-р філол. наук, проф.;

М.А. Собуцький, д-р філол. наук, проф.;

О.О. Тараненко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.;

Л.В. Шулінова, канд. філол. н., доц.

Міжнародна редакційна колегія:

Артур Брацкі, д-р гуманіт. наук, проф. (Польща);

Андрій Даниленко, канд. філол. наук, проф. (США);

Дель Гаудіо Сальваторе, PhD (д-р філософії) (Італія);

Александр Кіклевіч, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Максім Каранфіловскі, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Наталія Клушина, д-р філол. наук, проф. (Росія);

Лідія Тантуровска, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Бранко Тошович, д-р філол. наук, проф. (Австрія);

Адам Фаловскі, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Адреса редакційної колегії: 01601, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 14, ауд. 131,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут
філології; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Reviewers:

N.M. Korbozerova, doctor of philology, prof.

V.M. Britsyn, doctor of philology, prof.

O.P. Ivanovska, doctor of philology, prof.

A 43 Actual issues of Ukrainian linguistics : theory and practice : scientific digest. Kyiv : Publishing center "Kyiv university", 2019. Vol. 38. 223 p.

The scientific digest contains contributions dedicated to the analysis of relevant, promising, controversial issues of modern linguistics in its plural research paradigmes. It is addressed to specialists in various disciplines of humanities: philology, philosophy, culturology, history etc. as well as to university scholars.

ISSN 2311-2697 (Print)

ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Scientific indexation:

INDEX COPERNICUS (Poland)

ERIH PLUS (Norway)

RESEARCH BIB (Japan)

RISC / eLIBRARY (Russia)

SCIENTIFIC UKRAINE (Ukraine)

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

Certificate of state registration of the print media KB № 5755, 15.01.2002.

The scientific digest is a **professional edition of philological sciences** (decree of the Ministry of education and science of Ukraine, 07.10.2015, № 1021).

The Editorial Board follows **Open Access** policy

Chief editor:

L.I. Shevchenko, corresponding member of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.

Executive secretary:

D.Y. Syzonov, PhD, assoc. prof.

Executive secretary of the English version:

O.M. Pliasun

Ukrainian editorial board:

B.M. Azhnyuk, doctor of philology, prof.;

F.S. Batsevych, doctor of philology, prof.;

D.V. Dergach, PhD, assoc. prof.;

L.P. Hnatiuk, doctor of philology, prof.;

S.Y. Yermolenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

T.Y. Kovalevska, doctor of philology, prof.;

O.V. Levko, PhD, assoc. prof.;

O.I. Lutsenko, PhD, assoc. prof.;

L.A. Lysychenko, doctor of philology, prof.;

G.P. Pivtorak, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

R.P. Radyshevskyy, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

S.K. Rosovetskyy, doctor of philology, prof.;

M.A. Sobutskyyi, doctor of philology, prof.;

L.V. Shulinova, PhD, assoc. prof.;

V.A. Shyrovokov, acad. of NAS of Ukraine, doctor of technical sciences, prof.;

O.O. Taranenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

A.P. Zagnitko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

International editorial board:

Artur Bratski, doctor of humanities, prof. (Poland);

Andrii Danylenko, PhD, prof. (USA);

Del Gaudio Salvatore, PhD (Italy);

Maksim Karanfilovski, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Aleksander Kiklevich, doctor of philology, prof. (Poland);

Natalia Klushyna, doctor of philology, prof. (Russia);

Lidia Tanturovska, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Branko Toshovych, doctor of philology, prof. (Austria);

Adam Falowski, doctor of philology, prof. (Poland)

Editorial address: 01601 Kyiv, Taras Shevchenko Blvd, 14, aud. 131, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of philology, tel. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apulp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apulp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенты:

Н.Н. Корбозерова, д-р филол. наук, проф.

В.М. Брицын, д-р филол. наук, проф.

Е.П. Ивановская, д-р филол. наук, проф.

А 43 Актуальные проблемы украинской лингвистики : теория и практика : сб. научных трудов. Киев : Издательско-полиграфический центр "Киевский университет", 2019. Вып. 38. 223 с.

В сборнике научных трудов анализируются актуальные, перспективные, дискуссионные вопросы современной лингвистики в ее множественных исследовательских парадигмах. Издание адресуется специалистам в области филологии, философии, культурологии, истории и других социогуманитарных дисциплин, а также исследователям высших учебных заведений.

ISSN 2311-2697 (Print)

ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Научная индексация:

INDEX COPERNICUS (Польша)

ERIH PLUS (Норвегия)

RESEARCH BIB (Япония)

РИНЦ / eLIBRARY (Россия)

УКРАИНИКА НАУЧНАЯ (Украина)

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации – Серия КВ № 5755 от 15.01.2002 г.

Сборник научных трудов является **специализированным изданием по дисциплинам филологического профиля** (приказ Министерства образования и науки Украины от 07.10.2015 г., № 1021).

Редакция поддерживает политику открытого доступа к публикациям (**Open Access**).

Главный редактор:

Л.И. Шевченко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.

Ответственный секретарь:

Д.Ю. Сизонов, канд. филол. наук, доц.

Ответственный секретарь англоязычной версии:

О.Н. Плясун

Украинская редакционная коллегия:

Б.Н. Ажнюк, д-р филол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р филол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р филол. наук, проф.;

Д.В. Дергач, канд. филол. наук, доц.;

С.Я. Ермоленко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

А.А. Загнитко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевская, д-р филол. наук, проф.;

А.В. Левко, канд. филол. наук, доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р филол. наук, проф.;

О.И. Луценко, канд. филол. наук, доц.;

Г.П. Пивторак, акад. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Р.П. Радышевский, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

С.К. Росовецкий, д-р филол. наук, проф.;

М.А. Собуцкий, д-р филол. наук, проф.;

А.О. Тараненко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН Украины, д-р техн. наук, проф.;

Л.В. Шулинова, канд. филол. наук, доц.

Международная редакционная коллегия:

Артур Брацки, д-р гуманитарн. наук, проф. (Польша);

Андрей Даниленко, канд. филол. наук, проф. (США);

Дель Гаудио Сальваторе, PhD (д-р философии) (Италия);

Максим Каранфиловски, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Александр Киклевич, д-р филол. наук, проф. (Польша);

Наталья Клушина, д-р филол. наук, проф. (Россия);

Лидия Тантуровска, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Бранко Тошович, д-р филол. наук, проф. (Австрия);

Адам Фаловски, д-р филол. наук, проф. (Польша).

Адрес редакционной коллегии: 01601, г. Киев, бул. Т. Шевченко, 14, ауд. 131, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Институт филологии; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apulp@univ.net.ua; style_m_k@ukr.net

web: <http://apulp.knu.ua>

ДО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА ЛАРИСИ ШЕВЧЕНКО

УДК 811.161

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.8-23>

Стишов О.А.

orcid.org/0000-0001-6192-255X

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

НЕОЛІНГВІСТИЧНІ ІДЕЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛАРИСИ ШЕВЧЕНКО

Анотація. У статті проаналізовані інноваційні погляди на сучасну лінгвістику в системному аналізі численних праць проф. Л.І. Шевченко – відомого українського мовознавця, завідувача кафедри стилістики та мовної комунікації, заступника голови Українського комітету славистів, члена двох комісій МКС – медіалінгвістичної та стилістичної, головного редактора міжнародного видання "Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика". У перед'ювілейній статті зосереджено увагу на розробленні дослідницею концепції інтелектуалізації української літературної мови, інтегрованості праць ученого з європейським науковим простором, зокрема в контексті неонапрямів лінгвістики – юридичної, медійної, бізнесової, політичної та ін., аналіз яких визначає дослідницький вектор сучасного мовознавця. Автори згадують і праці учнів проф. Л.І. Шевченко, під керівництво якої захищено більше десяти кандидатських і докторських дисертацій. Особливе місце Лариса Шевченко посідає у Київській стилістичній школі, підтвердженням чого виступають численні роботи дослідниці, що якісно змінили та поглибили погляди на деякі питання теоретичної і функціональної стилістики. Це, передусім, теоретичні проблеми сучасного мовознавства та пошуки нових дослідницьких парадигм, проблеми стильової диференціації української літературної мови, аналіз концептів теорії інтелектуалізації мови, модерновий погляд на ідіостилістику, питання статусу національної мови у просторі сучасного соціуму, глибокий аналіз української лінгвістики в ідеях, постанях та концепціях. Продуктивність і поліфонічність інтересів ученого, її широкий науковий кругозір, її енциклопедичність інтересів та знань, її прагнення бути сучасною в контексті модерних поглядів та ідей на світове мовознавство, її

фундаментаторська роль у формуванні нових дослідницьких напрямів дозволяють говорити про важливе місце проф. Л.І. Шевченко в лінгвістиці XXI століття.

Ключові слова: Л.І. Шевченко, Київська стилістична школа, лінгвістична традиція, неолінгвістика, Київський університет.

Інформація про авторів: Стишов Олександр Анатолійович – доктор філологічних наук, професор; професор кафедри української мови; Інститут філології; Київський університет імені Бориса Грінченка.

Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: styshov@ukr.net; dm_sizonov@ukr.net

Oleksandr A. Styshov

orcid.org/0000-0001-6192-255X

Dmytro Y. Syzonov

orcid.org/0000-0003-1162-2182

INNOVATIVE LINGUISTIC IDEAS AND CONCEPTS OF LARYSA SHEVCHENKO

Abstract. *The article establishes innovative views on modern linguistics in systematic analysis of numerous works by prof. L.I. Shevchenko – a prominent Ukrainian linguist, head of the department of stylistics and language communication, a vice-chairman of the Ukrainian committee of slavists, a member of two commissions of the International committee of slavists (media linguistic and stylistic), chief editor of the international edition "Actual issues of Ukrainian linguistics: theory and practice". The pre-anniversary article focuses on the scholar's concept of intellectualization of the Ukrainian literary language, integration of the researcher's works with European academic discourse, particularly, in the context of innovative linguistic directions – legal linguistics, media linguistics, business linguistics, political linguistics etc., the analysis of which is determined by exploratory vector of a modern linguist. The authors also mention the works of prof. L.I. Shevchenko's mentees. More than 10 PhD and doctoral theses have been defended under the scholar's supervision. Prof. L.I. Shevchenko holds a special place at Kyiv stylistic school, which is confirmed by the researcher's numerous works that have qualitatively changed and deepened views on some issues of theoretical and functional stylistics. These are primarily theoretical problems of modern linguistics and the search for new research paradigms, the problems of stylistic differentiation of the Ukrainian literary language, the analysis of concepts of the theory of*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

.....

language intellectualization, modern view on idiostylistics, the issue of the national language status in contemporary social space, a profound analysis of Ukrainian linguistics in ideas, concepts and personalities. Productivity and polyphony of the researcher's interests, her wide scientific outlook, encyclopedic knowledge, desire to be modern in the context of innovative views and ideas in world linguistics, fundamental role in formation of new research directions define a significant place of prof. L.I. Shevchenko in the XXI century linguistics.

Key words: L.I. Shevchenko, Kyiv stylistic school, linguistic tradition, neolinguistics, Kyiv University.

Information about the authors: Styshov Oleksandr Anatoliiovych – doctor of philology, professor; professor of the Ukrainian language department; Institute of philology; Borys Grinchenko Kyiv University.

Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: styshov@ukr.net ; dm_sizonov@ukr.net

Стишов А.А.

orcid.org/0000-0001-6192-255X

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

НЕОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИДЕИ И ИННОВАЦИОННЫЕ КОНЦЕПЦИИ ЛАРИСЫ ШЕВЧЕНКО

Аннотация. В статье проанализированы инновационные взгляды на современную лингвистику в системном анализе многочисленных трудов проф. Л.И. Шевченко – известного украинского языковеда, завкафедрой стилистики и языковой коммуникации, заместителя председателя Украинского комитета славистов, члена двух комиссий МКС – медиалингвистической и стилистической, главного редактора международного издания "Актуальные проблемы украинской лингвистики: теория и практика". В предъюбилейной статье концентрируется внимание на разработке профессором концепции интеллектуализации украинского литературного языка, интегрированности работ исследовательницы с европейским научным пространством, в частности в контексте наонаправлений лингвистики – юридической, политической, философской, массмедийной и др., анализ которых определяет исследовательский вектор современного лингвиста.

Авторами упоминаются и труды учеников проф. Л.И. Шевченко, под руководством которой защищено более десяти кандидатских и докторских диссертаций. Особое место Лариса Шевченко занимает в Киевской стилистической школе, подтверждением чего выступают многочисленные труды исследовательницы, изменившие и углубившие взгляды на вопросы теоретической и функциональной стилистики. Это, прежде всего, теоретические проблемы языкознания и поиски новых исследовательских парадигм, проблемы стилевой дифференциации украинского литературного языка, анализ концептов теории интеллектуализации языка, современный взгляд на идиостилистику, вопросы статуса национального языка в пространстве современного социума, глубокий анализ украинского лингвистики в идеях, фигурах и концепциях. Производительность и полифоничность интересов исследовательницы, ее широкий научный кругозор, ее энциклопедичность интересов и знаний, ее стремление быть современной в контексте современных взглядов и идей на мировое языкознание, ее фундаментаторская роль в формировании новых исследовательских направлений позволяют говорить об особом месте проф. Л.И. Шевченко в лингвистической науке XXI века.

Ключевые слова: Л.И. Шевченко, Киевская стилистическая школа, лингвистическая традиция, неолингвистика, Киевский университет.

Информация об авторах: Стишов Александр Анатольевич – доктор филологических наук, профессор; профессор кафедры украинского языка; Институт филологии; Киевский университет имени Бориса Гринченко.

Сизонов Дмитрий Юрьевич – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: styshov@ukr.net ; dm_sizonov@ukr.net

Постать відомого науковця Лариси Шевченко є визначальною та, без сумніву, знаковою як для українського, так і слов'янського мовознавства. З її ім'ям пов'язані перші інноваційні та різноаспектні праці в сучасній лінгвістиці – медійній, юридичній, бізнесовій та політичній (спроби Л.І. Шевченко бути першою в неонапрямах у часових межах тяжіють 80-90-их рр. ХХ ст.). Свіжі ідеї, які виникали ще за радянської доби щодо перспектив лінгвістики, передусім функціональної, були закладені ще в її кандидатській дисертації

"Функціонально-стилістичний аналіз лексики передової газетної статті" (1981 р.), наукові поради під час написання якої були дані знаними лінгвістами-професорами Л.О. Кадомцевою, А.П. Коваль, Г.Я. Солгаником.

На той час говорити про окремі дослідження з медійного стилю (в тогочасних термінах – "стилю масово-політичної інформації", "стилю масово-політичної інформації і пропаганди" [2]) було дуже складно і неперспективно, що мотивувалося передусім ідеологічними координатами. Саме ця дисертація (та низка публікацій до і після її захисту), присвячена студіюванню мови медіа, дасть поштовх виокремити прогресивний напрям лінгвістики ХХІ ст. – *медіалінгвістику*. Цей факт дозволить Ларисі Шевченко від України увійти до складу створеної у 2013 р. Медіалінгвістичної комісії при Міжнародному комітеті славістів та взяти участь у перспективному проекті "Медіалінгвістика ХХІ ст." (2012-2013 рр.).

Наголосимо, що 2013 р. в Київському університеті з легкої руки Л.І. Шевченко та за підтримки керівництва впроваджено інноваційну спеціалізацію "Медіалінгвістика", що і донині користується значним фаховим попитом у сучасних студентів. Преса того року напише:

"Кафедра довго готувалася до відкриття спеціалізації з медіалінгвістики: захищено дисертації з актуальних питань дослідження мови ЗМІ, її функцій, мови реклами та п'яр-технологій, також вийшли друком монографії і словники з медіапроблематики, пишуться чисельні праці з медіакомунікації, мовної культури в медіа, аналізуються маніпулятивні стратегії та тактики мови ЗМІ, акцентується на нових мовних формах у впливі на масового реципієнта"¹

Серед нових праць особливої уваги потребує перший в Україні словник термінів і понять з медіалінгвістики, грифований Міністерством освіти та науки України, за

---

¹ Детектор Медіа, 02.06.2013. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/institut_filologii_zaprovadzhue_novu_spetsializatsiyu_z_medialingvistiki/

редакцією проф. Л.І. Шевченко [1]. Важливо, що роботу високо оцінили знані українські науковці, фахівці з теорії медіакомунікації, які виступили рецензентами видання, – проф. О.А. Стишов, проф. Н.П. Шумарова, проф. Б.М. Ажнюк, проф. О.С. Снитко. Стаття-рецензія вийшла друком в офіційному виданні Медіалінгвістичної комісії МКС "Медіалінгвістика" [10]. Сам словник вміщує понад 300 термінологічних одиниць, якими оперує медіалінгвістика і які були скрупульозно опрацьовані групою авторів за наукового керівництва Лариси Шевченко.

Ідеї, висловлені професором Л.І. Шевченко в контексті медіалінгвістики як неонапряму, втілилися у подальших дисертаційних та монографічних працях її учнів у розробці наукових проблем: вторинної номінації терміна в масовій комунікації (Д.Ю. Сизонов), лінгвальних характеристик інтерв'ю в системі сучасних медіажанрів (М.Л. Штельмах), стилістичного потенціалу онімів у медіа (Д.В. Дергач), медійного перифраза та його функцій (М.Б. Булах), комплексного аналізу іміджу України в медіа (О.М. Плясун) та ін.

Поряд із цим проф. Л.І. Шевченко – одна із новаторів *юрислінгвістичного напрямку* в Україні, що реалізовано в численних працях, передусім лексикографічних. Інноваційний словник "Юрислінгвістика: словник термінів і понять" побачив світ 2015 р. У передмові до словника автор пише:

"Важливість й актуальність інноваційного словника засвідчує реальне життя, коли в діловій і масовій комунікації формується потреба точної та ємної номінації юридичного поняття, процесу, явища; коли суттєво зростають вимоги до публічного мовлення, передусім у законодавчій сфері; коли важливим для суспільного консенсусу залишається питання ідентифікації тексту за належністю особі, певній соціальній групі чи комунікативній сфері – все це підлягає правовій регламентації та фахового аналізу філолога" [11, с. 7].

Те, що словник є важливим та цікавим не тільки для української, а й зарубіжної лінгвістики, підтверджує і факт

виходу аналітичної статті-рецензії на видання в міжнародному журналі "Slavica" (2017 р.). Новим здобутком у просуванні ідей юрислінгвістики в сучасну дидактику стало запровадження окремої спеціалізації "Лінгвістична експертиза" в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, навчально-наукове забезпечення якої підтверджується численними працями проф. Л.І. Шевченко з перспективної проблематики.

У низці публікацій з юрислінгвістичної проблематики професор Лариса Шевченко зосереджує увагу на лінгвістичній інтерпретації юридичного тексту; визначенні стилістичних функцій слова у правовому контексті; аналізі термінологічної та мовної одиниці, типових для законодавчої, дипломатичної та ділової сфери документа; розгляді писемного чи усного офіційного висловлювання, зокрема і з погляду мовознавчої оцінки (лінгвістична експертиза); комплексній інтерпретації медійного тексту в правовому полі та ін. Широкий спектр аналізованих проблем, ґрунтовно опрацьованих Л.І. Шевченко, дали підстави для призначення її радником Президента Українського національного комітету Міжнародної торгової палати та очолити Бюро лінгвістичної експертизи (2015 р.).

Правові колізії, пов'язані з функціонуванням української мови, залишаються предметом аналізу Лариси Шевченко і сьогодні. Не можемо не згадати в цьому контексті спеціальний проект Інституту Кеннана "Мовна ситуація в Україні та дискусії навколо українського правопису" (2002 р.). Учасниками дискусійного семінару були запрошені знані лінгвісти – академік НАН України В.М. Русанівський, професори О.О. Тараненко, С.Я. Єрмоленко, Б.М. Ажнюк та ін. На цьому форумі Л.І. Шевченко, зокрема, висловить важливу тезу в підсумку:

"Єдиний шлях перспективного розвитку української мови – адекватність її функціональних можливостей потребам часу і національної культури. Лінгвісти, як і взагалі українська інтелігенція, мають ґрамотно працювати на українську мову і

.....

толерантно ставитися до виражених альтернативних думок, поглядів і підходів" [3, с. 71].

Зважаючи на принципове ставлення Лариси Іванівни до статусу української мови в суспільстві як державної, її функціонального аналізу в різних типах комунікації, наголосимо на постаті Л.І. Шевченко ще і як великого патріота Української держави та українського Слова.

Саме на серйозне осмислення в контексті сказаного заслуговують думки Л.І. Шевченко щодо пріоритетності юрис- / медіалінгвістичних ідей та концепцій у світовій науці:

"З-поміж інших виокремлюється лінгвістична експертиза медійного тексту – складної комунікативної сутності, що охоплює усі сфери життя суспільства, перехрещує у масовій мовній свідомості рефлексію особистості й соціуму" [7, с. 239].

Перспектива такої взаємодії формується вже сьогодні завдяки науковим ідеям і здобуткам професора Лариси Шевченко.

Проф. Л.І. Шевченко – відомий *український лексикограф*. Інноваційні словники, видані за ініціативи, участі та за редакцією дослідниці, стали резонансними в Україні та за її межами. Зокрема, "Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права : близько 70000 термінів" (2010 р.) став першим виданням такого типу в європейській лексикографії, а "Новий словник іншомовних слів" (2007 р.) – користується популярністю не тільки в Україні, а й за межами держави. Цей та інші лексикони увійшли до видавничого проекту "Ідеї, постаті, тексти в українській культурі", ініційованого професором Ларисою Шевченко на поч. 2000-х рр.

У межах цього проекту видано понад 30 лексикографічних праць, зокрема "Новий українсько-англійський юридичний словник : близько 50 000 термінів" (2009 р.); "Англо-український, українсько-англійський юридичний словник : близько 70000 термінів" (2010 р.); "Новий англо-український медичний словник" (2009 р.); "Українсько-македонський,

македонсько-український розмовник" (2005 р.); "Англо-український юридичний словник : близько 75000 термінів" (2007 р.); "Сучасний орфографічний словник української мови. З граматичними коментарями" (2007 р.); "Сучасний англо-український, українсько-англійський словник. Понад 100000 слів і словосполучень" (2014 р.) та ін. А з 2016 р. за участі молодих учених видається щорічний словник "Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа" [8; 9], що репрезентує сучасний стан та динаміку оновлення лексико-фразеологічного фонду української мови на прикладі сучасних медіаджерел – радіо, телебачення, друкованої преси, реклами та Інтернет-комунікації.

За вагомий внесок у сучасну лексикографію проф. Л.І.Шевченко стала Лауреатом Премії імені Тараса Шевченка Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2012 р.).

Ларисою Шевченко розроблено *теорію інтелектуальної еволюції української літературної мови*, наукові засади якої викладено в монографії "Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу" (2001 р.) та посібнику для магістрантів університетів "Проблеми інтелектуальної еволюції української літературної мови" (2015 р.). Дисципліна "Проблеми інтелектуальної еволюції української літературної мови" є нормативною для магістрантів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Розвиток сформованої проф. Л.І. Шевченко концепції та наукових ідей відбувся в докторських і кандидатських дисертаціях, консультантом і керівником яких вона стала – "Українська термінологія з генетики: походження, структура, системність" (Т.Г. Соколовська), "Лінгвостилістика української прози 60-90-х років ХХ ст. (на матеріалі творів В. Дрозда, В. Іванчука, В. Шевчука)" (О.І. Хом'як), "Внутрішнє мовлення: лінгвістичні аспекти інтерпретації української художньої прози ХХ століття" (В.Я. Семенюк), "Лінгвістичний статус неологізмів у неокласичному тексті" (А.А. Калетнік), "Ідіостиль Юрія

Яновського в контексті лінгвоестетичних парадигм I половини ХХ століття" (Л.В. Домилівська) та ін.

Проф. Шевченко Л.І. – автор низки актуальних для світової лінгвістичної науки монографій, навчальних підручників та посібників, навчально-методичних видань у руслі *функціональної стилістики*, над якою вона працює майже півстоліття. Читаючи курс "Стилістика української мови" (в різний час – "Стилістика та культура української мови", "Стилістика сучасної української мови", "Стилістика української літературної мови: функціональна парадигма") у Київському університеті, постійно оновлювався й авторський книжковий фонд зі стилістики. Згадати хоча б дві частини посібника за науковою редакцією Лариси Шевченко ("Стилістика української літературної мови: функціональна діагностика тексту" та "Стилістика української літературної мови: тести, завдання, вправи"), перевиданого 2019 р. вчетверте, що, вочевидь, свідчить про особливу актуальність праці та її ідей для сучасної лінгвостилістики.

Стилістичні проблеми описані й у численних наукових публікаціях та статтях, що входять до світових наукометричних баз. Це і стилістика мовних засобів, теоретичні питання з функціональної стилістики, пошуки наукової інтерпретації поняття *стиль / функціональний стиль*, стильові риси жанрового синкретизму, ідіостилістика, проблеми статусу національної мови в стилістичному аспекті, стилістична норма та багато ін. питань, які допомагають сучасному лінгвісту осягнути сутність модерного стилістичного знання. Ці та інші проблеми у статтях автора були вміщені до монографічній праці "Горизонтами модерної лінгвістики" (2014 р.), що дозволяє окреслити об'ємний портрет науковця:

"Написані в різний час, із урахуванням різних традицій, зібрані воедино (та збережені в оригінальному форматуванні) вони репрезентують глибину, рельєфність наукової думки автора, її оригінальні підходи до вирішення актуальних проблем мовознавства, мотивують тривалість творчого польоту,

визначають його перспективи та відкривають перед усіма нами неосяжні горизонти модерної лінгвістики" [5, с.10].

Говорячи про науковий інтерес ювіляра, не можемо не сказати про *персоніфікований погляд* Л.І. Шевченко на українську словесну культуру, що не обмежується лише констатацією імен / авторів. Дослідниця аналізує творчість митців слова (Т. Шевченка, І. Франка, П. Куліша, Г. Сковороди, М. Зерова, І. Драча, М. Лесіва та ін.), науковців та мислителів (Ж. Піаже, Ф. Гегеля, О. Потебні, М. Максимовича, З. Тулуб, С. Єфремова, А. Кримського та ін.).

На окрему увагу заслуговує ґрунтовне дослідження професором Л.І. Шевченко *стилістики художнього тексту*, мови творів красного письменства, ідіостилістики українських та світових літературних діячів. Професором проаналізовано питання лінгвістичної інтерпретації символіки Т. Шевченка; творчість І.Котляревського в ракурсі еволюційного розвитку літературних форм української мови; концепція розвитку української літературної мови в дослідженнях І. Франка; опозиція символіки у Г. Сковороди як аргумент до культурно-мовної диглосії пізнього бароко; культурний патерн і вербальна рефлексія в біблійному та фольклорному тексті; образне слово й мовосимволи Києво-Печерського патерика та ін.

Особливе місце посідають *перед'ювілейні праці на пошану* Л.А. Булаховського, П.П. Плюща, В.М. Русанівського, М.О. Карпенко, Л.А. Лисиченко та ін. ключових фігур української лінгвістики. Л.І. Шевченко не аналізує ці постаті поверхово, її амплуа – поглинатися в інтелектуальну сутність авторів, зупинятися на ключових моментах творчості – наукової та літературної, розмірковувати над загальнокультурними кодами та смислами, які впливають на їх мовну свідомість та ідіостилістику загалом. Таке ставлення до знакових культурних фігур говорить про Ларису Шевченко як лінгвоестета, щирою людиною щодо нашого минулого, вірну своїй професії, якій вона присвятила все своє життя. Також вона залишається щирою щодо людей, які поруч.

Наш ювіляр – *досвідчений організатор науки*. Як керівник кафедри стилістики та мовної комунікації (в минулому – кафедри історії української мови; історії та стилістики української мови) Київського національного університету імені Тараса Шевченка проф. Шевченко Л.І. змогла багато зробити в просуванні української науки й університетської дидактики у світі, зокрема впровадити в навчальний процес інноваційні напрямки лінгвістики, ініціюючи і просуваючи нові університетські спеціалізації ("Медіалінгвістика", "Лінгвістична експертиза").

До ювілею кафедри історії та стилістики української мови (1992-2012) за ініціативи Лариси Шевченко та за підтримки ректора акад. Губерського Л.В. була видана ювілейна книга "Університетська україністика в актуальних епістемах сучасного мовознавства", у якій зроблено екскурс в історію української лінгвістики завдяки знаковим іменам, які працювали на кафедрі в різні періоди. У вітальному слові Губерський Л.В. наголосив:

"Згуртований колектив кафедри, очолюваний професором Шевченко Л.І., активно продовжує започатковану ще першим ректором Університету М. Максимовичем традицію розуміння й аналізу мови у просторі словесності – в її зв'язках з історією, культурою, традиціями народу. Такий підхід дозволяє кафедрі вже понад 20 років актуалізувати модерні напрямки сучасної науки" [4, с. 3].

Проф. Шевченко Л.І. – *висококваліфікований і талановитий викладач*. Вона читає авторські курси, які посідають важливе місце у становленні фахівця-філолога сучасної України: "Проблеми інтелектуальної еволюції української літературної мови", "Актуальні дослідницькі епістемати в медіалінгвістиці", "Мовна особистість у медіа", "Лінгвістична експертиза медійного тексту", "Культурно-історична еволюція стилів української літературної мови", "Етика та естетика в медіа" та ін.

Свого часу вона читала лекції з юридичного та законодавчого статусу української мови для державних службовців різних рівнів і голів адміністрацій районних, міських та обласних рад. Проф. Шевченко Л.І. є одним із розробників Закону України "Про державну службу", із 2016 р. входить до складу екзаменаційної комісії Київського національного університету імені Тараса Шевченка зі знання фахової української мови держслужбовцями.

Її міжнародна наукова співпраця дуже велика і важлива. Окремою сторінкою її життя було викладання у французькому університеті "Сорбонна" (1982-1984 рр.), що, без сумніву, вплинуло на її науковий та викладацький кругозір, сформувало нові погляди на модерну лінгвістику та дало поштовхи на т.зв. наукову проєвропейскість української лінгвістики. Її зв'язки із світовими науковими центрами є винятковими та важливими як для кафедри стилістики та мовної комунікації, так і для Університету.

Проф. Шевченко Л.І. виступила науковим керівником і консультантом не тільки українських, а і закордонних науковців, зокрема польського лінгвіста-експерта Майя-Богуміла Вербенец (дисертація "Юридична термінологія української мови : історія становлення і формування"), професора Сеульського університету Джонг Йонгджу (дисертація "Лінгвопрагматичні засади створення словника української мови для іноземців) та ін.

Як головний редактор міжнародного видання "Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика" Лариса Шевченко змогла об'єднати науковців-неолінгвістів з усього світу, сформувавши інтернаціональну редакційну колегію: А. Брацкі, А. Фаловські та А. Кіклевіч (Польща), Г.Я. Солганик і Н.І. Клушина (Росія), Л. Тантуровска та М. Каранфіловські (Північна Македонія), А. Даниленко (США), Б. Тошович (Австрія), Дель Гаудіо Сальваторе (Іспанія), В.А. Широков, Г.П. Півторак, О.О. Тараненко та А.П. Загнітко (Україна), інші провідні науковці сучасності.

Важливо, що Л.І. Шевченко *успішно поєднує наукову, організаційну і громадську роботу*. Вона є членом спеціалізованих вчених рад (в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України та в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка), членом редколегії низки міжнародних наукових журналів і видань, керівником міжнародних наукових проектів тощо.

Особливу місце Лариса Шевченко посідає у Київській стилістичній школі, підтвердженням чого є численні праці дослідниці, що якісно змінили та поглибили погляди на деякі питання теоретичної та функціональної стилістики. Це, передусім, актуальні проблеми сучасного мовознавства та пошуки нових дослідницьких парадигм, питання стильової диференціації української літературної мови, аналіз концептів теорії інтелектуалізації мови, модерновий погляд на ідіостилістику, наукові проблеми статусу національної мови у просторі сучасного соціуму, глибокий аналіз української лінгвістики в ідеях, постанях та концепціях. Продуктивність та поліфонічність інтересів дослідниці, її широкий науковий кругозір, її енциклопедичність інтересів та знань, її прагнення бути сучасною в контексті модерних поглядів та ідей на світове мовознавство, її фундаментаторська роль у формуванні нових дослідницьких напрямів дозволяють стверджувати, що професор Лариса Іванівна Шевченко є вагомою фігурою в лінгвістиці ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2014. 214 с.
2. Мова сучасної політичної інформації. / За ред. Білодіда І.К., Колесника Г.М., Пилинського М.М., Русанівського В.М. Київ: Наукова думка, 1979. 241 с.
3. Мовна ситуація в Україні та дискусії навколо українського правопису (Київський проект Інституту Кеннана при Центрі Вудро Вільсона). Київ, 2002. 76 с.

4. Університетська україністика в актуальних епістемах сучасного мовознавства. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2013. 343 с.

5. Шевченко Л.І. Горизонтами модерної лінгвістики. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2014. 317 с.

6. Шевченко Л. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу: монографія. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2001. 478 с.

7. Шевченко Л. Лінгвістична експертиза медіатексту: критерії фахової аргументації. *Одеський лінгвістичний збірник*. Спецвипуск. 2017. С. 237-239.

8. Шевченко Л., Сизонов Д. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа: словник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. 114 с.

9. Шевченко Л., Сизонов Д. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа: словник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2018. 120 с.

10. Шестакова Э. Об основных коллизиях медиалингвистики. Рецензия на словарь операционных терминов и понятий современной медиалингвистики "Медіалінгвістика: словник термінів і понять" (Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов / за ред. Л. І. Шевченко. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. 240 с.) *Медіалінгвістика*. 2015. 1(6). С. 122-135.

11. Юрслінгвістика : словник термінів і понять / укладачі: Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов, І.В. Шматко / За ред. проф. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015.

REFERENCES

1. *Medialinguistics : The dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Za red. L.I. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyivskiy universytet" [in Ukrainian].

2. *The language of modern political information information* (1979). [Mova suchasnoi' politychnoi' informacii' informacii'] / Ed. Bilodid I.K. Kyi'v : Naukova dumka [in Ukrainian].

3. *Language situation in Ukraine and discussions around Ukrainian spelling* (2002). [Movna sytuacija v Ukrai'ni ta dyskusii' navkolo ukrai'ns'kogo pravopysu] (Kyiv's'kyj proekt Instytutu Kennana pry Centri Vudro Vil'sona). Kyiv [in Ukrainian].

4. *University Ukrainian Studies in Topical Epistemas of Modern Linguistics* (2013). [Universytets'ka ukrai'nistyka v aktual'nyh epistemah suchasnogo movoznavstva]. Kyiv : VPC "Kyivskyy universytet" [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L. (2014). *Horizons of modern linguistics* [Goryzontamy modernoi' lingvistyky]. Kyiv : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
6. Shevchenko, L. (2001). *Intellectual evolution of the Ukrainian literary language: theory of analysis* [Intelektual'na evoljucija ukrai'ns'koi' literaturnoi' movy: teorija analizu: monografija]. Kyiv : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
7. Shevchenko, L. (2017). *Linguistic expertise of media text: criteria of professional argumentation* [Lingvistychna ekspertyza mediatekstu: kryterii' fahovoi' argumentacii']. *Odes'kyj lingvistychnyj zbirnyk*. Specvypusk. 237-239 [in Ukrainian].
8. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2017). *New words and phraseologisms in the Ukrainian mass media* [Novi slova ta frazeologizmy v ukrainskyh mas-media]: dictionary. Kyiv, Ukraine: Kyivskyy universytet [in Ukrainian].
9. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2018). *New words and phraseologisms in the Ukrainian mass media* [Novi slova ta frazeologizmy v ukrainskyh mas-media]: dictionary. Kyiv: Kyivskyy universytet [in Ukrainian].
10. Shestakova, E. (2015). *On the main collisions of medialinguistics. A review of the dictionary of operational terms and concepts of modern medialinguistics "Mediolinguistics: Dictionary of Terms and Concepts"* [Ob osnovnyh kollyzjach medyalyngvystyky. Recenzija na slovar' operacyonnyh termynov y ponjatij sovremennoj medyalyngvystyky "Medialingvistyka: slovnyk terminiv i poniat'"] (L.I. Shevchenko, D.V. Dergach, D.Yu.Sizonov / edited by L.I. Shevchenko, K.V. Publishing- Polygraphic Center "Kyiv University", 2013. 240 p.). *Medialinguistics, 1* (6), 122-135 [in Russian].
11. *Legal linguistics : The dictionary of terms and concepts* (2015). [Juryslingvistyka : slovnyk terminiv i ponjat' / ukladachi: L. Shevchenko, D. Dergach, D. Syzonov, I. Shmatko / Za red. prof. L. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyivskyy universytet" [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 17.04.2019 р.
Дата затвердження редакцією – 10.05.2019 р.

СТИЛІСТИЧНА АСПЕКТОЛОГІЯ
МОВОЗНАВСТВА

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.24-38>

Шевченко Л.І.

orcid.org/0000-0001-6290-2307

**РЕМІНІСЦЕНЦІЇ ЛІНГВІСТА ДО ТЕОРІЇ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ: ЕПІСТОЛЯРІЙ
ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША. СТАТТЯ 1**

Анотація. У статті в координатах і логіці теорії ідентифікації Е.Х. Еріксона розглянуто епістолярій Пантелеймона Куліша – видатного українського культуролога, видавця, письменника і перекладача. Твердиться, що теорія Е.Х. Еріксона створила інтелектуальну матрицю аналізу розвитку суб'єкта в системі психосоціальних умов і обставин. Розглянуто основний постулат автора, в якому аналізується співвідносність особистості з психосоціальною тотожністю. Особистість, отже, може інтерпретуватися в цілості різних мотивацій, традицій, сформованої системи цінностей, ідеалів та відповідних їм соціальних ролей. Зосереджено увагу на аналізі впливу культурно-історичних факторів на психоемоційну і творчу структуру особистості. Розглядається позиція еволюціоналізму, що зумовлює (за Е.Х. Еріксоном) вісім універсальних для людства стадій розвитку. Аналізується закономірність стадій розвитку, виявлена **а)** у ступеневому розвитку особистості, яка має готовність еволюціонувати в напрямку подальшого росту, розширення усвідомлюваного світогляду та можливостей соціальної взаємодії; **б)** розвитку соціальних і творчих можливостей особистості в координації зі стратегіями змін у суспільстві, коли суспільство сприяє збереженню тенденцій взаємодії. В аналізі творчої особистості П. Куліша першою, домінантною є проблема етноідентифікації. У статті розглянуто критерії етноідентифікації П. Куліша: екзистенційний вибір, усвідомлення шляхів самореалізації, досягнення внутрішньої свободи, вирішення індивідуально-психологічних проблем приналежності до певної соціальної страти, реалізація потужних інтенцій особистості в національній мові.

Ключові слова: теорія ідентифікації, Ерік Хомбургер Еріксон, Пантелеймон Куліш, розвиток особистості (ego), психосоціальна тотожність, етноідентифікація, критерії етноідентифікації, самоідентифікація, мовна особистість.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

orcid.org/0000-0001-6290-2307

A LINGUIST'S REMINISCENCES TO IDENTIFICATION THEORY: EPISTOLARY OF PANTELEIMON KULISH. ARTICLE 1.

Abstract. *In E. Erickson's theory of identification the article analyses the epistolary of Panteleimon Kulish – an outstanding Ukrainian culturologist, publisher, writer and translator. The author states that E. Erickson's theory created the intellectual matrix of a person's development analysis in the system of psychosocial conditions and circumstances. The scholar studies E. Erickson's main postulate, namely the correlation of a personality with psychosocial identity. Therefore, a personality can be interpreted in the integrity of various motivations, traditions, values, ideals and their social roles. The author explores the influence of cultural and historical factors on a person's psycho-emotional and creative structure. The theory of evolution is considered, which, according to E. Erickson, defines eight universal stages of human development. The scholar investigates the principles of development stages, i.e. **a)** progressive development of a person, which is ready to evolve in the direction of further growth, expansion of the perceived outlook and possibilities of social interaction; **b)** the development of a person's social and creative capabilities in coordination with changes in society, when society promotes preservation of interaction trends. The major problem in the analysis of P. Kulish's creative person is the problem of ethnic identification. The article explores the criteria of P. Kulish's ethnic identification: existential choice, ways of self-realization, achievement of internal freedom, solving individual-psychological problems of belonging to a certain social strata, realization of a person's powerful intentions in the national language.*

Key words: *identification theory, Erik Homburger Erikson, Panteleimon Kulish, personality development (ego), psychosocial identity, ethnic identification, ethnic identification criteria, self-identification, language personality.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – corresponding member of NAS of Ukraine, doctor of philology, professor; head of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net*

Шевченко Л.И.

orcid.org/0000-0001-6290-2307

РЕМИНИСЦЕНЦИИ ЛИНГВИСТА К ТЕОРИИ ИДЕНТИФИКАЦИИ: ЭПИСТОЛЯРИЙ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛИША. СТАТЬЯ 1

Аннотация. *В статье в координатах и логике теории идентификации Э.Х. Эриксона рассмотрен эпистолярный Пантелеймона Кулиша – выдающегося украинского культуролога, издателя, писателя и переводчика. Утверждается, что теория Э.Х. Эриксона создала интеллектуальную матрицу в анализе развития субъекта, рассматриваемого в системе психосоциальных условий и обстоятельств. Проанализирован основной постулат автора, в котором исследуется соотносительность личности с психосоциальным тождеством. Личность, следовательно, может интерпретироваться в целостности различных мотиваций, традиций, сложившейся системы ценностей, идеалов и соответствующих им социальных ролей. Исследовательское внимание сосредоточено на анализе влияния культурно-исторических факторов на психоэмоциональную и творческую структуру личности. Рассматривается позиция эволюционализма, которая обуславливает (по Э.Х. Эриксону) восемь универсальных для человечества стадий развития. Анализируется закономерность стадий развития, обнаруженная в а) ступенчатом развитии личности, обладающей готовностью эволюционировать в направлении дальнейшего роста, расширения осознаваемого мировоззрения и возможностей социального взаимодействия; б) развитии социальных и творческих возможностей личности в координации со стратегиями изменений в обществе, когда общество способствует сохранению тенденций взаимодействия. В анализе творческой личности П. Кулиша первой, доминантной является*

проблема этноидентификации. В статье рассмотрены критерии этноидентификации П. Кулиша: экзистенциальный выбор, осознание путей самореализации, достижения внутренней свободы, решения индивидуально-психологических проблем принадлежности к определенной социальной страте, реализации мощных интенций личности в национальном языке.

Ключевые слова: *теория идентификации, Эрик Хомбургер Эриксон, Пантелеймон Кулиш, развитие личности (ego), психосоциальная тождественность, этноидентификация, критерии этноидентификации, самоидентификация, языковая личность.*

Информация об авторе: *Шевченко Лариса Ивановна – член-корреспондент НАН Украины, доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедрой стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.*

Электронный адрес: *style_m_k@ukr.net*

Концепція ідентифікації / ідентичності (англ. *identity*) Еріка Хомбургера Еріксона (Erik Homburger Erikson) створила інтелектуальну матрицю аналізу розвитку суб'єкта в системі психосоціальних умов і обставин. Від 1950 р., коли Е.Х. Еріксон публікує "Дитинство і суспільство" ("Childhood and Society") [10], а пізніше ряд авторитетних праць, в яких розгортаються, уточнюються або проектуються на різні предметні сфери ідеї першої і головної книги дослідника, теорія Е.Х. Еріксона дозволяє розв'язувати складні, дискусійні питання гуманітаристики (див. праці [10-18]).

Ідентифікація / ідентичність в категоріальному полі автора концепції співвідносна з психосоціальною тотожністю, тобто дозволяє розглядати особистість у цілісності різних обставин, мотивацій, традицій, сформованої системи цінностей та ідеалів і відповідних їм соціальних ролей.

У постульованій Е.Х. Еріксоном теорії розвитку особистості (*ego*) на особливу увагу, на наш погляд, заслуговує аналіз культурно-історичних факторів у вивченні структури особистості. При цьому обстоюється й аргументується позиція, відповідно до якої людина протягом життя еволюціонує і проходить через вісім універсальних для людства стадій [11, с. 226-235].

Процесуальність стадій типологічно закономірна, що відбивається в їх розгортанні відповідно до епігенетичних принципів дозрівання, виявлених у:

- ступеневому розвитку особистості, яка має готовність еволюціонувати в напрямку подальшого росту, розширення усвідомленого світогляду та можливостей соціальної взаємодії;
- розвитку соціальних можливостей людини в координації з інтенціями і стратегіями змін у суспільстві, трансформацією соціального світогляду, коли суспільство сприяє збереженню тенденцій взаємодії, підтримуючи темп і орієнтири правильного розвитку.

Відтак вісім стадій психосоціального розвитку особистості (*ego*) – це ступенева еволюція від дитинства до старості певних домінантних рис характеру, що відображають *статус ego* і зумовленість розвитку людини стадіальними закономірностями кожної з визначених стадій.

Постфрейдівська психосоціальна теорія Е.Х. Еріксона мотивує відтак стадії розвитку особистості, розглядаючи її включення до різних спільнот – нації, соціального класу, професійної групи і в цілому соціального оточення людини. Остання позиція стала у Е.Х. Еріксона тонким щодо інструментарію доведення аргументом, коли до уваги береться не тільки середньостатистичне оточення людини (дослідники часто зауважують, що таке моделювання робив іще Хайнц Хартманн (див. праці 1960-х рр.)), а в цілому суспільний лад та його історичний розвиток.

Проекція теорії Е.Х. Еріксона на аналіз реалій і міфології щодо дитинства Гітлера, юності Максима Горького, молодого Лютера і великого борця за свободу Індії шляхом ненасильницького спротиву Ганді, рівно як і послідовно викладена позиція в розробці критеріїв американської національної ідентичності, визначила її результативність та перспективу, коли йдеться про інші постаті, національні

ідентичності, еволюцію соціокультурних модусів, що часто підлягають неоднозначним оцінкам.

В українській культурній історії символізованою постаттю, навколо якої вже майже 200 років тривають мотивовані різними ідеологемами й відповідними їм світоглядами дискусії, є Пантелеймон Куліш. Збирач і видавець староукраїнських пам'яток, поет, прозаїк, літературний критик, фольклорист, мовознавець – всі творчі іпостасі цього пристрасного, невтомного і, як на нашу думку, цілісного в культуртрегерській діяльності діяча важко визначити. Так само важко дати і однозначну оцінку світогляду П. Куліша, що в літературознавчій рефлексії часто формулюється то в категоріях "хуторянства", то в "кардіоцентричній" парадигмі, то в протиставленнях "революційності" / непримиренності / нескореності одних діячів культури середини ХІХ ст. (зокрема, коли йдеться про характеристики світогляду учасників Кирило-Мефодіївського братства) і поміркованість інших, до яких відносять і П. Куліша. Врешті, до уваги слід взяти й оцінку європейськості видатного українця, що спирається здебільшого на факт знання іноземних мов і перекладів П. Кулішем художньої літератури з англійської (наприклад, сонетів В. Шекспіра), італійської та інших європейських мов. І, зрозуміло, Біблії – повний переклад цієї книги книг, на жаль, так і не був завершений.

П. Куліш, як відомо, жив і працював в умовах Російської імперії, коли локус українства в культурній мозаїці народів Росії ще тільки формувався – творча домінанта метрополії була очевидною, підкріпленою ідеологічно, соціальним статусом і внутрішньою політикою держави. Очевидно, за таких умов проблема етноідентифікації була першою, нагальною, самостверджувальною для викликів історії, й не лише культурної. Етноідентифікація в проекції на той час визначається, на нашу думку, в критеріях, актуальних і сьогодні: екзистенційного вибору, усвідомлення шляхів самореалізації, досягнення внутрішньої свободи особистості, вирішення індивідуально-психологічних проблем приналежності до певних

соціокультурних страт і, без сумніву, залучення знакових особистостей до суспільно-актуальних проблем.

Серед численних інтерпретацій життєвої та творчої позиції П. Куліша, вираженої в текстах, чи не найбільш об'єктивною щодо самоідентифікації є епістолярна спадщина українського інтелігента – численна, широка щодо авторів і обговорюваних проблем.

Зазначимо, екзистенційний вибір в етноідентифікації П. Куліша не є лінійним і вузько сформульованим. Глибинно, без сумніву, він відчуває себе українцем. І водночас – слов'янином. Дозволимо собі також стверджувати – і європейцем, якщо йдеться про взірцеві для нього тексти, витoki культури і перспективу, до якої має наближатися Україна. Однак психосоціальна еріксонівська тотожність, що дозволяє згармонізувати свідомість із навколишнім світом і сформулювати ідеали, систему цінностей та життєві перспективи пов'язана у П. Куліша передусім саме з українством.

Виділити характерні для етноідентифікації українців риси – завдання не нове. Як відомо, Д. Чижевський першим назвав домінанту національної психології – **емоціоналізм**, що виявляється у високих регістрах почуттів, особливій поетизації природи, гуморі та ін. Центральний образ емоціоналізму – **серце** – в інтерпретації Д. Чижевського формує парадигму кордоцентричності, а отже емоціоналізм і кордоцентризм є скорельованими поняттями [2; 3]. В історії української словесної культури кордоцентризм пояснює, на думку багатьох дослідників, етноідентифікаційні константи українців, і водночас – їх особливе світосприйняття (на розрізнення в етноідентифікації наголошував і Е.Х. Еріксон, про що згадувалося вище). Кордоцентризмом як етноідентифікаційною характеристикою вимірюються відтак мовнохудожні достоїнства фольклорних творів, "Слова о полку Ігоревім", "Киево-Печерського патерика", інших творів давньоукраїнської літератури. Кордоцентризм пояснює актуалізовані сучасною філологією глибинні прочитання смислів класичного і

.....

модерного літературного процесу, а також інтенсивний розвиток семантики слова "**серце**" – *серце чисте, вірне, благородне, батьківське, раниме, страдницьке, патріотичне, горде, українське, сміливе* та ін. Спостерігаємо тенденцію до перенесення основних характеристик людини, морально-етичної оцінки її вчинків і прагнень на символізований концепт *серця*, а тому в мовній свідомості нашого народу *серце* персоніфікується і здатне *співати, радіти, вірити, сподіватися, страждати, плакати, мріяти* та ін.

П. Куліш, як потрактовує його духовний світ Д. Чижевський, і є "філософом серця" [6]. В інтерпретації Д. Чижевського, з якою не можна не погодитися, – П. Куліш був неспокійною, "нерівною" натурою, мав "україноцентричний" світогляд, і, що додає аргументації психоемоційним характеристикам П. Куліша, постійно вживав улюблений образ "серця".

Існують і дискусійні моменти щодо аналізу Д. Чижевським постаті П. Куліша. Так, з одного боку, авторитетний дослідник наголошує на "україноцентричності" світогляду митця, з іншого – зауважує на нетотожності з "українським духом". С.М. Гуменюк інтерпретує наведену суперечність вихідними постулатами, коли, на думку Д. Чижевського, "культурні ідеали" вбачаються не в майбутньому, а в минулому. Відтак спостерігаємо спорідненість поглядів П. Куліша з авторами полемічних творів, однак емоціоналізму у Кулішевій філософії серця значно більше, ніж ісихазму. В такій ситуації "відбувається боротьба "глибини серця" і "зовнішньої людини", а ісихастські кордоцентричні, містичні мотиви завжди тихі і спокійні, спрямовані на смиренне осягнення божественного світла" [4, с. 118].

У листі до Миколи Костомарова від 11.09.1846 р. П. Куліш переконано і водночас із болем звертається до товариша кирило-мефодівця:

"Я знаю, что вы плените сердца и души своих слушателей лекциями о малороссийской истории, но, ради Бога, взвешивайте хорошо Ваши заключения... Меня не смущают

такие выводы как... следующий "Горькая, ничтожная судьба Украины происходит от ничтожества души народа"... я знаю, что она не ничтожна; но многих может сбить ваша фраза с толку, а других заставит опустить руки; у нас же и без того делателей мало" [6, с. 114].

Розгортаючи емоційну аргументацію щодо великого майбутнього українського народу, де сподівання асоційовані з християнською етикою і біблійною історією, П. Куліш перефразовує Мойсея ("Тим і сталась по всьому світу страшенная козацькая сила, що у Вас була воля й дума єдина"). Відтак етноідентифікація – це не тільки романтизовані уявлення про історію, але й передусім опертя на християнську етику, що вибудовує духовну історію українського народу:

"Благодать Божия всем дарована, и в каждом народе муж светлого ума и чистой воли может сделать много для его чести и будущего могущества (нравственного или вещественного)... самые горячие чувства малороссийских деятелей сосредоточиваются на народе. Браните низость представителей его, но не называйте ничтожною его душу. Это непростительное богохульство..." [6, с. 115].

Екзистенційний вибір як орієнтація у просторі культури П. Куліш зробив ще раніше. Коло авторів його епістолярію моделює і персоналізує реалії тогочасної Росії – Михайло Максимович, Дмитрій Бібіков, Микола Белозерський, Ізмаїл Срезневський, Микола Гулак, Міхаїл Погодін, Михайло Юзерович, Петро Плетньов, Олександр Ханенко, Тарас Шевченко, Григорій Квітка, Осип Бодяньський та інші видатні особистості є адресатами і авторами цього розлогого епістолярію².

У більш широкому аргументаційному контексті питання кордоцентризму як етноспецифічної характеристики українців

---

² Написання імен і прізвищ подається за оригіналами листів П. Куліша (Л.Ш.)

розглядають інші дослідники. Зокрема Т.В. Бовсунівська, апелюючи до слов'янської наукової думки, зауважує:

"Руссоїстська традиція художньої адаптації розчуленості та інших форм чутливості такого типу більш рельєфно реалізується в теоретичних трактатах. В Україні специфічну теорію вчування пропагують Г. Сковорода, П. Сохацький, П. Лодій та ін. В Польщі теорію "чулого серця" поширює Ян Якуб, який відстоював "концепцію проникнення вглиб власного серця". У Словаччині М. Штайгель наприкінці XVIII ст. поширює теорію переважання чуттєвого досвіду над іншими формами пізнання. Можливо, саме внаслідок заглиблення в сферу людських почуттів та пов'язаного з цим загальнослов'янського тяжіння до чуттєвого більше, ніж до раціонального, ми маємо факти неприйняття Кантівського агностицизму різними слов'янськими філософами" [1, с. 72].

Якщо зважити на палітру думок, наведених Т. Бовсунівською, виникає кілька запитань: чи справді кордоцентризм є диференційною характеристикою саме українського народу? Чи є кордоцентризм константною характеристикою, чи еволюціонує разом із етапами психосоціальних змін особистості / соціальних страт / суспільства в цілому (за Е.Х. Еріксоном)? Чи кордоцентризм є універсальною характеристикою етносу чи модифікується, залежно від психотипу особистості, її світогляду та ін.?

Д. Чижевський, зокрема, вважає, що у пізній творчості П. Куліша "головні теми – старі: воскресіння України, слово і його носій – поет-пророк, правда, серце, культура" [8, с. 356]. На наш погляд, еволюція П. Куліша – світоглядна, психоемоційна, творча відбувалася в етапах, визначених жорсткими і часом драматичними обставинами. Епістолярій П. Куліша дозволяє їх спостерегти і виділити наскрізні й тимчасові домінанти. Це м'аксима життя – чесність і праця, етика стоїцизму, достоїнство особистості, перевага духовних шукань над суєтностями життя і, головне, мова – мова як етнонаціональна ідентичність, мова як вияв внутрішньої сутності творця, мова як практична діяльність, мова як культура, мова як перспектива розвитку народу.

Характерним для П. Куліша є симбіоз названих вимірів особистості. І це спостерігається в епістолярії виразно – завжди соціополітичні чи психосоціальні обставини його життя не знищують, а **змінюють** форми діяльності, можливу гостроту реакцій, залишаючи **без змін** глибинну самоідентифікацію.

Конкретизуючи послідами листів П. Куліша тезу Е.Х. Еріксона про ідентифікацію, що триває все життя, зазначимо: коло адресатів, які сформувавши слов'янський (і передусім український культурний вимір) у листуванні П. Куліша з роками розширюється, обговорювані проблеми формулюються масштабніше і конкретніше. Незмінною залишається лише позиція щодо приналежності до українського етносу і, як доведено цього, – бажання працювати для культурної перспективи народу.

Така стійка ідентичність гармонізує особистість П. Куліша. У листі до М. Погодіна від 2.03.1843 р. ще зовсім молодий П. Куліш формує особистісну перспективу:

"Замышляю я так много, что иногда боюсь, не слишком ли я самонадеян? Во-первых, хочу издать (с помощью некоторых особ) все малороссийские летописи с возможно полными комментариями; во-вторых, издать малороссийские песни, которых много собрано лично мною в народе; в-третьих, издать народные предания, легенды, мифологию, пословицы и всякую мелочь, в-четвертых, издать Историю Малороссийских фамилий, как огромный сборник материалов для истории; наконец, в-пятых, написать на основании всего этого Историю Малороссии, если почувствую, что буду к этому годен" [5, с. 14-15].

Сформульована П. Кулішем дослідницька перспектива дозволяє йому сприймати себе якщо і не в абсолютній гармонії, то принаймні в системі координат навколишнього світу. Складні випробування безгрошів'я як в юності, так і під час заслання після розгрому Кирило-Мефодіївського братства, катастрофічна як для особистості П. Куліша заборона публікуватися, віддаленість від центрів культури, неможливість здійснити мрію

.....
 про університетське викладання, врешті хворобливість українського автора – все це не руйнувало цілісність натури, а тільки рельєфніше вирізняло справжні ідеали особистості.

У жорсткому полемічному листі до Миколи Костомарова від 27.06.1846 р. серед численних аргументів щодо екзистенційної тотожності між існуванням української людини, української мови, світу цивілізованих народів і розвинених європейських культур зустрічаємо морально-етичні максими П. Куліша, суть яких розгортається в подальшій історії народу і власної долі митця:

"Удивительно! Ваше мнение, что для изучения своего языка нужно удалаться от образованного общества, совершенно ошибочно. Для этого стоит только заглянуть вам в те дома, из которых выходят образованные люди, живущие в просвещенном обществе, напр(имер) Белозерский, и посмотреть, как воспитываются там дети и как они изучают родной язык.

<...> Потеря нашего языка и обычаев есть худшее, что может случиться, а вы говорите, что лишь бы мы были отличными христианами, это еще не несчастье.

<...> Что же касается до развития, а не стояния, то оно совершается сперва в действателях, а потом (особенно при лучших внешних обстоятельствах) перейдет и к народу [6, с. 89].

Звернення лінгвіста до епістолярію П. Куліша, якщо його розглядати в епістемі психосоціального розвитку особистості, суспільства, що ідентифікують себе, вибудовуючи еволюційну перспективу, висвітлює важливі аспекти аналізу. Насамперед, дозволяє виструнчити аргументацію щодо характеристик ідентичності, їх мотивацій, взаємозалежностей, еволюції, універсальних й особистісних модифікацій. Особлива увага в цьому контексті має бути звернена до мови – в її культурних і світоглядних інтенціях. Мови як домінантного критерію ідентичності, етноідентичності та самоідентичності (в диспозиції та кореляціях цих понять) творчої особистості. Так відбувається протягом усього життя П. Куліша.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. Концепція романтизму Дмитра Чижевського і канони радянського літературознавства. *Київські полоністичні студії*. Т. XXXV. 2019. С. 70-79.
2. Валявко І. Інтелектуальна біографія Дмитра Чижевського: спроба наукової ретроспективи. *Чижевський Д. Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії / Філософські твори: у 4 т.* Київ: Смолоскип, 2005. Т. 1.
3. Валявко І.В. Дмитро Чижевський як дослідник української філософської думки. URL : <http://library.kr.ua/elib/dissert/valavko/v2.html>
4. Гуменюк С.М. Емоціоналізм та кордоцентризм у історико-філософській рефлексії Дмитра Чижевського. *Київські полоністичні студії*. Т. XXXV. 2019. С. 118.
5. До Міхаїла Погодіна. Київ, 2 березня 1843 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. листи. Т. 1. 1841-1850*. Київ: Критика, 2005.
6. До Миколи Костомарова. Санкт-Петербург, 11 вересня 1846 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. листи. Т. 1. 1841-1850*. Київ: Критика, 2005.
7. П.О. Куліш – український філософ серця. *Чижевський Д. Філософські твори: у 4 т.* Київ : Смолоскип, 2005. Т. 2.
8. Чижевський Д. Романтика. *Історія української літератури*. Тернопіль, 1994. С. 355-458.
9. George S.N. Luckyj, Panteleimon Kulish: A Sketch of his Life and Times. Boulder, Colo.: East European Monographs, 1983.
10. Erikson E.H. Childhood and society. Saint Petersburg, 1996. 592 p.
11. Erikson E.H. Young man Luther: a study in psychoanalysis and history [1st ed.]. New York: Norton, 1958. 288 p.
12. Erikson E.H. Insight and Responsibility. lectures on the ethical implications of psychoanalytic insight [1st ed.]. New York: Norton, 1964. 256 p.
13. Erikson E.H. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 1968. 336 p.
14. Erikson E.H. Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence. New York: Norton, 1969. 474 p.
15. Erikson E.H. Life History and the Historical Moment. New York: Norton, 1975. 283 p.
16. Erikson E.H. Adulthood: Essays. New York: Norton, 1978. 276 p.

17. Erikson E.H, Erikson J. M., Kivnick H. Vital Involvement in Old Age. New York: Norton, 1986. 352 p.

18. Erikson E.H. & Erikson J.M. The Life Cycle Completed. New York: Norton, 1987. 144 p.

REFERENCES

1. Bovsunivska, T. (2019). *Conceptual romance of Dmitri Chyzhevsky and the canon of Radian art* [Konceptcija romantyzmu Dmytra Chyzhevs'kogo i kanony radjans'kogo literaturoznavstva]. *Kyi'vs'ki polonistychni studii'*. T. XXXV. 2019, 70-79 [in Ukrainian].

2. Valjavko, I. (2005). *Intellectual biography of Dmytro Chyzhevsky: an attempt at a scientific retrospective* [Intelektual'na biografija Dmytra Chyzhevs'kogo: sproba naukovoï retrospektyvy]. *Chyzhevs'kyj D. Mizh intelektom i kul'turoju: Doslidzhennja z istorii' ukrai'ns'koi' filosofii' / Filosofov'ki tvory: u 4 t.* Kyiv: Smoloskyp. T. 1. [in Ukrainian].

3. Valjavko, I. (2018). *Dmytro Chyzhevsky as a researcher of the Ukrainian* [Dmytro Chyzhevs'kyj jak doslidnyk ukrai'ns'koi' filosofov'koi' dumky] philosophical thought]. URL : <http://library.kr.ua/elib/dissert/valavko/v2.html> [in Ukrainian].

4. Gumenjuk, S. (2019). *Emocionalizm ta kordocentryzm u istoryko-filosofov'kij refleksii' Dmytra Chyzhevs'kogo* [Emotionalism and Cordocentrism in the Historical and Philosophical Reflections of Dmitry Chyzhevsk]. *Kyi'vs'ki polonistychni studii'*. T. XXXV, 118 [in Ukrainian].

5. *By Mikhail Pogodin* (2005). [Do Mihai'la Pogodina]. Kyi'v, 2 bereznja 1843 r. Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. lysty. T. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

6. *By Nikolai Kostomarov* (2005). [Do Mykoly Kostomarova]. Sankt-Peterburg, 11 veresnja 1846 r. Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. lysty. T. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

7. *Kulish is a Ukrainian philosopher of the heart* (2005). [Kulish – ukrai'ns'kyj filosof sercja]. *Chyzhevs'kyj D. Filosofov'ki tvory: u 4 t.* Kyiv: Smoloskyp. T. 2 [in Ukrainian].

8. Chyzhevs'kyj, D. (1994). *Romance* [Romantyka]. *Istorija ukrai'ns'koi' literatury*. Ternopil', 355-458 [in Ukrainian].

9. George, S.N. (1983). Luckyj, Panteleimon Kulish: A Sketch of his Life and Times. Boulder, Colo.: East European Monographs [in English].

10. Erikson, E.H. (1996). *Childhood and society*. Saint Petersburg. 592 p. [in English].

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

11. Erikson, E.H. (1958). Young man Luther: a study in psychoanalysis and history [1st ed.]. New York: Norton, 288 p. [in English].

12. Erikson, E.H. (1964). Insight and Responsibility. lectures on the ethical implications of psychoanalytic insight [1st ed.]. New York: Norton, 256 p. [in English].

13. Erikson, E.H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 336 p. [in English].

14. Erikson, E.H. (1969). Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence. New York: Norton, 474 p. [in English].

15. Erikson, E.H. (1975). Life History and the Historical Moment. New York: Norton, 283 p. [in English].

16. Erikson, E.H. (1978). Adulthood: Essays. New York: Norton, 276 p. [in English].

17. Erikson, E.H., Erikson J. M & Kivnick H. (1986). Vital Involvement in Old Age (with J. M. Erikson and H. Kivnick). New York: Norton, 352 p. [in English].

18. Erikson, E.H. & Erikson, J.M. (1987). The Life Cycle Completed New York: Norton, 144 p. [in English].

Дата надходження до редакції – 17.03.2019

Дата затвердження редакцією – 26.04.2019

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.39-51>

Olga O. Zlotnyk-Shagina
orcid.org/0000-0003-4367-7532

LITERARY LANGUAGE AND LITERARY NORM IN THE INTERPRETATION OF IVAN FRANKO

Abstract. The article deals with the concept of I. Franko on the development and functioning of the Ukrainian language and its dialects. On the basis of works of the author's works "Literary language and dialects" and "Speak of the wolf – say for the wolf", modern views on the problem of national and literary language have been formed. The historical-stylistic approach allows to comprehensively analyze Franko's views on key linguistic concepts – literary language and literary norm as well as a tangent to it – dialectal speech, linguistic flair, the culture of speech, etc. The role of I. Franko in the language disputes at the end of the 19th century is being outlined, in particular his work assesses and determines the role of the figure in the views of contemporary linguistic problems, the place of dialects in the language system, the dynamics of language processes at the end of 19th and beginning of 20th centuries, new trends in the development of lexical and phraseological fund of the Ukrainian language, the enrichment of the stylistic resource of the Ukrainian language, the role of socio-political processes on the state and quality of the Ukrainian language, etc. The author makes a digression to the life and work of I. Franko, specifically to scientific contacts with V. Jagić, J. Collares, M. Grushevsky which allowed to trace the interdependence in the problems of the formation and functioning of the literary language in Serbia and Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Slovenia, and Macedonia. Consideration of the "single Ukrainian language" for Franko is a key issue addressed in the works of both scientific and journalistic nature. It is important that both Franko and his contemporaries-Slavists, saw in the unity of the language a mental-national character of Ukrainians, which is confirmed by the epistolary heritage of the scientist and can be promising for further analysis of current problems of the Ukrainian language past and present.

Key words: literary language, literary norms, dialect language, Ivan Franko, idiosyllistics, historical-stylistic paradigm.

Information about the author: Zlotnyk-Shagina Olga Oleksandrivna – PhD, associate professor; Glier Kyiv Institute of Music; assistant of the department of Ukrainian and Russian languages as Foreign Languages; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Електронна адреса: ozlotnik@bigmir.net

Злотник-Шагіна О.О.
orcid.org/0000-0003-4367-7532

ЛІТЕРАТУРНА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРНА НОРМА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

Анотація. У статті розглядається концепція І. Франка щодо розвитку та функціонування української мови та її діалектів. На основі праць автора "Літературна мова та діалекти" та "Говоримо на вовка – скажімо і за вовка" сформовані сучасні погляди на проблему національної та літературної мови. Історико-стилістичний підхід дозволяє комплексно проаналізувати думки Франка щодо ключових мовознавчих понять – літературна мова та літературна норма, а також дотичних до них – діалектна мова, мовне чуття, культура мови та ін. Визначається роль І. Франка в мовних дискусіях кін. XIX ст., зокрема дається оцінка та визначається роль діяча у поглядах на актуальні для сучасників мовознавчі проблеми. Зокрема, місце діалектів у системі мови, динаміка мовних процесів кін. XIX – поч. XX ст., нові тенденції розвитку лексико-фразеологічного фонду української мови, збагачення стилістичного ресурсу української мови, вплив суспільно-політичних процесів на стан і якість української мови тощо. Автором робиться екскурс в життя і творчість І. Франка, передусім у його наукові зв'язки з В. Ягичем, Я. Колларем, М. Грушевським та ін., що дозволило простежити взаємозалежності у проблемах становлення і функціонування літературної мови Сербії та Хорватії, Боснії та Герцеговини, Чорногорії, Словенії і Македонії. Розгляд "єдиної української мови" для Франка – ключове питання, що аналізується у працях як наукового, так і публіцистичного характеру. Важливо, що і Франко, і його сучасники-славісти, вбачали в єдності мови ментально-національний характер українців, що ілюстровано епістолярною спадщиною науковця та може стати перспективним для подальшого аналізу актуальних проблем української мови.

Ключові слова: літературна мова, літературна норма, діалектна мова, Іван Франко, ідіостилістика, історико-стилістична парадигма.

Інформація про автора: Злотник-Шагіна Ольга Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент; Київський інститут музики імені Р.М. Глієра; асистент кафедри української та російської мов як іноземних; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: ozlotnik@bigmir.net

Злотник-Шагіна О.А.
orcid.org/0000-0003-4367-7532

ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРНАЯ НОРМА В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ИВАНА ФРАНКО

Анотация. В статье рассматривается концепция И. Франко относительно развития и функционирования украинского языка и его диалектов. На основе работ автора "Літературна мова та діалекти" и "Говоримо на вовка – скажімо і за вовка" представлены современные взгляды на проблему национального и литературного языка. Историко-стилистический подход позволяет комплексно проанализировать взгляды И. Франко на ключевые языковедческие понятия – литературный язык и литературная норма, а также относящиеся к ним – диалектная речь, языковое чутье, культура речи и др. Отмечается роль И. Франко в языковых дискуссиях кон. XIX в., в частности дается оценка и определяется роль деятеля во взглядах на актуальные для современников языковедческие проблемы: место диалектов в системе языка, динамика языковых процессов кон. XIX – нач. XX в., новые тенденции развития украинского лексико-фразеологического фонда, обогащение стилистического ресурса украинского языка, роль общественно-политических процессов в истории Украины и др. Автором делается экскурс в историю жизни и творчества И. Франко, в частности анализируются его научные связи с В. Ягичем, Я. Коллар, М. Грушевским и др., что позволило аргументировать взаимозависимость проблем становления и функционирования литературного языка Сербии и Хорватии, Боснии и Герцеговины, Черногории, Словении и Македонии (ныне – Северной Македонии). Взгляд на "единство украинского языка" И. Франко – ключевой вопрос, который рассматривается как в научных, так и публицистических текстах автора. Важно, что И. Франко, как и

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

.....

его современники-слависты, видели в единстве украинского языка ментально-национальный характер: это подтверждено эпистолярным наследием ученого и может стать перспективным для дальнейшего анализа актуальных проблем украинского языка.

Ключевые слова: *литературный язык, литературная норма, диалектный язык, Иван Франко, идиостилистика, историко-стилистическая парадигма.*

Информация об авторе: *Злотник Ольга Александровна – кандидат филологических наук, доцент; Киевский институт музыки им. Р.М. Глиера; ассистент кафедры украинского и русского языка как иностранного; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.*

Электронный адрес: *ozlotnik@bigmir.net*

In the twenty-first century, the analysis of the scientific heritage of I. Franko, of an outstanding Ukrainian artist, linguist and literary critic, polemist and writer, literary critic and polyglot remains to be important. There are more than 20 linguistic works of Franko, which highlights his caring attitude to the national language, its features, and functional load. In his linguistic improvements, Franko argued that language is a way of communication between people that arose on the real ground.

In our study, we focus on four his works that are related to language functions and communication processes. This – "Children's words in the Ukrainian language", "Science and its position regarding the working classes" (works on the origin of language and its evolution during the formation of *homo sapiens*) and "Literary language and dialects" and "Talk to the wolf – let's say for the wolf" (work, which formed modern views on the problem of national and literary language).

The object of his linguistic studio was the speech of a child, which the scientist studied through the prism of the system of relations of the elements of the linguistic structure of word formation, the result of which was the scientific work "*Children's words in the Ukrainian language*". The development of children's language and the formation of language personality is the main task of modern education. According to Franko, it is the speech intentions in the speech of a child form the human linguistic consciousness and

.....

therefore is the first step to the exemplary literary language. To teach a child to use the means of language correctly and use it is the key to the success of modern society.

The exploration of "*Science and its position regarding the working classes*", in which a linguist has considered the question of the origin of human speech and its communicative functions. It is still the work of great value. This work refers more to the linguistic and philosophical sciences, which helps to understand the historical essence of the language today. Both works deal with the evolutionary processes of speech communication during the life of the author and the pre-author period.

In fact, these works constitute the initial interest of the author regarding the problems of the national identity of Ukrainians, our language in relation to culture. Defending the rights of the Ukrainian language to free and comprehensive development, the great patriot scientist in all his works and special studies on the Ukrainian language widely and skillfully used the facts of the Ukrainian language, considered the language to be a living organism that is constantly moving and developing.

The position of the Ukrainian literary language in modern times is confirmed by the author after the works "*Talk to the wolf – let's say for the wolf*" (article- answer to B. Grinchenco) and "*Literary language and dialects*" (early twentieth century).

With the help of the mentioned above paradigmatic articles of Franko, it is possible to explore current views and form a coherent concept of the author on a key for each language of both: a system of the notion of literary language/ norm and post-literary elements. Franko sharply criticizes views of those who believed that there is no Ukrainian language, and there are only local dialects as part of one "great Russian language". At the same time, he supports young writers of Galicia, who began to create in lemkovskyi or boykivskyi dialects, noticing the following:

"we can only bless them on that road, in the belief that the deeper they will delve not only into people's speech but also into the essence of human life and the more talents appear between them on

that field, the closer they will be to us and to our Ukrainian literature"³ [7, p. 208]

Thus, the scientist consistently studied and clearly distinguished social and territorial dialects, determined their features, described the peculiarities of the interaction of the literary language and dialects. Modern classification of the western-Ukrainian dialects was also established by I. Franko. It should be noted that the issue of the future general literary and national Ukrainian language has always been in the field of the view of the linguist. I. Franko denied a right to exist of moscophiles iazychie, emphasizing that literary language should be formed on a national basis. The scientist noted that the Ukrainian people should have one literary language, which will be based on the speech of Middle Naddnipyrianshyna, as well as the language of I. Kotlyarevsky, G. Kvitka-Osnovyanenko, T. Shevchenko and other famous authors, whose language Franko considered to be exemplary.

At it is known, during the author's life, the state of the Ukrainian literary language was defined by the complex historical and political circumstances of the life of the Ukrainian people and associated with the previous stages of development of its language. It is stated in the studies of the following researchers: I. Matviyas [6], V. Greshchuk [1], S. Yermolenko [2], etc.

At that time, there were two versions of the literary language on the territory of Ukraine – East Ukrainian and West Ukrainian. Franko, as the representative of the second option, was forced to work in an environment where, along with the literary language based on folk, there was also a "iazzychie" – a mixture of Church Slavonic, old Russian and pedantic Galician languages. It is possible to learn more about the history of the literary language in this period from the collective monograph of S. Bybyk, T. Kotz and others. [5].

Insisting on the interpretation of literary language as of a historically logical, socially important and a necessary form of the existence of the national language, researchers [5] emphasize its distinguishing features – over dialect character and dynamic stability

---

³ Hereinafter the translation is ours

standards, codification in dictionaries and grammars, multifunctionality and verbalized conceptual structure. Whereas Franko emphasizes the connection between the national language and norms, he calls literary language a "representative of national unity".

The artistic and linguistic practice of writers, according to S. Yermolenko [2; 5], as a criterion of formation and dynamics of the language norm is associated with the historical periods of the development of the Ukrainian literary language. Franko as an artist remains to be an exemplary carrier of the literary language, he is the most active creator of the national language in the sense that he deeply feels the finest movements of the folk word and reproduces the living word of the people. Understanding the phenomenon of the literary language as an indispensable component of the spiritual culture of Ukrainians is obviously connected with the development of national self-determination of Ukrainians, with the perception of written literature, which is created by the Ukrainian language. The basis of the language as of intellectual wealth of the language, Ivan Franko saw in a certain type of speech,

"in the vast area from Kharkov to Kamenets-Podolsk showed such uniformity, such as a marriage of drastic differences, which is fully consistent with the Ukrainian national style, also "mixed" and aligned in a mass, which has little similarities with any other type in the world. And everyone, either a Galician or a Ukrainian, who wants to say a printed word to the largest mass of the Ukrainian people, should use the language of that largest mass, and prior to that, the language produced by the largest number of talented and popular writers" [7, p. 206]

It should be noted that in the world studies of both literacy and linguistics, the figure of Franko as of a champion of the purity of the language is mentioned actively (see, eg., [3; 9]). In a global scientific context, Franko is known as a fighter for the freedom of language, where the role of dialects is defined as the source of literary language development (more widely in Franko's studies – public spoken element, words and speech patterns of "specific national life"). Making efforts to the formation of Ukrainian literary

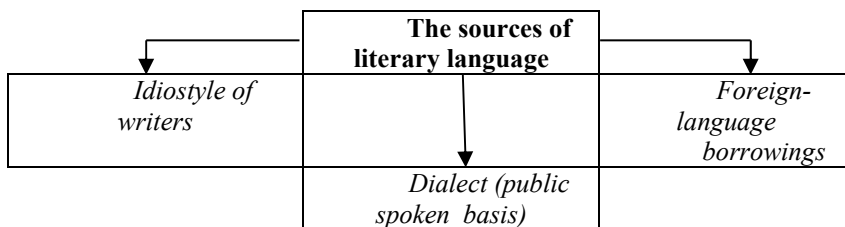
language, I. Franko "found in the linguistic and literary dispute a democratic, broad approach, the foresight to eventually achieve unification, to bring together the born in the speech practice of different regions, and thus bring together the variant norms, if not overcome, then at least reduce the differences of cultural and ethnic character" [4, p. 410].

Another source of literary language development, according to Franko, were borrowings from other languages. Franko as a polyglot, who knew Latin and ancient Greek and was fluent in the main European languages, resorted to borrowing words in cases where there were no adequate Ukrainian correspondences, considering it to be a quite natural process (see *Figure 1*).

Literary language is enriched by the language of talented and popular writers. Franko believed that

"it seems that the speech is something common to all of us, but there is no doubt that as every child in the first years produces its own separate jargon, and every writer, especially talented, produces its own language, has its own characteristic expressions, figures of speech, its structure of phrases, their favorite words" [7, p. 77].

Figure 1.
The sources of the literary language (according to Franko)

In the above-mentioned work "*Literary language and dialects*" Franko analyzes the state of the study of boykivskyi, lemkovskyi and hutsul dialects, their impact on the language of Western writers. All this testifies to Ivan Franko's interest in dialect problems and his understanding of the importance of dialect speech for the approval of the unified national language of Ukrainians. It was in this work that

.....

Franko postulated the thesis that the literary language has deep roots, the source of its creation—a dialect language, without which it would not be so expressive, perfect, rich. He proposed and embodied in the artwork the theoretical foundations of the interaction of the literary language with folk dialects, and pointed to the important role of folk dialects in the formation and functioning of the literary language.

It is important to emphasize the scientific ties of Franko with V. Jagić, Y. Kollar, M. Grushevsky and others, which indicates the interdependence in the problems of formation and functioning of the literary language in Serbia and Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Slovenia, and Macedonia. To prove these connections, let us recall the theses from the article by Prof. L. Shevchenko on the anniversary of Franko, placed in the publication "Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice". The scientist emphasizes the exceptional role of I. Franko in the discussion of years 1891 – 1893, where he denies the advantages of the East Ukrainian literary tradition in determining the direction of the development of the literary language. According to L. Shevchenko, the beginning of the 20th century can be considered as the time when Franko becomes a leader in the formation of priorities for the development of the national language:

"Focusing on the language of his publications and reprints, eager to find new words denoting yet unnamed Ukrainian language concepts in translations, the desire to understand the principles of the formation of the literary language – is not a complete list of work and intellectual quest in the linguistics of Ivan Franko" [8, p. 14].

In the historical-civilizational context, Franko formulates ideas that still get to the attention of ardent supporters and opponents regarding the targeted function of the language, its unified literary form and the "new quality of speech". The author actually left extremely valuable observations about the status and functioning of the Ukrainian language in various areas of public life. The truth of its provisions is particularly palpable during the restoration of social life. It is important to note that the life of the native language, the

development of the highest and perfect form of the national language – literary, which corresponds to the actual Ukrainian national type and represents national unity. I. Franko associated with active participation in this process, a wide group of intellectuals, scientists, artists, literature, and others.

Franko played an important role not only in the literary language in general but also in the literary scientific speech in particular. The transition from a regional language base to a single Ukrainian literary language, which was developed in the Naddnipyrianska Ukraine and established in the works of classics, was a complex process that required, according to I. Franko, a solid scientific knowledge of the processes of historical development of the people, the development of its speech, ways of its enrichment, a knowledge of life itself with its diverse language practice.

"Each literary speech is alive and capable of life as long as it has the opportunity, on the one hand, to assimilate all the cultural elements of modernity, meaning that it has to be enriched with new terms and expressions corresponding to the progress of modern civilization, without spending its main type and without passing into the jargon of some special layers or heaps of people, and on the other hand, while it has a tendency, to be enriched with new elements from people's life and with the differences and dialects of the people's speech" [7, p. 29].

It is known that I. Franko paid much attention to the problems of development of the Ukrainian literary language both in purely linguistic, and in literary-critical articles and studies, reviews of linguistic works preface to various publications, often entered into the linguistic controversy over topical language issues. Interestingly, when assessing the language of writers the main criterion for Franko was the purity, clarity, and accessibility of the literary language. This criterion was adhered to by the writer in his artistic practice, diligently practicing the language of his works, in particular when they were reprinted, and taking care primarily of its clarity in all Ukrainian lands. One of the convincing evidence of such work by

.....

Franko is, for example, a thorough author's editing of the language of all lifetime editions of the poem "*Fox Mykyta*", which belongs to the most popular works of the writer. **We consider this a prospect** for further research in linguistics, showing on the example of fiction literacy the author's attitude towards the exemplary literary language.

The concept of Franko on the formation of a single Ukrainian literary language has found consistent implementation in his own artistic, literary- critical and scientific work, and his language practice. Implementing the basic provisions of his conception of the literary language development – wide use of possibilities of internal language-creative processes, particularly the word formation in the Ukrainian word-creative models, rethinking the meaning of existing lexemes and their use in the secondary nominative functions, tracing of words and turns of speech, which lacked the Ukrainian language lacked, direct borrowings from other languages, the selection of relevant linguistic units of spoken language, including dialect, a permanent enrichment of own literary and linguistic practice – I. Franko played an extremely important role in the development of a single literary language, the gradual convergence of the Galician version of the literary language with the naddnipyrianske.

So, to all the problems of speech development, including the approval of a single national literary speech, Franko approached from a purely scientific point of view, consistently defended the scientific opinion that the linguistic issue, as well as the national question as a whole, should become components of the general democratic liberation movement, the struggle for broad social and national rights of people.

REFERENCES

1. Greshhuk, V. (2007). The role of Ivan Franko in forming a united Ukrainian literary language [Roľ Ivana Franka u formuvanni jedynoi' ukrai'ns'koi' literaturnoi' movy]. *Visnyk Naukovogo tovarystva im. T. Shevchenka*, № 2, 29-37 [in Ukrainian].
2. Jermolenko, S. (2014). Valuable criterion for codification of the literary norm [Cinnisnyj kryterij kodyfikacii' literaturnoi' normy]. *Naukovi*

zapysky Nacional'nogo universytetu "Ostroz'ka akademija", 50, 3-7 [in Ukrainian].

3. Kapanajko, I. (2013). The phenomenon of language in the understanding of I. Franko (on the material of the Polish article in the journal "Zyarno") [Fenomen movy v rozuminni Franka (na materialy pol's'komovnoi' statii v chasopysi "Ziarno")]. *Studia Ukrainica Posnanensia*, vol. I, 75-80 [in Ukrainian].

4. Kononenko, V. (2002). Language. Culture. Style [Mova. Kul'tura. Styl' : zbirnyk statej]. Kyiv ; Ivano-Frankivs'k [in Ukrainian].

5. *Literary norm and linguistic practice* (2013) [Literaturna norma i movna praktyka] / Ed.: S.Ja. Jermolenko; S.P. Bybyk, T.A. Koc' ta in. Nizhyn: Aspekt-Poligraf [in Ukrainian].

6. Matvijas, I. (2002). Ivan Franko's contribution to the Ukrainian literary language [Vnesok Ivana Franka v ukrai'ns'ku literaturnu movu]. *Ukrai'ns'ka mova*, 1, 71-77 [in Ukrainian].

7. Franko, I. (1982). Collected works in 50 volumes [Zibrannja tvoriv u 50-ty tomah]. Kyi'v. T. 37 [in Ukrainian].

8. Shevchenko, L. (2011). The Slavic context of Ivan Franko's idea of the nation-building status of the Ukrainian literary language [Slov'jans'kyj kontekst idei' Ivana Franka pro naciotvorchij status ukrai'ns'koi' literaturnoi' movy]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' lingvistyky: teorija i praktyka*, 22, 10-18 [in Ukrainian].

9. Yatskiv, N. & Venhrynovych, N. (2018). Transformation of the French Pattern of a Naturalistic Character in Ivan Franko's Literary Works. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 5, 183-200. <https://doi.org/10.18523/kmhj150401.2018-5.183-200> [in English].

ЛІТЕРАТУРА

1. Грещук В. Роль Івана Франка у формуванні єдиної української літературної мови. *Вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. № 2. 2007. С. 29-37.

2. Єрмоленко С.Я. Ціннісний критерій кодифікації літературної норми. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. 2014. Вип. 50. Серія "Філологічна". С. 3-7.

3. Капанайко І. Феномен мови в розумінні Франка (на матеріалі польськомовної статті в часописі "Ziarno"). *Studia Ukrainica Posnanensia*. vol. I : 2013. С. 75-80.

4. Кононенко В.І. *Мова. Культура. Стиль* : збірник статей. Київ ; Івано-Франківськ, 2002. 460 с.

5. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / С.Я. Єрмоленко, С.П. Бирик, Т.А. Коць та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 320 с.

6. Матвіяс І. Внесок Івана Франка в українську літературну мову. *Українська мова*. 2002. № 1. С. 71-77.

7. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. Київ, 1982. Т. 37. 619 с.

8. Шевченко Л.І. Слов'янський контекст ідеї Івана Франка про націотворчий статус української літературної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2011. Вип. 22. С. 10-18.

9. Yatskiv N., Venhrynovych N. Transformation of the French Pattern of a Naturalistic Character in Ivan Franko's Literary Works. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2018. №5. P. 183-200. <https://doi.org/10.18523/kmhj150401.2018-5.183-200>

Дата надходження до редакції – 23.03.2019

Дата затвердження редакцією – 24.04.2019

Бачун Л.І.

orcid.org/0000-0002-5023-795X

КОНЦЕПТ БОГ У ТВОРАХ ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** У статті проаналізовано основні концепції теолінгвістики, її історія, стан та перспективи розвитку. Визначено зумовленість використання теоніма "Бог" у художніх та мемуарних творах про національно-визвольний рух першої половини ХХ століття, з'ясовано кількісне функціонування теоніма в текстах. У статті подано варіативність використання теоніма "Бог", досліджено його функціональне навантаження у сталих висловах, словосполученнях, словесних конструкціях. Проаналізовано тристоронню характеристику концепта "Бог", яку письменники висвітлюють у текстах аналізованих романів. Перша з них – лексична: один із основних християнських постулатів базується на віруванні у триєдиного Бога (Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий), що і має підтвердження в аналізованому матеріалі. Завдяки десятиєм варіантам назви "Бог" письменники розкривають різнобічну атрибутивну характеристику аналізованого концепту. З'ясовано, що християнська домінанта в текстах дозволяє спостерегти і назви язичницьких богів. Фонетичні варіанти різних номінацій концепта "Бог" свідчать про широке використання письменниками зменшено-пестливих суфіксальних афіксів і формують фонетичний складник загального семантичного поля. Функціональне навантаження у висловах персонажів із теонімом Бог має така смислова інформація: прохання до Бога, застережні звертання, подячні звертання та прославляння Бога, використання теоніма з метою вираження побажання чи благословення, уповання на Божу силу. Онім "Бог" може бути вигуком у реченні, використовуватися у богословських текстах, привітаннях, прислів'ях та ін.*

***Ключові слова:** ономастика, релігійна лінгвістика, теонім, теолінгвістика, стилістика.*

***Інформація про автора:** Бачун Лілія Ігорівна – аспірант кафедри загального мовознавства та слов'янських мов; факультет*

фiлологiї та журналістики; Тернопiльський національний педагогiчний унiверситет iменi Володимира Гнатюка.

Електронна адреса: ba4unlilya@gmail.com

Liliya I. Bachun

orcid.org/0000-0002-5023-795X

**THE CONCEPT OF GOD IN THE WORKS ABOUT
THE NATIONAL LIBERATION MOVEMENT
OF THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY**

Abstract. *The main concepts of theolinguistics, its history, actual state and prospects for the further development have been analyzed in this article. Religious linguistics is currently in the process of establishing: not only Ukrainian, but also foreign, as a consequence of the post-Soviet Renaissance. A little researchness of a such young linguistic science, as theolinguistics, the formation of its methodology and a number of terms, the use of the writers theories in fiction works and their functional load formulate the relevance of the chosen topic. The motives of using the theonim "God" in the fiction and memoir works about the national liberation movement of the first half of the twentieth century have also been determined with its quantitative functioning in the texts. The variability of using the theonim "God" have been described in the article, as well as its functional load in constant expressions, phrases, verbal constructions. Despite the fact that the analyzed 19 fiction and memoir novels are mostly military and social oriented, and yet the concept of "God" is present in all works perfectly. Since Ukraine, thanks to St. Vladimir, is a Christian state, and actually was Christian in 1917-1954, despite the prohibition of believing in God by the Soviet state, the texts mostly are the most part, are the deities of the Christian belief. "God" as a single-element proper name is mentioned approximately 228 times in the seven novels about the liberation movement of UPA. In addition, the anthroponimicon of the texts about the liberation period of 1917-1922 years (12 novels) counts 1930 units, where there are separately 135 references to the theonim "God". These numbers are not the final measure of the degree of the use of the theonim "God" in the analyzed novels, as we do not take into account its variants. To analyze the variability of the theonim "God" we point out the following subgroups: a) variants of the use of the theonim "God" in the texts*

of the novels: we have identified 10 variants of the use of the theonim "God" from 19 analyzed novels that writers point in the texts through the speech of the characters' speech; b) reduced-caress names; c) gratitude to God and His praise; d) the use of the theonim to express a wish or a blessing; e) expression of hope in God's power; f) "God" as a way of expressing a cry in the sentence; g) the concept of "God" in theological texts, greetings, proverbs, which function in the texts of the analyzed novels.

Key words: *onomastics, religious linguistics, theonim, theolinguistic, stylistics.*

Information about the author: *Bachun Liliya Ihorivna – post-graduate student of the department of general linguistics and Slavic languages; faculty of philology and journalism; Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University.*

E-mail: *ba4unliliya@gmail.com*

Бачун Л. И.

orcid.org/0000-0002-5023-795X

КОНЦЕПТ БОГ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ О НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА

Аннотация. *В статье проанализированы основные концепции теолингвистики, ее история, состояние и перспективы развития. Определены мотивы использования теонима "Бог" в художественных и мемуарных произведениях о национально-освободительном движении первой половины XX века, проанализировано количественное функционирование теонима в текстах. В статье представлена вариативность использования теонима "Бог", исследована его функциональная нагрузка в устойчивых словосочетаниях, повторяемых словесных конструкциях. Проанализирована трехсторонняя характеристика концепта "Бог", представленная в текстах анализируемых романов. Первая из них – лексическая: один из основных христианских постулатов базируется на веровании в триединого Бога (Бог-Отец, Бог-Сын, Бог-Дух Святой). В десяти вариантах лексемы "Бог" репрезентирована атрибутивность концепта "Бог". Христианская доминанта в в семантике концепта "Бог" одновременно позволяет исследовать и*

названия языческих богов: разграничительной линией для сверхъестественных существ является лексема "бог" с маленькой буквы. Фонетические варианты в семантике концепта "Бог" использование уменьшительно-ласкательных аффиксов для выражения особого отношения формируют фонетическую составляющую восприятия концепта. Функциональную нагрузку в речи персонажей, употребляющих теоним "Бог", имеет смысловая информация: обращение к Богу, просьбы к Богу, упреждающие обращения к Богу, благодарственные обращения и прославления Бога, использование теонима с целью выразить желание или благословение, упоминание на Божью силу. Оним "Бог" может быть восклицанием, может использоваться в богословских текстах, приветствиях, поговорках и др.

Ключевые слова: ономастика, религиозная лингвистика, теоним, теолингвистика.

Информация об авторе: Бачун Лилия Игоревна – аспирант кафедры общего языкознания и славянских языков; факультет филологии и журналистики; Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка.

Электронный адрес: ba4unliliya@gmail.com

XX ст. стало знаковым для мовознавців у дослідженні лінгвістичних та теонімних характеристик лексичної одиниці, розвитку мовознавчої науки, яка звертає увагу на релігійну основу слова. Релігійна лінгвістика (теолінгвістика) перебуває сьогодні на етапі становлення: не лише українська, але й зарубіжна, відбувається ефект т.зв. "пострадянського ренесансу". Російська дослідниця В. Постовалова стверджує, що "одними із перших кроків на шляху повернення європейської культури до своїх релігійних витоків і є інтегрування теологічного знання у світогляд та культуру" [8, с. 56]. Відповідно, мовознавець В. Назаров зазначає, що "нова синтетична теолого-лінгвістична дисципліна "теолінгвістика", яка формується в наші дні на стику теології (богослов'я), релігійної антропології та лінгвістики, направлена на вивчення взаємозв'язків та інтеракції мови і релігії. Хоча у вітчизняній традиції більш поширеним вважають термін "богослов'я", а термін "теологія" сприймається як тісно пов'язаний із західноєвропейською традицією" [6, с. 9].

Деякі сучасні науковці намагаються дослідити релігійні начала й у генезисі науки про мову, акцентуючи увагу на першості лінгвістичного знання. Так, О. Гадомський пише, що "мовознавство виникло як "теомовознавство" (теолінгвістика) і лиш впродовж століть набуло світського характеру" [2, с. 288]. Усе ж, внесок відомого кримського дослідника О. Гадомського вважають одним із найбільш фундаментальних для розвитку в царині релігійної лінгвістики. Він же є одним із тих, хто найактивніше популяризує термін "теолінгвістика". У статті "вивчення релігійної лексики в українській теолінгвістиці ХХ-ХХІ століття" О. Гадомський стверджує, що "робота в цій галузі ведеться, як мінімум, починаючи із 30-их років ХХ століття в Україні та за кордоном. Все це дає нам право говорити про "теолінгвістику". Тому, використовуючи цей термін, ми маємо на увазі теолінгвістичні дослідження на матеріалі української мови, які проводились і проводяться не лише в Україні, але й за кордоном" [3, с. 46].

Такі мовознавці, як А. Буєвич, Г. Гадомська, Н. Кравченко, В. Постовалова, В. Степанова, Ю. Чернишова, О. Черхава, С. Шамарова, Л. Шевченко та ін. також використовують цей термін у своїх наукових працях попри те, що термін "теолінгвістика" вітчизняні словники поки що не фіксують. Тому, малодослідженість ще молодій лінгвістичній науки, формування її методології та ряду термінів, використання теонімів у художніх творах та їхнє функціональне навантаження формулюють **актуальність** обраної теми.

Мета статті – на матеріалі 7 українських прозових творів художньої, мемуаристичної літератури про національно-визвольний рух 1942-1954 років та 12 художніх, мемуаристичних текстів про національно-визвольний рух 1917-1922 років з'ясувати кількісну функціональність у романах досліджуваного періоду теоніма "Бог", проаналізувати його варіативну номінацію та дослідити мотиви використання теоніма "Бог" у сталих словесних конструкціях, словосполученнях, висловах.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: подати аналіз основних публікацій дослідників теолінгвістики, визначити мотиви використання персонажами художніх та мемуарних творів теоніма "Бог", з'ясувати варіативність функціонування у романах теоніма "Бог".

Незважаючи на те, що тематика 19 художніх та мемуарних аналізованих романів стосується здебільшого військового та соціально-побутового спрямування, все ж концепт "Бог" наявний в абсолютно всіх творах. Причиною того було глибоке вірування людей у Вищу Силу як єдину допомогу в безвихідних ситуаціях. Письменники не залишили ні одного твору без наскрізної теми вірування у Бога як невід'ємної частини людського буття. Оскільки Україна завдяки св. Володимиру є християнською державою і у 1917-1954 роки (незважаючи на відділення церкви від радянської держави) нею залишалася, то в текстах здебільшого йдеться про божества християнського вірування.

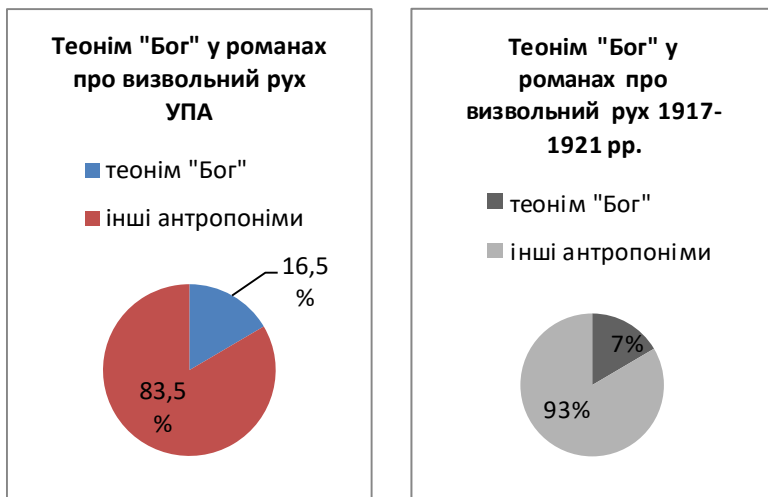
Із 7 романів про визвольний рух УПА "Бог" як однолексемна власна назва згадується приблизно 228 разів, що становить 16,5% від загальної кількості 1380 антропонімів із цього періоду. У свою чергу, антропонімікон текстів про визвольний період 1917-1922 років (12 романів) налічує 1930 одиниць, де окремо є близько 135 згадок теоніма "Бог", що становить 7% від загальної кількості антропонімів. Ці числа не є кінцевим мірилом ступеня вживаності теоніма "Бог" у текстах романів, оскільки ми не враховуємо сюди його варіанти (див. *діаграму 1*).

Важливо зазначити, що К. Костів у "Словнику-довіднику" біблійних осіб, племен та народів використовує 1700 варіантів іменувань назви *Бог* [4, с. 7], головні з яких лише вісім: "*Ел, Еліон, Елоаг, Елогім, Шаддай, Адонай, Ягве (Єгова) й Саваот*" [4, с. 63].

Відповідно, й вони репрезентують своєрідну характеристику Його істоти, діяльності, властивостей та атрибутів. Властиво, що запропоновані іменування можна трактувати як синонімічні, тому й, на думку Л. Лисиченко, на

"ущільнення" відповідної ділянки "цілісного конструювання буття" мова реагує уточненням вербалізованих форм знання, фіксацією нових понять і значень [5, с. 132].

Діаграма 1.
Кількісні показники теоніма "Бог" у літературі

Теонімна сітка номенів **Бога**, зафіксованих у творах про національно-визвольний рух першої половини ХХ століття, і підтверджує цю думку, наприклад: "*Бог – Життєдавець*" і "*Бог – Спаситель*", і "*Бог – Творець*". Та попри класифікацію, подану К. Костівим, найголовнішою одиницею, що представляє концепт "Бог" є, власне, лексема *Бог*. У "Новітньому філософському словнику" поняття *Бог* трактується як "сакральна персоніфікація Абсолюту в релігіях теїстичного типу, що характеризується тотожністю сутності та існування" [7, с. 110], у "Релігієзнавчому словнику" додається: "творець світу і детермінант усього, що в ньому відбувається" [9, с. 38]. Беручи до уваги наукові визначення "Бога", розуміння його концептосфери, все-таки важливим також є і побутування в

аналізованих творах лексичних одиниць, що представляють назви надприродних істот.

Етнокультурні смислові особливості "Бога" як християнського *абсолюта* є більш характерними для ментальності українського народу, хоча трапляються й назви інших божеств у текстах романів. Т. Вільчинська зазначає, що розмежування християнського та язичницького виявлення *божественного* визначається "написанням слів, що вживаються на їх позначення, відповідно – з великої (*Бог*) і малої (*бог*) літери" [1, с. 140]. У трьох художньо-історичних романах "Морозів хутір", "Палиця для прокажених" і "Чорний Ворон" письменники 10 разів згадують назви богів слов'янської міфології. Мовознавець Т. Вільчинська додає, що "спостерігаються також і деякі особливості сполучуваності, наприклад, у язичництві – *бог сонця, бог грому* і т.д." [1, с. 140]. Це підтверджується й у текстах:

"Велес – скотний бог поважно шкандибав по пасовиськах, пантруючи своїх волів" (Р. Федорів), *"– Іван і батько ще надворі. Водях бога Велеса по салонах, де живуть корови ... – каже Петро"* (У. Самчук); *Дажбог, Лада, Мокош, Перун, Сварог: "...і тоді ваша поезія мені відкрилася наново: зазеленіли жита й закучерявилися Даждзьбогові дуби, на ріках і на озерах кохалися при вогнищах хлопці з дівчатами і богиня Лада благословляла їхній союз"* (Р. Федорів), *"...разом зі мною приходьте на Даждзьбогові луки..."* (Р. Федорів), (В. Шкляр).

До того ж, у двох текстах романів трапляються випадки вживання назв богів єгипетської та римської міфологій, наприклад: *"Я їм розповідав також, що богом Єгипту був Озіріс, що Рим заснували Рем і Ромул, а Київ - Кий, Щек і Хорив з сестрою Либідь"* (У. Самчук), *"Сіті любові досить цінкі, вони боляче вриваються в душу, безнадійне кохання виснажує, але Венера, богиня любові, була гордою і красивою"* (О. Яворська). Проте здебільшого в аналізованих текстах "Бог" представлений сакральними концептуальними лексичними одиницями: власне "Бог", який відображає єдиного правдивого Бога у трьох іпостасях: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий, номінованого

ще Пресвятою Трійцею, наприклад: *"Падімо на коліна і молимося усім лицям святої трійці"* (У. Самчук).

Розкриємо лексичну складову частину варіантів іменувань *Бога*, і, оскільки деякі назви-синоніми виникають внаслідок переходу із однієї частини мови в іншу, то розглянемо лише субстантиви. Атрибутивні характеристики концепту *Бог* проглядаються через лексичні синонімічні гнізда. Напр., ми виокремили 10 варіантів уживання теоніма *"Бог"* із 19 аналізованих романів, які письменники вводять у тести через мовлення персонажів: *Всевишній, Господь, Життєдавець, Творець; Господь Бог, Бог-Отець, Бог предвічний, Господь Саваоф, прадавній Бог, Цар Небесний*. Однолексемні теоніми-замінники мають більш часте вживання, порівняно із дволексемними, напр.:

(1) *Всевишній* – 4 згадки: *"Тих, хто виявляє співчуття до вбогих, Всевишній обдаровує щастям..."* (У. Самчук), (Р. Іваничук) та ін.,

(2) *Господь* – 35 згадок: *"Грозив, що Господь тяжко покарає їх"* (Ю. Горліс-Горський) та ін.,

(3) *Життєдавець* – 1 згадка: *"Відчини мені двері покаяння, Життєдавче..."* (О. Яворська) та ін.,

(4) *Творець* – 3 згадки: *"...уздрів Творець свою помилку, яку вчинив..."* (Р. Іваничук), (О. Яворська), (В. Лопушанський) та ін.

Частотність дволексемних варіантів: *Господь Бог* – 24 найменування у текстах: *"Як Господь Бог є у небі – може ж він бачити, коли людям засліпило..."* (У. Самчук), дволексемна одиниця, уособлення в християнстві першої особи Святої Трійці, *Бог-Отець* має 2 згадки, де одна з них утворює іншу форму слова, а саме – фонетичний варіант: *"...–...сам Бог - Отець установив жертву крові! – промовляв отець..."* (В. Лопушанський), *"...він уже не встигне звернутися до Бога - Вітця свого з жалями..."* (Р. Федорів); теонім *Бог* разом із залежним характеризуючим прикметником утворюють дві двочленні лексичні одиниці: *Бог предвічний* та *прадавній Бог*,

які мають 7 та 1 згадку у текстах відповідно: *"Предвічний Бог благословив моє життя і дозволив мені дочекатися і цього щасливого дня"* (У. Самчук), (Р. Федорів) (О. Яворська), (В. Лопушанський), *"Панував у храмі прадавній Бог"* (Р. Федорів). Завдяки цим прикладам письменники декларують для загальної концептосфери "Бог" такі атрибути, як: *Предвічний* (тобто Той, хто був над віками, завжди), *Прадавній* (немає ліку його буттю, завжди був, є і буде); академічний глумачний словник подає значення лексеми *Саваоф* як "біблійна назва бога", де, властиво, вона у текстах аналізованих романів вживається двічі разом із теонімом *Господь*: *"Бог Саваоф – суворий, гнівний"* (Р. Федорів), *"...шестикрилі херувими і серафими оточували величезний і маєстатичний образ благословляючого Бога-Саваофа"* (У. Самчук); Василь Фольварочний застосовує двочленну лексему *Цар Небесний* як варіант теоніма *Бог*: *"...люди у церквах молилися Цареві Небесному...."* (В. Фольварочний).

Фонетичні варіанти лексичних одиниць сакральної концептосфери "Бог" представлені широкою сіткою номенів: це пояснюється трепетним ставленням персонажів до Бога як вищої сили, ментально-культурними особливостями народу та регіональними мовними особливостями. Звертаючись до Всевишнього, герої творів використовують у мовленні емоційно-експресивні звертання, підкреслюючи любов та повагу до адресата.

Із 7 романів про період руху УПА ми виокремили 9 таких онімів, 6 з яких повторюються у різних текстах, напр.: звернення-зітхання *"Боженька"* використовують письменники у романах *"Рев оленів нарозвидні"*: *"...Боженьку, аби лише не вмерла, в мене вона одна..."* (Р. Іванчук); *"На чужих вітрах"*: *"Боженьку, ми заговорилися, а про дитину забули..."*, *"Боже, Боженьку, чому ж ти не відвернув кулі від мого чоловіка..."* (О. Яворська). У трьох наступних зверненнях письменники розширюють конструкції, вводячи епітети та присвійні займенники: *"І зітхали скрушно: – О, Боженьку ти наш..."* (Р. Федорів), *"Божечку милосердний, яка радість, яке*

цастя..." (О. Яворська), *"Боженьку милосердний, наведи лад в Україні"* (О. Яворська).

До теонімних варіантів із фонетичними змінами (а власне суфіксальний афікс *-оньк* із зменшено-пестливим значенням) у лексемі ми відносимо також і словесні конструкції з функціонально-смысловим навантаженням, а саме – звертання до Бога, наприклад: *"Дякувати Господонькові, що жива"* (О. Яворська). У двох романах персонажі використовують теонім *"Господь"* із суфіксальним афіксом - *оньк* для створення більш емоційного звернення: *"А ти, Господоньку, дивився на цю масакру з висоти..."* (Р. Федорів), *"Дякувати Господонькові, що жива"* (О. Яворська), *"За що така кара, Господоньку?"* (О. Яворська). Властиво, що письменники завдяки зменшувально-пестливим формам звертання, прохаючи (зітхання) Вищу Силу, передають усечіле уповання персонажів на Бога, їхню покору Йому.

У 12 романах про визвольний рух 1917-1922 років ми виділили три одночленні зменшувально-пестливі форми теонімів із трьох різних романів: *"...і Боженька послухає нас, не дасть їй померти..."* (В. Фольварочний), *"Боженьку, пошли здоровля таткові, мамці..."* (Ю. Горліс-Горський), *"– Та, Господоньку святий! – затеренділа Омелянчиха..."* (У. Самчук). Бачимо, що зменшувально-пестливі форми не є частотними у функціонуванні і слугують для вираження героями творів прохання, моління та подяки Всевишньому. Спостерігаємо, безумовно, також і фонетичні варіанти у лексичних одиницях, смислові особливості яких зосереджені на сакральній концептосфері, де письменники використовують вигуки *їй-Богу/ей-Богу* (власне теонім *Бог* фіксується письменником із великої літери як показник того, що автор має на увазі Всевишнього християнського вірування) зустрічається 10 разів у текстах романів:

"– А ти знаєш? – ледве може вимовити Андрій. – Їй Богу, не брешу! Він плакав! Бий мене грім, що він плакав, – впевняє Андрій" (У. Самчук, с. 24, 54, 86, 146, 340, 391, 392), *"А що там Ведмідь та Омелян на тій самій сосні? Живі! Їй-Богу – живі!"*

Лише страху наїлись" (У. Самчук), *"Втечу, Орису, їй Богу, втечу"* (О. Яворська).

Вигук *їй-богу*, де теонім *бог* письменники вживають із маленької літери (не бажаючи вказувати *Бога* як суб'єкта конкретної релігії, але як об'єкт будь-якого віросповідання) трапляється тричі у двох романах про визвольні події 1917-1922 років: *"Чорний Ворон"*: *"Ну, ви як діти, їй-богу, – знизив плечима Загородній. – Казано ж було: без крові"* (В. Шкляр) та *"У херсонських степах"*: *"– Як що знаєш – скажи, – для нього краще буде... – Не знаю! Їй-богу не знаю!"* (Ю. Степовий). В. Лопушанський у романі *"У споконвічному вирі"* тричі застосовує фонетичний варіант вигуку *їй-Богу – сїй-Богу*:

"– Ото молодець!! Сїй-Богу!! Нумо, Йося! Скорше!"
(В. Лопушанський), *"– Стій! Сїй-Богу, стій! – гукав солдат"*
(В. Лопушанський), *"– Геть! Сїй-Богу, геть, бо... – Старий вихопив з рук лікаря шаблю й намірився до удару"*
(В. Лопушанський).

Письменник Р. Федорів використовує фонетичний варіант теоніма *Бог – Біг* для вираження уповання на Божу силу: *"...а ти дивися і не бійся, вони ж, прецінь, свої, родичі близькі, і вони, і я, і ти, і діти твої – дасть Біг – всі ми однієї крові..."* (Р. Федорів).

І останнє – функціональне навантаження лексичних одиниць сакральної семантики. Очевидно, що у соціально-побутовому чи навіть воєнному житті (яке письменники й описували в аналізованих романах), люди часто звертаються до *Бога* як до Вищої Сили у різних потребах, що є закономірним для християнського вірування. Персонажі романів зазвичай використовують словосполучення, сталі словесні конструкції разом із теонімами для вираження власних почуттів, тому, для окремої характеристики висловів виділяємо підгрупи:

(а) *прохальні звернення до Бога*. У 19 романах аналізованих двох періодів ми виокремили 13 словосполучень

та словесних конструкцій (переважно для цього письменники вводять дієслова на кшталт: *благаю, дай, молю, призиваю* та ін.), які персонажі використовували для вираження свого прохання чи моління: *"Я молю Бога, щоб дав мені силу чимдуж перебути..."* (Р. Федорів), (О. Яворська); *"Дай-но, Боже, Василю, дочекати, щоб я тебе перепрошувала..."* (Р. Федорів), *"Як би, дай Боже, вдалося вам як вирватися випадково..."* (Ю. Горліс-Горський), (В. Шкляр), (Р. Федорів). Хоча конструкція *дай Боже* у двох романах "Палиця для прокажених" і "Чого не гоїть вогонь" має інше, особливе щодо сакральної семантики значення (персонажі її використовують під час застілля, за чаркою): *"Ви на мене не зважайте, робіть своє діло, а я вам буду помагати. Отже, дай Боже! – і підніс чарку"* (У. Самчук), *"Ти ж наш звичай знаєш. Так дай нам Боже! – підняла свою чарку, подивилась на нього великими своїми оливковими очима..."* (У. Самчук).

Трапляються прохальні конструкції із дієсловами *благати, призвати, просити*: *"...мертві вставали з гробів і благали в Бога порятунку"* (О. Яворська), (Р. Іваничук), *"...я Господа милосердного на допомогу призиваю"* (О. Яворська), *"Приси у Господа сліз і плачу за маловірство..."* (О. Яворська).

Окремо функціонують три вислови із романів "Палиця для прокажених", "Справа отамана Зеленого", "Чого не гоїть вогонь", які персонажі використовують під час власного звертання до іншого співрозмовника, згадуючи *Бога* як єдину Вищу Силу, заради котрої варто виконати чиєсь прохання: *"– Заради Бога, вибач, – спохопився Кузьмак..."* (Р. Федорів), *"Мобілізація до шпиталю – гаразд, ради Бога. Стріляти – ні, прошу дуже, вибачайте"* (Р. Іваничук) та *"Та який, скажіть на Бога, з нашого Пюца Дзержинський! Курам на сміх"* (У. Самчук);

(б) **застережне звернення до Бога.** Ми виділили 5 закликів із 10 романів, які персонажі використовують у текстах із метою застерегти когось, самого себе від будь-якого лиха, уживаючи в цьому ж зверненні теоніми. Конструкції-

звернення складаються із дієслів (*борони, бійтеся, відверни, милувати*) і теоніма *Бог*; дієслова із заперечною часткою *не* + теонім *Бог*, наприклад: *борони Боже: "– Чи не тиф, бабусю? – **Борони Боже. От така тобі пропасниця...**"* (Ю. Горліс-Горський), (А. Крушельницький); *"Най тебе всі святі боронять..." Вона хрестилася: "**Хай мене Бог боронить**"* (Р. Федорів); *"– **Бійтеся Бога!** – пицала Наталя Петрівна. – Скільки можна?"* (У. Самчук), (І. Лютий-Лютенко), (У. Самчук); *"**Господи Боже, відверни, захисти. Так страшно його втратити**"* (О. Яворська).

У шести текстах ("Морозів хутір", "Симон Петлюра", "У херсонських степах" (про визвольні дії 1917-1922 років) і "На чужих вітрах", "Палиця для прокажених", "Єрусалим на горах" (про визвольний рух 1942-1954 років) персонажі романів використовують 16 разів словесну конструкцію *не дай Бог* (*Боже, Бо*) з метою застерегти співрозмовника від лиха або неприємної ситуації:

*"**Не дай, Боже, залишитися недолюбленою**"* (О. Яворська), *"**Бо, не дай Боже, будьонівці нас виявлять тут, то ми пропали**"* (Ю. Степовий); *"– Я боюся, щоб, **не дай Бог, не залишити тебе вдовицею...**"* (Р. Федорів), *"**І чи ти, не дай Бо, маси завдання створювати в Горобахах комсомол?**"* (Р. Федорів, с. 268, 88, 110, 128, 248, 324, 444); *"**І не дай Бог, щоб вони взяли в руки владу**"* (У. Самчук); *"**Та не дай, Боже, вам сюди повернутися окупантами**"* (В. Фольварочний);

(в) подячне звернення до Бога та Його прослава. Із загальної кількості аналізованих текстів (а саме 19 романів) вирази-звернення персонажів роману до *Бога* з метою подяки Йому чи Його прослави виявлено у 14 текстах. Загалом, ми виокремили три основних формули звернення, які, властиво, мають свої варіанти: *дякувати Богові, слава Богу, хвала Богу* (*хвалити Бога*). Вираження подяки персонажами романів:

"Нащо йому! Має, дяка Богу, свої руки ..." (У. Самчук), (М. Дорошенко), (Р. Іваничук), (Р. Федорів), *"**І от, дяка Всевишньому, все сталося добре**"* (У. Самчук), *"– Я, дякувати Богові, здоровий..."* (В. Лопушанський, с. 7, 262); вираження

похвали: "**Слава Богу** – хоч одна душа вирятувалася!" (Ю. Горліс-Горський), (А. Кокотюха), "*Схоже, тут нікого не було. Ні своїх, ні, слава Богу, чужих*" (В. Шкляр), "**Слава Богові!**" – зітхнув четар втішено й націлився" (В. Лопушанський, с. 210, 7, 336, 344, 355, 347, 354), "**Слава Богу**, що хоч трупи полеглих солдатів постягували в братські могили..." (В. Фольварочний), (С. Семенюк), "**Слава Богу**, ніде ні стрілу, ні крику, ні голосу, ні скрипу чобіт, ні... ні..." (Р. Федорів, с. 273, 43, 183, 389, 445), "*Ціле село страху наїлося, але, слава Господу, минулося*" (О. Яворська, с. 48, 10, 48, 98, 155), "*Петра, слава Богу, обминала всяка війна, бо сліпав косо на праве око...*" (Р. Федорів, с. 249, 95, 121, 249, 287, 319, 356, 397); "*Господарство – хвалити Господа, а ми навіть позаного рябка на припоні не маємо...*" (Ю. Горліс-Горський), "**Хвала Богу**, що приїхали... Не можу ради дати із селянами" (Ю. Горліс - Горський), "*То ще вигода, що Дермань наш, хвалити Бога, осторонь шляхів...*" (У. Самчук).

Бачимо, що для вираження прослави чи похвали письменники через мовлення персонажів використали здебільшого такі словесні формули: дієслово + теонім (*дякувати Богові, хвалити Бога*), іменник + теонім (*дяка Богу, слава Богу, хвала Богу*);

(г) використання теоніма з метою вираження побажання чи благословення. Ми визначили 13 багатокomпонентних словесних конструкцій із 9 романів, де мовець висловлює власне побажання співрозмовнику із використанням теоніма. Найчастіше функціонує у текстах формула "частка *хай/нехай* + теонім *Бог* + займенник + дієслово", напр.:

"*Хай Бог нас береже*" (Р. Федорів), "*То най Бог нам помагає. Амінь*" (Р. Федорів), "*Хай Бог тебе провадить, хай тобі допомагає!...Я буду його молити...*" (В. Лопушанський, с. 74, 132, 142, 259), "*...нехай Вас Бог благословить, а ми бажаємо вам усього доброго*" (М. Дорошенко), "*...бережіть себе, хлопці; хай вас Бог береже*" (Р. Іваничук).

У текстах функціонують чотири словесні конструкції, які мовці використовували з метою вираження благословення чи

побажання співрозмовнику на щасливу дорогу із застосуванням *теоніма Бог*:

"– З богом – в дорогу! Можемо ще десь зустрітись!"
 (А. Крушельницький), *"– Ну, з Богом! – Подякувавши мірошникові за хліб-сіль, вони звільна поїхали до середохрестя містечка"*
 (В. Шкляр), *"Іди з Богом! – прощала Соня"* (В. Лопушанський), *"Не бійтеся, ви не самотні. З вами Бог"* (О. Яворська).

Окремо виділяємо багатокomпонентну конструкцію, яку використовує отець Іван у романі-спогадах "Холодний Яр" Ю. Горліса-Горського, посвячуючи та просячи в *Бога* благословення не лише на овочі, мед, букети, але й рушніці, шаблі й кулемети: *"– Благослови Господи на враги і суностати!"* (Ю. Горліс-Горський);

(г) вираження уповання на *Божу* силу. Із 5 романів ("Вогонь з Холодного Яру", "Ми ще повернемося", "Палиця для прокажених", "Рев оленів нарозвідні" та "Стежками холоднорьськими") ми виділили 9 багатокomпонентних висловів персонажів із *теонімом Бог / Господь*, які автори використовували з метою вираження твердої надії на *Бога*:

"На єдиного Бога і на вас моя надія" (І. Лютий-Лютенко), *"Я приготувався вмирати, а тут... сталося з Божої волі навпаки"* (І. Лютий-Лютенко), *"Най діється Божя воля, отамане. Нема вже у мене нікого"* (Ю. Горліс-Горський), *"Ні, Господь цього не допустить, не сміє"* (Р. Федорів), *"...у сільській канцелярії про нього забули, бо так хотів Господь, і його не рушили"* (Р. Федорів), *"Маю лише в Бозі надію... Господи, ти мене чуєш, що в критичний момент..."* (Р. Федорів), *"...і не для тебе моя дитина, та й ти не для неї, так хоче Бог, а я три свічки купила..."* (Р. Іваничук), *"Ви йдть, а я її не залишу... Якщо допоможе Господь – потім до вас доберуся"* (Р. Іваничук), *"А може, Бог допоможе, – хтось висловив надію"* (М. Дорошенко).

Очевидно, будучи віруючими людьми, герої художніх романів та повстанці у творах-спогадах звертаються до *Бога* як до єдиного джерела допомоги у безвиході;

(д) онім "Бог" як спосіб вираження вигуку в реченні.

Інокли персонажі у мовленні використовують теонім *Бог* для вираження різних емотивних станів: здивування, захоплення, страху та ін. Властиво, у текстах функціонують дві найпоширеніші словесні формули: "теонім *Бог* у кличному відмінку + присвійний займенник першої особи однини *мій*":

"Боже мій! То ви живий, пане Залізняка?!" (Ю. Горліс - Горський), (А. Кокотюха), (Ю. Степовий), (Р. Федорів), (С. Семенюк) і "вигук *О* + теонім *Бог* у Кличному відмінку + вигук *О* + теонім *Бог* у Кличному відмінку": *"Боже, Боже! Яке страшне нещастя зависло над її головою"* (А. Крушельницький), (У. Самчук), *"- О, Боже! О, Боже! – виривалось у нього через плач"* (У. Самчук). Зустрічаються у мовленні персонажів вигуки на кшталт: *"о Боже, ой Боже"*: *"- О Боже! – вистогнав він, схопився за чоло, зробив кілька кроків уперед, ніби наміряючись бігти"* (У. Самчук), *"Ой Боже, – зітхнула Паньчиха, – легко сказати врятуйте"*, *вона ж на ладан дихає"* (О.Яворська).

Властиво, що найчастіше персонажі творів апелюють до Всевишнього при виникненні неочікуваних, часто із поганими наслідками, ситуацій, використовуючи багатокомпонентні конструкції: *"Боже мій, Боже. Не дадуть спокійно вмерти"* (О. Яворська), *"Боже ж ти мій, Боже, – сплеснула руками жінка, – а що ж вони іроди з тими..."* (Ю. Степовий). Іншою формою вигуку в аналізованих романах слугує лексема *Бігме*. Вигук *Бігме* (від злиття двох основ в одну: *Бог йме*, тобто "має віру") письменники застосовують у двох романах "Палиця для прокажених" та "Червоний" про період визвольних змагань 1942-1954 років:

"Бігме, варто жити і вмерти за цю землю" (Р. Федорів), *"Ой, бігме, брешеш"* (Р. Федорів, с. 159, 374, 422), *"Нема їх там, друже Лютий. Бігме нема"* (А. Кокотюха);

(е) концепт "Бог" у богословських текстах, привітаннях, прислів'ях, які функціонують у текстах аналізованих романів. Попри певне обмеження діяльності церкви в Україні у ХХ столітті, українці все ж були віруючими

людьми. Це підтверджується в текстах аналізованих романів цитатами із требника, напр.:

"Голий, уже старий священик із розкуйовдженим сивим волоссям, звівши очі до стелі, голосно читає псалом "Помилуй мя, Боже" (Ю. Горліс - Горський), "– Претерпівий за нас страсти, – злучився з заливаючою піснею, – Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас!" (В. Лопушанський), "І зліз із постелі й прилягнув біля прічі. – Помилуй мя, Боже, по великій милости Твоїй..." (В. Лопушанський), "молитва-воання врешті-решт звелася до двох-трьох слів: "Господи, спаси й сохрани! Господи, зглянься над нами!" (Р. Федорів).

Наголосимо, письменники висвітлюють у романах, окрім військових подій, битв, ще й соціальне життя людей, де є місце і хрестинам, і похоронам, і благальним молитвам.

Знаходимо у текстах і відповідні християнські вітання, описуючи прихід великих релігійних свят у текстах романів:

Христос рождається / народився: "Церква, як і колись, переповнена. Над головами – туманне сяйво безлічі свічок "Христос рождається, славим тя", – виривається з тієї гуці людей" (У. Самчук, с. 159, 167, 199), "Марія приєднується, і її чистий високий голос зливається з їхніми піднесеними голосами: – Христос народився! – Славимо його!" (О. Яворська), "Христос рождається!" – привітався, матері вклонився..." (Р. Іваничук); Христос воскрес: "– Христос воскрес! – Воістину воскрес! – цілувалися вони тричі" (У. Самчук, с. 400, 385, 395, 397, 398, 400, 401, 402, 403), "...ще пізніше всі в один голос проспівали три рази "Христос воскрес", при чому очі у багатьох поіялися вогкістю" (У. Самчук), (Р. Іваничук), (В. Шкляр), (О. Яворська, с. 84, 196); Слава Ісусу Христу: "Слава Ісусу Христу! Чи можна у вас попросити пати?" (О. Яворська). Та частіше в текстах письменники використовують варіанти скороченої форми, наприклад: "...стрільці загули врзнобій кожен по-своєму: "Здорова будь!", "Слава Ісу!", "З неділю!" (В. Шкляр), "...підійде і привітається з офіцером по-християнськи – "Слава Ісу", а той відкаже: "У нас Бога нет!" (Р. Іваничук), "...коли хтось за спиною "славайсу" сказав..." (Р. Іваничук).

Доволі частими є згадки в текстах аналізованих романів назв молитов, які персонажі або лише згадують, або промовляють повний текст, напр.:

"Отче наш": "Ти вміси, Ольго, "Отченаш"? "Отче наш, іже еси на небесі й на землі..." Ніколи ні єдиного слова з "Отченаша" не пролунало у вашій хаті? Ніколи?" (Р. Федорів, с. 341, 84, 150, 209, 225, 237, 247, 268, 289, 331, 342, 352, 358, 361, 448, 449, 450), *"...колінкувало перед образами, вишиптуючи "Отче наш", дякуючи Господеві за своє порятування"* (Р. Федорів, с. 46, 171, 184, 211), *"Упала навколишки перед ліжком і, звернувши заплакані оченята вгору, почала шепотіти молитву: – Отче наш, іже еси на небесіх..."* (В. Лопушанський), (У. Самчук), (В. Шкляр); *"Богородице Діво": "– Отакої. Я щоранку вимовляю лише "Отченаш" та "Богородице Діво"...три рази"* (Р. Федорів), (О. Яворська); *"...Миронів однокласник Юрко – славний бас у церковному хорі гімназистів, від голосу якого на "Буде ім'я Господнє" дзвеніла церковна баня..."* (Р. Іваничук), *"Потім знайшовся і "піп", що проговорив кілька молитов, а зокрема "Нехай воскресне Бог і згинуть всі вороги його"* (У. Самчук).

До того ж, "Бог" як теонім функціонує у тексті обітниці в романі "Палиця для прокажених": *"...Поможи мені, **Божє**, обітницю цю сповнити. Кличу також на поміч предків наших славних, цілую цей прадідівський меч..."* (Р. Федорів) та у назві церковного гімну України в романі "Чого не гоїть вогонь": *"А там чай, кусень яловичини з хлібом, порція овочів. А там **Божє** великий, єдиний, нам Україну храни!"* (Р. Федорів).

Мовлення людей в українському суспільстві неможливе без побутування в ньому самотутніх прислів'їв та крилатих висловів, що, властиво, і передали автори романів. Ми виділили чотири вислови із чотирьох різних романів, які є яскравими прикладами українського фольклору із функціонування у них оніма "Бог", напр.:

*"Можна й нині так само відповісти Кузьмакові, бо знову: **береженого Бог береже**"* (Р. Федорів), *"...Дермань наш,*

хвалити Бога, осторонь шляхів, а Запоріжжя – так його зовсім у Бога за пазухою, для птахи лише вільна дорога..." (У. Самчук), "...і було мені до сього часу добре й, порівнюючи, спокійно жити під девізом: "Богові – свічку, чортові – огарок" (Р. Федорів), і, на кінець, біблійний вислів із Старого Завіту, який став крилатим та часто вживаним: "– Василю, чого плачете! Воля Божя! Бог дав – Бог взяв! Корімося Йому!" (В. Лопушанський).

Отже, у статті подано ґрунтовний аналіз уживання письменниками теоніма "Бог" у 19 художніх та мемуарних романах про національно-визвольний рух першої половини ХХ століття. Із семи романів про визвольний рух УПА "Бог" як однолексемна власна назва згадується 228 разів, що становить 16,5% від загальної кількості 1380 антропонімів із цього періоду. У свою чергу, антропонімікон текстів про визвольний період 1917-1922 років (12 романів) нараховує 1930 одиниць, де окремо є близько 135 згадок теоніма "Бог", що становить 7% від загальної кількості антропонімів. Письменники часто використовують синонімічні ряди на позначення сакральної назви *Бог*.

Теонімна сітка номенів *Бога*, зафіксованих у творах про національно-визвольний рух першої половини ХХ століття, підтверджує цю думку, наприклад, у текстах автори позиціонують Господа – Абсолюта як: "*Бог – Життєдавець*", "*Бог – Спаситель*" і "*Бог – Творець*".

Здебільшого в аналізованих текстах "Бог" представлений сакральними концептуальними лексичними одиницями: власне "Бог", який відображає єдиного правдивого Бога у трьох іпостасях: **Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий**, номінованого ще Пресвятою Трійцею, як і властиво основним постулатам християнського вчення.

Попри те, ми виявили функціонування у текстах назв надприродних істот, або ж божеств. Як вже сказано, назву *бог* письменники вживають із малої літери для розмежування номенів християнського і язичницьких вірувань, наприклад: *бог Велес, богиня Венера*. У лексичній групі сакральних варіантів

Бога письменники акцентують увагу на основних Його атрибутах: *Незмінний, Всюдисутній, Сильний, Вічний*. Завдяки афіксам із зменшувально-пестливим значенням у фонетичних варіантах теонімів спостерігаємо різні причини відданого та трепетного ставлення до Бога.

Функціональне навантаження у висловах персонажів із теонімом *Бог* мають такі смислові групи: прохальні звернення до Бога, застережні звертання, подячні звертання та прослава Бога, використання теоніма із метою побажання чи благословення, уповання на Божу силу, онім "*Бог*" як вираження вигуку в реченні, концепт "*Бог*" у богословських текстах, привітаннях, прислів'ях, які функціонують у текстах аналізованих романів. Оскільки теолінгвістика є молодою наукою, що перебуває у розвитку, то подальші дослідження в цій галузі будуть актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчинська Т. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII-XVIII ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2008. 424 с.
2. Гадамский А. К. Религиозный язык – теолингвистика – языкознание. *Ученые записки Таврического национального университета. Филология*. 2007. Т 20 (59) № 1. С. 287 -292.
3. Гадамский А. К., Гадамская Г. П. Изучение религиозной лексики в украинской теолингвистике XX-XXI ст. *Теолингвистические науки славянских языков*. 2013. № 5. С. 45-71.
4. Костів К. Словник-довідник Біблійних Осіб, Племен і Народів. Торонто : Друкарня Гармоні, 1982. 426 с.
5. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства* (Нова серія). 1998. С. 129-144.
6. Назаров В. Н. Введение в теологию : учебное пособие. Москва : "Гардарики", 2004. 320 с.
7. Новейший философский словарь; под. ред. И. Т. Фролова. Москва : Республика, 2001. 719 с.
8. Постовалова В.И. Теолингвистика в современном гуманитарном познании: истоки, основные идеи и направления.

.....
Научно-педагогический журнал Восточной Сибири "Magister Dixit".
2012. №4. С. 56-103.

9. Релігійсзнавчий словник / За ред. А. Колодного і Б. Лобовика.
Київ: Четверта хвиля, 1996. С. 392.

ДЖЕРЕЛА

10. OST. Морозів хутір : [в 3-х томах]. Самчук У. Тернопіль. :
Джура, 2005. Т. 1. 452 с.

11. Горліс-Горський Ю. Ми ще повернемося!: *Спогади. Повість.
Поезії. Документи. Листування*; за ред. Р. М. Коваль. Київ: Історичний
Клуб "Холодний Яр"; Вінниця: ДП "Державна картографічна фабрика",
2012. 432 с.

12. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр: *спогади осавула 1-го
куреня полку гайдамаків Холодного Яру*; за ред. Р. Ковалья. Київ:
Історичний клуб "Холодний Яр"; Вінниця: ДП "Державна картографічна
фабрика", 2010. 512 с.

13. Дорошенко М. Стежками Холодноярськими : спогади
1918-1923 років: Київ : ФОП Стебеляк, 2015. 352 с.

14. Іваничук Р. Вогненні стовпи: Тетралогія. Харків: Фоліо, 2009.
507 с.

15. Кокотюха А. Справа отамана Зеленого. Українські хроніки
1919 року. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля",
2014. 304 с.

16. Кокотюха А. Червоний. Харків: Книжковий клуб "Клуб
Сімейного дозвілля", 2015. 320 с.

17. Крушельницький А. Дужим помахом крил. Львів : Червона
Калина, 1992. 225 с.

18. Лопущанський В. У споконвічному вирі. Львів : Червона
Калина, 1992. 378 с.

19. Лютий-Лютенко І. Вогонь з Холодного Яру. Київ : ФОП
Стебеляк, 2015. 352 с.

20. Самчук У. Чого не гоїть огонь. Київ: МАУП, 2008. 352 с.

21. Семенюк С. І гинули першими. Нотатки волинського
підпільника. Луцьк: ВМА "Терен", 2010. 228 с.

22. Степовий Ю. У херсонських степах. Мюнхен : "Культура",
1947. 127 с.

23. Федорів Р. Єрусалим на горах. Київ: Вид-во гуманіт. л-ри,
2008. 608 с.

24. Федорів Р. Палиця для прокажених. Львів: "Червона
Калина", 2000. 424 с.

25. Фольварочний В. Симон Петлюра. Книга 3. На пробудженому вулкані. Тернопіль : Джура, 2010. 324 с.
26. Шкляр В. Залишенець. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2010. 384 с.
27. Шкляр В. Маруся. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2014. 320 с.
28. Яворська О. На чужих вітрах. Львів: Априорі, 2015. 260 с.

REFERENCES

1. Vil'chyns'ka, T. (2008). *Conceptualization of the sacral in the Ukrainian poetic language in the XVII-XVIII cen.* [Konceptualizacija sakral'nogo v ukrajins'kij poetychnij movi XVII-XVIII st.]. Ternopil : Dzhura [in Ukrainian].
2. Gadomskiy, A. & Gadomskaya, G. (2013). *The study of religious vocabulary in the Ukrainian theolinguistics in the XX-XXI cent.* [Izucheniye religioznoi leksiki v ukrainckoi teolingvistike v XX-XXI st.]. *Teolingvisticheskiye nauki slovjanskih jazykov*, 5, 45-71 [in Russian].
3. Gadomskiy, A. (2007). *Religious language – theolinguistics – linguistics* [Religiozniy jazyk – teolingvistika – jazykoznanie]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta. Filologiya*, 287-292 [in Russian].
4. Kostiv, K. (1982) *Dictionary of the Bible Persons, Tribes and Peoples* [Slovyk-dovidnyk Biblijnyh Osib, Plemen i Narodiv]. Toronto : Drukarnja Garmoni [in Ukrainian].
5. Lysychenko, L. (1998). *The world's language image and its levels* [Movna kartyna svitu ta jiji rivni]. *Zbirnyk Harkivs'kogo istoryko-filologichnogo tovarystva* (Nova serija), 129-144 [in Ukrainian].
6. Nazarov, V. (2004) *Introduction to theology* [Vvedeniye v teologiyu : uchebnoje posobie]. Moskva: "Gardariki" [in Russian].
7. *The newest philosophical dictionary* (2001) [Novejšyj filosofskij slovar'] / Ed. I. Frolov. Moskva : Respublika, 719 [in Russian].
8. Postovalova, V. (2012) *Teolinguistics in the modern humanitarian knowledge: origins, main ideas and directions* [Teolingvistyka v covremennom gymanitarnom poznanii: istoki, osnovnyje ideji i napravlenija]. *Nauchno-pedagogicheskij zhurnal Vostochnoj Sibiri "Magister Dixit"*, 4, 56-103 [in Russian].
9. *Religious dictionary* (1996). [Religijeznavcyj slovyk] / Ed. A. Kolodno & B. Lobovyka. Kyiv : Chertverta hvylja [in Ukrainian].

RESOURCES

10. Doroshenko, M. (2015) *On the pathways of the Cold Ravine* [Stezhkamy Holodnojarskymy]. Kyiv : FOP Stebel'ak [in Ukrainian].
11. Fedoriv, R. (2000) *The stick for the lepers* [Palycja dlja prokazhenyh]. Lviv : "Chervona Kalyna" [in Ukrainian].
12. Fedoriv, R. (2008) *Jerusalem is on the mountains* [Jerusalym na gorah]. Kyiv : Vydavnytstvo humanitarnoji literatury [in Ukrainian].
13. Fol'varochnyj, V. (2010) *Symon Petl'ura* [Symon Petljura. Knyha 3. Na probudzenomu vulkani]. Ternopil : Dzhura [in Ukrainian].
14. Gorlis-Gorskyj, Yu. (2010). *The Cold Ravine* [Holodnyj Jar]. *Spogady osaula 1-go kuren'a polku gajdamakiv Holodnogo Jaru*. R. Koval. Kyiv: Istorychnyj Klub "Holodnyj Jar"; Vinnycja: DP "Derzhavna kartografichna fabryka", 512 [in Ukrainian].
15. Gorlis-Gorskyj, Yu. (2012). We will still be back [My shche povernemosja]. *Spogady. Povist'. Poeziji. Dokumenty. Lystuvann'a. I*. R.M. Koval. Kyiv: Istorychnyi Klub "Holodnyj Jar"; Vinnycja: DP "Derzhavna kartografichna fabryka", 432 [in Ukrainian].
16. Ivanychuk, R. (2009) *The fiery columns* [Vognenni stovpy: Tetralogija]. Harkiv : Folio [in Ukrainian].
17. Javorska, O. (2015) *On the foreign winds* [Na chuzhyh vitrah]. Lviv : Apriori [in Ukrainian].
18. Kokotjuha, A. (2014) *The case of the chieftain Zelenyj* [Sprava otamana Zelenogo. Ukrajski hroniky 1919 roku]. Harkiv : Knyzhkovyj Klub "Klub Simejnogo Dozvillja" [in Ukrainian].
19. Kokotjuha, A. (2015) *Red* [Chervonyj]. Harkiv : Knyzhkovyj Klub "Klub Simejnogo Dozvillja" [in Ukrainian].
20. Krushelnyc'kyj, A. (1992) *With the strong waves of the wings* [Duzhym pomahom kryl]. Lviv : Chervona kalyna [in Ukrainian].
21. Ljutyj-Ljutenko I. (2015). *The flame from the Cold Ravine* [Vogon' z Holodnogo Jaru]. Kyiv : FOP Stebeljak [in Ukrainian].
22. Lopushchans'kyj, V. (1992) *In the eternal whirlpool* [U spokonvichnomu vyri]. Lviv : Chervona kalyna [in Ukrainian].
23. Samchuk, U. (2005). *OST. The Moroziv's farmstead* [OST Moroziv hutir]. (Vols 1-3). Ternopil : Dzhura [in Ukrainian].
24. Samchuk, U. (2008) *What doesn't the fire heal* [Chogo ne gojit' vogon']. Kyiv [in Ukrainian].
25. Semenjuk, S. (2010) *They were the first to die* [I gynuly pershymy. Notatky volyn'skogo pidpil'nyka]. Luck : VMA "Teren" [in Ukrainian].

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

26. Shkl'ar, V. (2010) *The one who stayed* [Zalyshenec]. Harkiv : Knezhkovyj Klub "Klub Simejnogo Dozvillja" [in Ukrainian].

27. Shkl'ar, V. (2014) *Marys'a* [Marysja]. Harkiv : Knyzhkovyj Klub "Klub Simejnogo Dozvillja" [in Ukrainian].

28. Stepovyj, Yu. (1947). *In the steppes of Kherson* [U hersons'kyh stepah]. Mjunhen : "Kultura" [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 15.04.2019

Дата затвердження редакцією – 01.05.2019

.....

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.77-93>**Снитко О.С.***orcid.org/0000-0002-5593-1334*

**КАРНАВАЛЬНІ ФОРМИ СУГЕСТІЇ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ
У КОНТЕКСТІ КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ**

***Анотація.** У статті проаналізовано карнавальні форми сугестії, які широко використовуються в інтернет-просторі України у контексті консцієнтальної війни. Карнавалізація свідомості та буття розглядається як характерна риса сучасної культури, якій притаманні ознаки помежовості. Карнавалізація виявляє себе у різних формах сучасної культури – елітарній (постмодерністській), масовій та контркультурі (молодіжній), в усіх сферах суспільного життя. Основним механізмом карнавальності є сміховий інструмент; віддзеркалюючи вияв хаотичного, він відіграє винятково важливу роль у самоорганізації суспільного буття, наближає до пізнання істини та правди. Системне, послідовне використання так званих карнавальних форм сугестивного впливу є абсолютно закономірним явищем, притаманним українській культурі кількох останніх десятиліть. Моніторинг засобів контрсугестії, які активно використовувались в інтернет-просторі України у контексті жорсткого інформаційно-психологічного протистояння (у період 2014-2018 рр.), продемонстрував надвисоку ефективність так званих карнавальних форм. Карнавальні форми сугестії, які стихійно виникали в інтернет-просторі України у найважчі місяці і роки російської агресії, відігравали ключову роль в організації інформаційного захисту й інформаційної протидії країни. Карнавальні форми, у яких втілюються ці терапевтичні контрсугестивні тексти, є органічними та ефективними в епоху тектонічних світоглядних змін, які переживає сучасна Україна. Сугестивний характер власне вербальних текстів органічно взаємодіє з роботою аудіовізуальних засобів впливу та забезпечується інтеграцією мікроритмів усіх рівнів, передусім*

лексичним, граматичним, фонетичним повтором, який сприяє закріпленню домінуючих смислів. У креолізованих текстах політичної спрямованості широко використовуються прийоми хаотизації уявлень, розриву шаблонів, створення когнітивного дисонансу.

Ключові слова: карнавальні форми культури, інформаційний простір, консцієгтальна війна, сугестія (навіювання), мовні механізми сугестії.

Інформація про автора: Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри російської філології; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Електронна адреса: elenasnytko@ukr.net

Olena S. Snytko

orcid.org/0000-0002-5593-1334

CARNIVAL FORMS OF SUGGESTION IN THE UKRAINIAN INFORMATION SPACE IN THE CONTEXT OF A CONSCIOUSNESS WAR

Abstract. *The article examines the carnival forms of suggestion – a widely observed phenomenon on the Internet in Ukraine – in the context of the consciousness war. The carnivalization of consciousness and human existence are considered characteristic features of modern culture, which is also defined by transitivity. Carnivalization is found in various forms of modern culture, in particular, in elite (postmodern), mass and in (youth) counterculture, as well as in all spheres of public life. A systematic, consistent use of the so-called carnival forms of suggestive influence appears a popular phenomenon of the Ukrainian culture of the last several decades. The main carnival mechanism is laughter. This tool plays an important role in self-organization of social life and facilitates the perception of truth. A close study into the countersuggestion means actively used on the Internet in Ukraine during the violent informational and psychological confrontation in 2014-2018 has proven a high effectiveness of the so-called carnival forms. These forms of suggestion, which emerged spontaneously on the Internet during the most difficult months and years of the Russian aggression, played a key role in information protection ensuring and information countermeasures in Ukraine. Having the*

creolized character and all the signs of a suggestion, these texts have had and continue having a stabilizing effect on the consciousness of individuals improving their emotional intelligence. The carnival forms actualizing these therapeutic countersuggestive texts are organic and effective in the era of crucial worldview changes taking place in the present-day Ukraine. Moreover, the laughter is claimed an effective tool exposing the current political situation, relieving from fear, approving new thoughts and ideas and debunking negative narratives. Furthermore, the suggestive nature of verbal texts organically interacts with audiovisual means of influence and is supported by micro-rhythms of all levels, primarily by lexical, grammatical, and phonetic repetitions, which help to consolidate the primary meanings. Finally, the methods of randomizing ideas, breaking patterns, and creating cognitive dissonance are widely used in the creolized political texts.

Key words: carnival forms of culture, information space, conspiratorial war, suggestion (suggestion), linguistic mechanisms of suggestion

Information about the author: Snytko Olena Stepanivna – doctor of philology, professor, head of the department of russian philology; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: elenasnytko@ukr.net

Снитко Е.С.

orcid.org/0000-0002-5593-1334

КАРНАВАЛЬНЫЕ ФОРМЫ СУГГЕСТИИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ КОНСЦИЕНТАЛЬНОЙ ВОЙНЫ

Аннотация. В статье проанализированы карнавальные формы суггестии, которые широко используются в интернет-пространстве Украины в контексте консциентальной войны. Карнавализация сознания и бытия рассматривается как характерная черта современной культуры, которой присущи признаки переходности. Карнавализация проявляет себя в различных формах современной культуры – элитарной (постмодернистской), массовой и контркультуре (молодежной), во всех сферах общественной жизни. Системное, последовательное использование так называемых карнавальных форм суггестивного воздействия выступает как абсолютно закономерное явление, присущее украинской культуре последних десятилетий. Основным механизмом карнавальности

является смеховой инструмент; он играет важную роль в самоорганизации общественной жизни, приближает к познанию истины и правды. Мониторинг средств контрсуггестии, которые активно использовались в интернет-пространстве Украины в контексте жесткого информационно-психологического противостояния (в период 20014-2018 г.г.), продемонстрировал высокую эффективность так называемых карнавальных форм. Карнавальные формы, в которых воплощаются эти терапевтические контрсуггестивные тексты, являются органичными и эффективными в эпоху тектонических мировоззренческих изменений, которые переживает современная Украина. Доказывается, что смеховой инструмент обнажает политическую ситуацию, освобождает от страха и утверждает новые мысли и идеи, демонстрирует негативные нарративы. Суггестивный характер собственно вербальных текстов органично взаимодействует с работой аудиовизуальных средств воздействия и обеспечивается интеграцией микроритмов всех уровней, прежде всего лексическим, грамматическим, фонетическим повтором, который способствует закреплению доминантных смыслов. В креолизованных текстах политической направленности широко используются приемы хаотизации представлений, разрыва шаблонов, создания когнитивного диссонанса.

Ключевые слова: карнавальные формы культуры, информационное пространство, концигестальна война, суггестия (внушение), языковые механизмы суггестии.

Информация об авторе: Снитко Елена Степановна – доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедрой русской филологии; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: elenasnytko@ukr.net

Видатний філософ М. Бахтін зазначав, що "в епоху великих переломів, переоцінок, зміни правд усе життя у певному сенсі набуває карнавального характер" [2, с. 154]. Власне феномен карнавалізації свідомості та буття в переломні періоди життя розглядається багатьма філософами, культурологами, соціологами як універсальна риса розвитку суспільства. Карнавал як форма звільнення від типових підвалин буття, в системі яких зазвичай існує людина, "тимчасова відміна всіх ієрархічних відносин, норм, звичаїв" [1, с. 14] є феноменом

цивілізаційним, він виступає каталізатором різних форм архетипної свідомості, міфотворення, неоязичництва [10, с. 3].

Розглядаючи карнавалізацію як типову ознаку сучасної культури, якій притаманні риси помежовості, дослідники кваліфікують це явище як тотальне; карнавалізація виявляє себе "у трьох формах сучасної культури – елітарній (постмодерністській), масовій та контркультурі (молодіжній)", в усіх сферах суспільного життя – політиці, економіці, релігії, мистецтві, спорті [9, с. 9].

Сміховий інструмент як основний механізм карнавальності, віддзеркалюючи вияв хаотичного, відіграє винятково важливу роль у самоорганізації суспільного буття, він "викриває протиріччя та наближає до пізнання істини" [9, с. 6].

Зумовлюючи особливості світосприйняття карнавалу та мови карнавальних символів, сміх, якому притаманні риси універсальності та амбівалентності, спрямований на "найвище" (влада, світовий порядок) та трагічне (біль, страждання, смерть). Саме тому говорять про існування двох форм карнавального сміху – зовнішню, захисну, яка супроводжує перемогу людини над страхом, та внутрішню, спрямовану на розкриття істини [9, с. 12-13].

Таким чином сміх – це найвищий спосіб оголення правди та виявлення зла. На думку дослідників, сміх сприяє переосмисленню реальності, звільняє від формалізму, забезпечує відновлення найкращих норм соціального життя, серед яких – свобода і гуманізм [11, с. 4] і, як результат, впливає на становлення самостійної особистості, яка по-новому спроможна осмислити дійсність.

У своїх працях М. Бахтін окреслив основні риси карнавального світосприйняття (і ця таксономія широко використовується у наукових розвідках сучасних учених).

Сприймаючи карнавальні форми існування, людина занурюється у них і стає активним учасником дійства.

"Карнавал не спостерігають, – у ньому живуть. Поки карнавал відбувається, ні для кого немає іншого життя, крім карнавального. ...Карнавал не знає просторових кордонів.

Під час карнавалу можна жити тільки за його законами, тобто за законами карнавальної свободи. ... це особливий стан усього світу, його відродження й оновлення, до якого всі причетні" [1, с. 12].

Карнавальне світосприйняття пов'язане з відміною всіх ієрархічних відносин. Під час карнавального дійства панують вільні фамільярні стосунки. На думку М. Бахтіна, "... на карнавалі всі вважалися рівними. Тут – на карнавальній площі – панувала особлива форма вільного фамільярного контакту між людьми, розділеними у звичайній, тобто позакарнавальному, житті непереборними бар'єрами ... майнового, службового, сімейного і вікового стану" [1, с. 15].

Карнавальне дійство поєднує контрасти – сакральне з профанним, високе з низьким. Карнавальний сміх спрямований на зміну влади и правд, загалом на зміну світового порядку [3, с. 138; 13, с. 6].

Карнавалу притаманна так звана ритуальна профанація, її реалізує обряд увінчання-розвінчання, викриття (короля); як зазначає М. Бахтін, карнавалу притаманна "логіка "зворотності", "навпаки", "навиворіт", логіка безперестанних переміщень верху і низу, різноманітні види пародій і трагедій, знижень, профанацій, блазнівських увінчання і розвінчань" [1, с. 16].

Здійснивши концептуальне осмислення феномену карнавалу, М. Бахтін (особливо в роботі "Франсуа Рабле і народна культура середньовіччя і Ренесансу") підкреслив його зв'язок з найважливішими елементами народної культури, а саме з реалізацією обрядово-видовищних форм (різноманітні майданні сміхові дійства і тому подібне), словесно-сміхових (наприклад, пародії), різноманітних форм і жанрів фамільярно-майданної мови (лайки, клятви і тому подібне) (див. докладніше про це [8, с.1]).

Системне, послідовне використання так званих "карнавальних форм" сугестивного впливу є абсолютно закономірним явищем, притаманним українській культурі

кількох останніх десятиліть. На думку Т. Гундорової, ще на початку 1990-х

"знаменням постмодерної ситуації в Україні стали карнавальні-видовищні жанри, коли поети перетворювалися на співаків..., поети вийшли на сцену і почали вільно спілкуватися зі своїм глядачем, ... сама поезія вийшла на контакт із зовнішньою реальністю... Але найголовніше – здійснювалась іронічна критика дискурсу тоталітарного суспільства.... Вербальні ігри фіксували неадекватність наявної мови для виразу індивідуальних смислів і відчужень" [5, с. 72].

На думку фахівців, карнавал завжди мав потужний катартичний психотерапевтичний ефект передусім "завдяки єдності духовного, інтелектуального, емоційного, тілесного життя". Завдяки неможливій і інших контекстах повноті експресії "найвищі" аспекти психічної реальності оживотрювалися, "найнижчі" – одухотворювалися" [6, с. 3].

Моніторинг засобів контрсугестії, які активно використовувались в інтернет-просторі України у контексті жорсткої консієнтальної війни (у період 20014-2017 рр.), продемонстрував **надвисоку ефективність так званих карнавальних форм** (див. наші попередні дослідження з проблематики [12, с. 208-211]).

За відсутності на той час будь-якої системи стратегічних комунікацій із суспільством, пов'язаної з реалізацією аргументативних форм впливу на свідомість, карнавальні форми сугестії, які стихійно виникали в інтернет-просторі України у найважчі місяці і роки російської агресії, відігравали ключову роль в організації інформаційного захисту й інформаційної протидії країни. Нова влада, яка створювалась на той час, не була готова до відсічі, до створення потужної системи інформаційно-безпекових дій ні фінансово, ні організаційно. Проте карнавальні форми контрсугестії, які увірвалися в інтернет-простір у вигляді передусім музично-публіцистичних проєктів як вияв народної творчості, використовуючись спонтанно, майже стихійно виявили надвисокий ступінь ефективності, спрацьовуючи на поліпшення емоційного

світосприйняття людей, здійснюючи потужний стабілізаційний вплив на українське суспільство. Вони продовжують широко використовуватись і зараз.

Сміховий інструмент як дієвий засіб самовираження особистості, яка перебуває у стані "зміни правд" і потребує психоемоційної підтримки, виступає потужним мотиватором у реалізації різних сміхових форм авто- та контрсугестії. Пор., наприклад, звернення одного із користувачів інтернету до українського виконавця-патріота у найскрутніший період війни:

"Молодець! Українці потребують розумних пісень, але... якщо прийде надхнення, створіть щось вічно-веселе! В усякі часи потрібно сміятись, щоб вижити й вдарити лихом об землю! Дякую!" [16⁴].

Карнавальні форми контрсугестії розчленовують, "оголюють" політично марковані ситуації до пародії та сміху, демонтують наративи, створюють простір безкомпромісної десакралізації. Вони є типовою ознакою постмодерного, постколоніального дискурсу. Наведемо думку французької дослідниці:

Карнавал кидає виклик Богу, авторитету і соціальним законам, він бунтівний такою ж мірою, як діалогічний. Саме ці фактори зумовлюють високу ефективність карнавальних форм сугестивного впливу в інформаційному просторі України [14, с. 63].

Карнавальні форми впливу достатньо активно використовувались ще за часів Помаранчевої Революції (достатньо згадати серіал *"Операція Проффесор"* [16⁵], який випустила анімаційна студія студії DIVA Production (гендиректор Д. Чекалкін), ці міні-ролики у гумористичній формі віддзеркалювали політичні події в Україні 2004-2005 років (див. про це [12]). Ознакою серіалу була яскрава видовищність, впізнаваність персонажів як екранного, так и

---

⁴ тут і далі зберігаємо авторську мову
<https://www.youtube.com/watch?v=qymIP8NuY7c>

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=VMpfOak4hh4>

.....
реального життя, жива та яскрава мова, якою користувалися учасники Майдану.

Кожний ролик – це адаптований фрагмент з відомого кінофільму із сатиричними текстовими "інноваціями" "на злобу дня", у яких широко використовувались прийоми пародійності, гри в маски, що супроводжувались яскравими мовними засобами експресії та гумору. Серіал блискуче виконав свою ідеологічну мету – розвінчання так званої політичної "еліти" та її "короля" – "професора Януковича" – та здійснив потужний позитивний вплив на психоемоційний стан суспільства.

Найкращі нові зразки української сміхової масової культури періода Революції гідності, розміщені в інтернеті як відповідь суспільства на російську агресію 2014 року, за своєю суттю виконували функцію найважливішого асиметричного "удару", за допомогою якого Україна почала активно протидіяти російській пропаганді. Як приклад можна назвати музично-публіцистичний проект "Мірка Сабліч", який діє у соціальних мережах Фейсбук та Youtube. Він виник у 2014 році. Це пародії на відомі пісні, які переспівуються з новими текстами, пісні виконуються в різних жанрах за допомогою гри масок та т.зв. тролінгу, які запускаються в український медіапростір.

У роликах, які прив'язані до певної актуальної теми чи події, широко використовуються кадри з відомих кінофільмів, реальні відео подій, що відбувалися, анімація. Саме відеоряд дозволяє зробити політичні акценти та суттєво доповнює вербальний текст [12, с. 210]. Кадри та титри під ними прекрасно фокусують увагу користувачів на домінантних смислах.

У креолізованих текстах "Мірка Сабліча" широко використовується сугестивний прийом хаотизації уявлень: відбувається швидка зміна різних за змістом кадрів, а також використовується прийом неочікуваного зв'язку між відомою мелодією пісні, яка прив'язана до прецедентного тексту, та змістом кадрів, які вона супроводжує. Використання прийомів

розриву шаблонів, створення когнітивного дисонансу гарно спрацьовує на закріплення домінантних смислів.

Сугестивний характер власне вербальних текстів "Мірка Сабліча", безумовно, пов'язаний з інтеграцією мікроритмів усіх рівнів, який забезпечується лексичним, фонетичним, інтонаційним, граматичним повтором, явищем контрастності між змістом словесних висловів та змістом відеоряду, прийомами десакралізації так званих "видатних" діячів РФ – Путіна, Гундяєва та ін., яскравою грою масок. Пор. кілька найкращих креолізованих текстів "Мірка Сабліча" – кліпи "Отлепитесь!" (2015 р.) та "Мы рас-ко-ко раскольники" (пісенька про Томос) (2018 р.).

(1) Розглянемо передусім віршований текст кліпу "Отлепитесь!". У пісні чітко окреслюються дві протиставлені одна одній функціонально-текстові групи: **росіяни** (*россияне – братья, которые пошли войной, нагло воткнули пистолет под бок, отшакалили Крым, подожгли Донбасс, жители страны, где войну разжигает Геббельс-ТВ*) та **українці** (*укра не когут жить в ярме, свергают вождей, укра мне нужно чужой земли, лабудой про империю сыты они*), звернімо увагу на емоціогенну лексику, яка супроводжує реалізацію цих функціонально-текстових груп, вживання фамільярно-зниженої лексики, експресивну насиченість мовлення. Домінантні смисли, які закарбовуються у свідомості реципієнта, виражені дієсловами у наказовому способі: "Отлепитесь! Отстаньте от нас!". Власне застосування комп'ютерної програми ADVEGO⁶, за допомогою якої можливо підрахувати частотність лексичних одиниць, дозволяє визначити найуживаніші ключові слова тексту, якими виявляються саме ці дієслова у формі наказового способу.

(2) креолізований текст "Мы рас-ко-ко раскольники", який сприймається як патріотична за своєю суттю акція боротьби за створення єдиної Української православної церкви та потужний "удар у відповідь" російській пропаганді, також має чітку

---

⁶ <https://advego.ru/text/seo/>

сугестивну природу, специфічну ритмічну структуру, що забезпечується лексичним, фонетичним та граматичним повтором, вживанням різноманітних експресивних форм *фамільярно-майданної мови* (*бандери, лажанулись, в схватке схлестнулись, особохромосомники, плевать с высокой горки, затравить терки* тощо). Встановлення корпусу найчастотніших слів в тексті пісні відповідно до визначеної методики [URL : <https://advego.ru/text/seo/>] дає підставу передбачати закріплення у свідомості реципієнтів саме негативних характеристик очільників РПЦ (найчастотніші лексичні одиниці – *в законне беззаконники, особохромосомники, раскольники*; індекс частотності від 10 до 20).

Пародійно-ігровий характер кліпу забезпечується використанням музичної та візуальної аналогії з піснею бременських музик, перевдягнутих у розбійників, з однойменного мультфільму, де лейтмотивом звучить слово "розбійники". Співзвучність цього слова з лексемою "раскольники" підтримує аналогію і допомагає реалізації прийому вдягання масок на пародійний образ К. Гундяєва (Марії Деві Христос, вовка у шкурі вівці, спрута, козачого офіцера), які красномовно характеризують персонаж та призводять до "розвінчання та викриття короля". Карнавальний сміх та ритмічна структура вербального тексту спрямовані на десакралізацію релігійної влади РПЦ.

Судячи з коментарів, які залишають користувачі інтернету після перегляду кліпу, він має надвисокий позитивний психоемоційний ефект [16⁷] та сприймається як актуальний за змістом.

Роботи групи "Мірко Сабліч" є високоефективним засобом контрсущестії в інформаційному просторі України, а також у мережі супротивника, де блокуються відповідні сайти, пости та розгортаються активні атаки тролів, що свідчить про ефективність подібних заходів (див., наприклад, коментарі про пісню "Мірка Сабліч" "Темна ніч":

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=Js7Q5PeSuj0&feature=player_embedded

"Наші пісні блокуються, або відбувається атака тролів. Зокрема у нас була нещодавно пісня "Темная ніч", де устами українського військового співається про побут у зоні АТО. Ми її склали на "Тьомную ночь" Марка Бернеса і Нікіти Богословського, і ця пісня не була заблокована. Але якщо подивитися на коментарі, то буквально за один день налетіли тисячі людей з-за поребрика, і дуже гострі такі коментарі. Ну класно, ми для цього й працюємо. Нам цікаво бачити реакції на наші дії з того боку. Це нас навпаки надихає до нових робіт" [17⁸].

Традицію використання специфічних карнавальних форм сугестії в інтернет-просторі України продовжує С. Файфура – відомий актор, співак. Його музичні кліпи та відео виконання пісень набирають величезну кількість переглядів. Найвідоміші з них – "Бандера" (2015 р.), "Бандера 2" (2016 р.), які побудовані на протиставленні текстів – терапевтичного та патогенного. Тексти пісень у цих кліпах двомовні, бо розраховані як на громадян України, так і людей із-за "поребрика".

У кліпах – два персонажі, яких грає співак, – українець, щирий і відкритий, як уособлення світла людської душі, та "ватник", агресивний, розхристаний та лайливий, як уособлення темних ворожих сил. Гра масок, які вдягає виконавець, як засіб карнавалізації забезпечує поєднання високого (краси душі українця, лагідності та щирості, людяності) и низького (ворожості, злості "ватника"-агресора).

На контрасті також побудований вербальний текст пісень, у якому відбувається своєрідне "перемикання кодів" – чергуються думки українця(терапевтичний текст) та думки "ватника" (патогенний текст). Це чергування пов'язано зі зміною ритмічних схем. Використаний засіб сугестії має значний ступінь ефективності: перемикання ритму "руйнує трансний стан, створений повторюваними стимулами. Адресат відчуває збентеження, і зміст мовлення сприймається найповніше" [4, с. 18].

---

⁸ <http://www.radiosvoboda.org/a/27946507.html>

Гротескне протиставлення двох персонажів підтримується музично – мелодійністю пісні українця та дражливістю мелодійного малюнка тексту "ватника". Візуальний ряд цілком відповідає вербально-музичній композиції кліпів: світло і спокій проти вогняних спалахів та пострілів танків і "градів".

На піснях С. Файфури (а їх понад 30 в інтернеті) можна хрестоматійно аналізувати роботу ритму текстів сугестивної природи (тобто співмірного повтору лексичних, фонетичних, граматичних елементів) як найважливішого засобу, який забезпечує навіювання. Так, наприклад, у тексті пісні "Нові граблі" (2015 р.) крім зміни ритмічного малюнка пісні широко використовуються засоби фонетичного повтору, наприклад, нагнітання слів зі звуком **p**, у різних його сполученнях; перший та другий куплети складаються з 36 повнозначних слів, з них 13 (більше третини слів), до складу яких входить звук **p**). Така ж пропорція зберігається у приспіві, який повторюється багато разів (на 24 повнозначних слова – 6 зі звуком **p**). Цей звук повторюється у тексті пісні 46 разів. Найчастотнішими є слова *граблі* (індекс частотності вживання – високий – 15), яке у тексті пісні набуває особливого значення як *символ корупції*, та його асоціат – *пограблений* (*пограблена земля, пограблене життя, пограблена душа*) – (звернімо увагу на висхідний вектор руху змісту означень як ознаку сугестивності). Саме ці лексичні та фонетичні повтори сприяють закріпленню домінантних смислів – "*Збудуймо нову Україну, у якій немає місця корупції!*".

Крім вербального програмувального ефекту користувачі інтернету відчувають програмування музикою – динамічний, напружений ритм пісні сприяє якнайкращому засвоєнню окресленого змісту.

Не торкаючись питання про художні переваги або недоліки вербальних текстів музично-публіцистичного змісту, зазначимо тільки, що вони є продуктом масової культури, проте мають усі ознаки сугестивності, що і забезпечує ефективний вплив на широку аудиторію слухачів.

Карнавальні форми сугестії широко використовувались і в інших музично-публіцистичних проектах, які створювались в

українському інтернет-просторі за останні п'ять років, наприклад, креолізовані тексти В. Дубовського, проект А. Мухарського "Орест Лютий", український комедійний проект "Чоткій паца", який спеціалізується на музичних пародіях тощо.

Про активізацію карнавальних форм сугестії свідчить аналіз змісту українських телеканалів, на деяких з них ці форми широко використовуються з метою впливу на глядача, навіть у новинному дискурсі (див., наприклад, портал телеканалу новин "24" *"Весті Кремля"*), де іронічна форма подачі новин досить вдало супроводжується використанням кумедних відео, анімації, музичного супроводу, анімаційний проект *"Запшварені"* на телеканалі *"Прямий"*.

Музично-публіцистичні проекти застосовуються у таборі супротивника. Порівняймо, наприклад, кліпи російської рок-співачки Ю.Чичеріної, присвячені війні на Донбасі, – "Рвать", "На передовой", "Работайте, братья!" та ін. Проте вони здійснюються дусі радянської пропаганди, де людина має засвоїти лише той меседж, якій їй пропонується. Тут відсутня нищівна сміхова форма, яка руйнує шаблони, та динамічна карнавальна форма. Власне, незначна кількість переглядів свідчить про невдалий досвід російських пропагандистів.

Музично-публіцистичні проекти в інтернет-просторі України є ефективним засобом контрсугестії, ці форми охоплюють широкі кола користувачів Інтернету і комплексно спрацьовують на "випрямлення" деформованої внаслідок інформаційної агресії картини світу людини та поліпшення її психоемоційного стану. Сміховий інструмент як дієвий засіб впливу на людину спрацьовує іноді краще, ніж прямий інтелектуально-аргументативний, принаймні він "втягує" до своєї орбіти велику кількість реципієнтів. Сміховий інструмент "оголює" ситуацію, звільняє від страху та стверджує нові думки та ідеї [12, с. 227].

Найкращі нові зразки української сміхової культури, розміщені в Інтернеті, є тим асиметричним "ударом у відповідь", за допомогою якого Україна здатна протидіяти "стратегії брехні" російської пропаганди. Так звані карнавальні

форми контрсугестії розчленовують, "оголюють" політично марковані ситуації до пародії та сміху, демонтуючи шкідливі наративи. Тому митці, які створюють музично-публіцистичні проекти контрсугестивного характеру, мають отримувати всіляку підтримку держави.

Крім реалізації загальної системи інформаційного захисту, стрижнем якої мають стати стратегічні комунікації, тобто (як стверджується у "Доктрині інформаційної безпеки", затвердженій Президентом України у 2017 році) "скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави" [15], суспільству вкрай потрібні терапевтичні тексти, які поліпшують емоційне світосприйняття людини, здійснюють стабілізаційний вплив на її підсвідомість. Карнавальні форми, у яких втілюються ці терапевтичні контрсугестивні тексти, є органічними та ефективними в епоху тектонічних світоглядних змін, які переживає сучасна Україна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва : Худ. лит., 1990.
2. Бахтин М.М. Дополнения и изменения к Рабле. *Вопросы философии*. 1992. № 1 (154).
3. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. *Бахтин М.М. Собр. соч.: В 6 т.* Москва : Рус. Слов.: Яз.славян. культуры, 2002, Т.6, с. 5-30.
4. Болтаева С.В. Ритмическая организация суггестивного текста. Автореферат дисс. ...канд. филол. н. Екатеринбург, 2003. 25 с.
5. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Українська література постмодерну. Київ : Критика, 2005. 203 с.
6. Драбкина Т.С. Терапевтический карнавал. URL : <https://www.psyoffice.ru/6250-12-2110.html>
7. Дегтярьова І. Лексико-семантичні ознаки карнавальності в постмодерністському тексті. *Культура слова*. 2013. №78. С. 68-73.
8. Естетика у сучасному світі. Теорія карнавалу М.М.Бахтіна. URL : <http://estetica.etica.in.ua/teoriya-karnavalu-m-m-bahtina/>

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

.....

9. Загибалова М.А. Феномен карнавализации современной культуры. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук. Тула, 2008. 22 с.

10. Михайлюк А. Карнавал и революция. *Докса: зб. наук. праць*. 2005. Вип. 7: Людина на межі смішного і серйозного. С. 211-227.

11. Родний О. Трансцезія в сміховій культурі Відродження. *Гілея*. 2013. С. 310-311.

12. Снитко О.С. Сучасна інформаційно-психологічна онлайн війна у парадигмах лінгвістики впливу. *Гібридна війна: технології сугестії та контрсугестії*: монографія / О. Акульшин, О. Заруба, Л. Компанцева та ін. Київ: Нац. акад. СБУ, 2018. С. 177-235.

13. Федорова Л.Л. Языковой карнавал как зеркало реальности. *Карнавал в языке и коммуникации*: коллективная монография. Москва : Рос. гос. гумн. ун-т, 2016. С. 5-24

14. Чернецький В. Картографуючи посткомуністичні культури. Росія та Україна в контексті глобалізації. Київ : Критика, 2013. 428 с.

15. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

ДЖЕРЕЛА

16. YouTube. URL : <https://www.youtube.com>

17. Радіо Свобода. URL : <http://www.radiosvoboda.org>

REFERENCES

1. Bahtin, M. (1990). *Creativity Francois Rabelais and popular culture of the Middle Ages and the Renaissance* [Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i Renessansa]. Moskva : Hud. lit.,1990 [in Russian].

2. Bahtin, M. (1992). *Additions and Changes to Rabela* [Dopolnenija i izmenenija k Rable]. *Voprosy filosofii*, 1 (154) [in Russian].

3. Bahtin, M. (2002). *Problems of the poetics of Dostoevsky* [Problemy pojetiki Dostoevskogo]. *Bahtin M.M. Sobr. soch.: V 6 t.* Moskva : Rus. Slov.: Jaz.slavjan. kul'tury, 5-30 [in Russian].

4. Boltaeva, S. (2003). *Rhythmic organization of suggestive text* [Ritmicheskaja organizacija suggestivnogo teksta]. Avtoreferat diss. ... kand. filol. n. Ekaterinburg [in Russian].

5. Gundorova, T. (2005). *Post-Chornobyl Library. Ukrainian literature of postmodern* [Pisljachornobyl's'ka biblioteka. Ukrai'ns'ka literatura postmodernu]. Kyiv : Krytyka [in Ukrainian].

6. Drabkina, T. (2010). *Therapeutic Carnival* [Terapevticheskij karnaval]. URL : <https://www.psyoffice.ru/6250-12-2110.html> [in Russian].

7. Degtjar'ova, I. (2013). *The Lexico-Semantic Signs of Carnival in the postmodernist text* [Leksyko-semantychni oznaky karnaval'nosti v postmodernists'komu teksti]. *Kul'tura slova*, 78, 68-73 [in Ukrainian].
8. *Aesthetics in the modern world* (2010). [Estetyka u suchasnomu sviti]. Teorija karnavalu M.M.Bahtina. URL : <http://estetica.etica.in.ua/teoriya-karnavalu-m-m-bahtina/> [in Ukrainian].
9. Zagibalova, M. (2008). *The phenomenon of carnivalization of modern culture* [Fenomen karnavalizacii sovremennoj kul'tury]. Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata filosofskih nauk. Tula [in Russian].
10. Mihajljuk, A. (2005). *Carnival and Revolution* [Karnaval i revoljucija]. *Doksa*, 7: Ljudina na mezhi smishnogo i serjoznogo, 211-227 [in Russian].
11. Rodnij, O. (2013). *Transsexuals in the laughing culture Renaissance* [Trancezija v smihovij kul'turi Vidrozhennja]. *Gileya*, 310-311 [in Ukrainian].
12. Snytko, O. (2018). *Modern information-psychological online war in the paradigms of linguistics of influence* [Suchasna informacijno-psychologichna onlajn vijna u paradygmah lingvistyky vplyvu]. *Gibrydna vijna: tehnologii' sugestii' ta kontrsuggestii': monografija* / O. Akul'shyn, O. Zaruba, L. Kompaneva ta in. Kyiv: Nac. akad. SBU, 177-235 [in Ukrainian].
13. Fedorova, L. (2016). *The language carnival as a mirror of reality* [Jazykovej karnaval kak zerkalo real'nosti]. *Karnaval v jazyke i komunikacii: kolektivnaja monografija*. Moskva : Ros. gos. gumn. un-t, 5-24 [in Russian].
14. Cherenec'kyj ,V. (2013). *Mapping postcommunist cultures. Russia and Ukraine in the context of globalization* [Kartografujuchy postkomunistychni kul'tury. Rosija ta Ukrai'na v konteksti globalizacii']. Kyiv : Krytyka [in Ukrainian].
15. *President of Ukraine. Official online representation* (2018). [Prezydent Ukrai'ny. Oficijne internet-predstavnytctvo]. URL : <https://www.president.gov.ua/> [in Ukrainian].

RESOURCES

16. YouTube. URL : <https://www.youtube.com>
17. Radio Svoboda. URL : <http://www.radiosvoboda.org>

Дата надходження до редакції – 11.02.2019 р.
Дата затвердження редакцією – 07.03.2019 р.

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

МЕДІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ ТА КАТЕГОРІЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ: СТИЛІСТИЧНІ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ

***Анотація.** У статті проаналізована одна з ключових категорій медійної фразеології – експресивність. Автор акцентує увагу на традиційних та нових фразеологізмах, що виникають в масовій свідомості під впливом експресії. Проаналізовані сучасні теорії про фразеологізм у контексті функціонального підходу – широкої інтерпретації мовної одиниці як універсалії мас-медійної комунікації – дають змогу об'єктивувати стилістичний потенціал фразеологізма у медіатексті за допомогою експресивності. Зібраний матеріал до словника "Нові слова та фразеологізми в українських медіа" (2016-2018) допомагає автору довести, що експресивність є одним із домінуючих факторів входження нових слів в українську масову вербальну дійсність. Автор за допомогою статистичного методу та методу підрахунків подає робить порівняльний аналіз входження нових слів / фразеологізмів в українську масову реальність (для унаочнення подані діаграми на основі зібраної електронної картотеки до словника). Доведено, що нові фразеологізми входять до складу української мови під впливом екстра- та інтралінгвальних факторів; категорія експресивності фактично допомагає новій мовній одиниці закріпитися у масовій свідомості і, відповідно, тиражуватися в текстах ЗМІ без прив'язки до жанру чи типу. Для об'єктивності наукових доведень та медіалінгвістичної інтерпретації використовується ілюстративний матеріал (реклама, телебачення, радіо, Інтернет), на прикладі якого аналізується широкий стилістичний потенціал експресії у фразеології. Наголошено, що в дослідницькій перспективі про категорію експресивності варто говорити як про універсальну для фразеології, зокрема в медіакомунікації.*

***Ключові слова:** фразеологізм, функціональна стилістика, оцінність, аксіологічність, сучасна українська мова.*

***Інформація про автора:** Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.*

***Електронна адреса:** dm_sizonov@ukr.net*

Dmytro Y. Syzonov
orcid.org/0000-0003-1162-2182

**MEDIA PHRASEOLOGY
AND THE CATEGORY OF EXPRESSIVENESS:
STYLISTIC INTERDEPENDENCIES**

Abstract. *The article describes one of the key categories of media phraseology – the category of expressiveness. The author analyses a media phraseological unit (idiom) as a verbal unit of a media text in the context of a media linguistic approach – an innovative direction of modern philology. The scientific article is a continuation of a series of publications about the categories of modern phraseology and stylistic functions that a phraseological unit (idiom) performs in different types of media (web and print). A media phraseological unit (idiom) is considered as a unit which has signs of evaluation, emotionality, intertextuality, structural integrity and idiomaticity, which gives media text figurativeness and expressiveness. The author focuses on the traditional and new phraseological units (idioms) that arise in mass consciousness under the influence of expression. The analyzed modern theories about a phraseological unit in the context of the functional approach – a broad interpretation of the language unit as universals of mass media communication – make it possible to objectify the stylistic potential of a phraseological unit (idiom) in media text using expressiveness. The material collected to “New words and phraseology in Ukrainian media” (2016–2018) professionally compares and interprets with attention to extra- and intralingual features of media communication. This helps the author to prove that expressiveness is one of the dominant factors for the entry of new words into the Ukrainian mass verbal reality. To objectify scientific proofs and their media linguistic interpretation we use illustrative material (advertising, television, radio, Internet), on the example of which we analyze a broad stylistic potential of expression in phraseology. We note that the category of expressiveness in research perspective should be regarded as universal in terms of phraseology, particularly, in media communication.*

Keywords: *media phraseological unit (idiom), neolinguistics, media linguistic analysis, expressiveness.*

Information about the author: *Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *dm_syzonov@ukr.net*

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

МЕДИЙНАЯ ФРАЗЕОЛОГИЯ И КАТЕГОРИЯ ЭКСПРЕССИВНОСТИ: СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ

Аннотация. В статье проанализирована одна из ключевых категорий медийной фразеологии – экспрессивность. Автор акцентирует внимание на традиционных и новых фразеологизмах, возникающих в массовом сознании под влиянием экспрессии. Проанализированные современные теории о фразеологизме в контексте функционального подхода – широкой интерпретации языковой единицы как универсалии масс-медийной коммуникации – позволяют объективировать стилистический потенциал фразеологизмов в медиатексте с помощью экспрессивности. Собранный материал в словарь "Новые слова и фразеологизмы в украинских медиа" (2016-2018) помогает автору доказать, что экспрессивность является одним из доминантных факторов вхождения новых слов в украинскую массовую вербальную действительность. Автор с помощью статистического метода и метода подсчетов проводит сравнительный анализ вхождения новых слов / фразеологизмов в украинскую массовую реальность (для наглядности представлены диаграммы на основе собранной электронной картотеки для словаря). Доказано, что новые фразеологизмы входят в состав украинского языка под влиянием экстра- и интралингвальных факторов; категория экспрессивности фактически помогает новой языковой единице закрепиться в массовом сознании и, соответственно, тиражироваться в текстах СМИ без привязки к жанру или типу. Для объективации научных доказательств и медиалингвистической интерпретации используется иллюстративный материал (реклама, телевидение, радио, Интернет), на примере которого анализируется широкий стилистический потенциал экспрессии во фразеологии. Отмечено, что в исследовательской перспективе об экспрессивности стоит говорить как об универсальной категории для фразеологии, в частности в медиакоммуникации.

Ключевые слова: фразеологизм, функциональная стилистика, оценочность, аксиологичность, современный украинский язык.

Информация об авторе: Сизонов Дмитрий Юрьевич – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: dm_sizonov@ukr.net

Про експресію як стилістичну категорію варто говорити в корені наукової проблеми аналізу функцій фразеології у мові. Постулюючи тезу про експресивність як *a priori* домінуючу категорію усіх мовних одиниць вторинної номінації, вважаємо коректним наголосити на домінуючій ролі експресивності в семантиці фразеології, зокрема медійної. У наших попередніх дослідженнях ми наголошували на категорії оцінності, що вочевидь розвивається в процесі комунікації, формуючи свою систему цінностей та може актуалізуватися під впливом екстралінгвальних факторів (див. нашу статтю [6]). До таких факторів ми зараховуємо глобалізаційні процеси в суспільстві, світовий інформаційний прорив, полікультурність, еволюційність масової свідомості людини, явище т.зв. лінгвістичної моди (проявляється через популярність, зокрема, медійної Інтернет-індустрії), розширення меж інформаційно-комунікативного поля (з акцентом не тільки на інформативність, а і на вплив на мовну свідомість), суспільно-політичні явища та ін.

Експресія ж закладається у фразеологію на рівні етимології, фактично розвивається в семантиці фразеологізма з його появою, а значить стає його іманентною сутністю в процесі еволюції. Адже саме експресія в комунікативних цілях скеровує фразеологією, коли йдеться про функціонально-стилістичне навантаження цих мовних одиниць. Актуальною, на наш погляд, видається пропонування наукова розвідка про стилістичну взаємозалежність категорії експресивності та медійної фразеології. При дослідницькій перспективі ми керувалися кількома тезами, винесеними в основу нашого аналізу:

(а) медійна фразеологія та її експресивність дозволяють виявити активні семантико-стилістичні процеси розвитку мови в контексті динаміки сучасних масових комунікацій;

(б) поява нової медійної фразеології та/або стилістична трансформація традиційної фразеології доводить те, що мова ЗМІ здатна відповідати сучасним актуальним вимогам часу та вербально реагувати на суспільно-політичні процеси;

(в) комплексний опис експресивності фразеології в інформаційному просторі розкриває новий ракурс аналізу медіакомунікації з увагою на функціональний ресурс, що виконує маніпулятивну функцію;

(г) аксіологічні домінанти сучасності вербалізуються через нові мовні одиниці, зокрема і фразеологію (не дивлячись на її довгий у часі шлях входження до активного ужитку та закріплення в мовній системі).

Для коректного пояснення і доведення експресії як важливого чинника входження фразеології через ЗМІ у фонд української мови, ми використали дані електронної картотеки нашого інноваційного серійного словника "Нові слова та фразеологізми в українських медіа" [5]. Тому основне наше завдання полягає у з'ясуванні експресивності як стилістичного інструменту, що впливає на фразеологізм, який входить та активно тиражується в мас-медійній комунікації.

Пояснення причин входження нових мовних одиниць у масову українську свідомість знаходимо в роботах Є. Карпіловської, О. Стишова, О. Тараненка, С. Чемеркіна, Л. Шевченко та ін. Особливо активним щодо мовних інновацій виявляється медійний дискурс, "який є особливо дієвим у продукуванні та донесенні до широкої аудиторії читачів, глядачів і слухачів усе нових і нових номінацій для позначення інноваційних понять, реалій, явищ, ознак, дій та процесів, тобто збагаченні словникового складу української мови початку XXI століття" [8, с. 91-92]. Саме тому фразеологія в медіа, зокрема нова, приваблює нас в новому дослідницькому ракурсі з позиції медіалінгвістики, лінгвопрагматики, лінгвокогнітології та психолінгвістики, що дає змогу коректно пояснити функціонально-стилістичні особливості неофразеології в українській масовій комунікації.

Нова інтерпретація медійної фразеології є на часі, що мотивується кількома факторами, зокрема свіжими поглядами в контексті лінгвостилістики на фразеологію як вербалізований маркер сучасних українців, актуальними ідеями в контексті неонапрямків лінгвістики (передусім медіалінгвістики),

розширенням дефінітивного поля поняття фразеологізм під впливом теорії функціоналізму в стилістиці. В нашому дослідженні ми керувалися широким тлумаченням поняття *медійний фразеологізм*, що інтерпретується нами як:

мовна універсалія мас-медійного стилю, певний вербальний код масової свідомості, що надає тексту ЗМІ широкого стилістичного потенціалу впливати на реципієнта та маніпулювати його свідомістю.

Основними характеристиками медійного фразеологізма є смислова неподільність, семантична цілісність, емоційність та експресивність, оцінність та інтртекстуальність.

Логічно розглянути стилістичну категорію експресивності детальніше з особливою увагою на традиційні та неолінгвістичні підходи до аналізу досліджуваного явища.

Л. Мацько наголошує на експресивності як сутнісній характеристиці в стилістичному ресурсі, "семантико-стилістичній властивості мовних одиниць, психологічно і соціально вмотивованою, що забезпечує цим одиницям повноцінне функціонування і створення стилістичного значення, фону, ефекту" [3, с. 188]. Наголосимо, що у функціональній лінгвістиці експресивність завжди розглядали в контексті формування сучасної стилістичної парадигми:

"виразно-зображальні якості мовлення, що відрізняються від звичайного (стилістично нейтрального) з обов'язковими образністю і емоційною забарвленістю" [1, с. 66],

"сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту або адресата мови" [2, с. 49],

"з точки зору експресивної стилістики розглядається як засіб функціонування мовної одиниці в комунікативній ситуації, вживається як стилістичний прийом, що надає висловлюванню більшої емоційної виразності" [7, с. 623].

Наявність у фразеологізмів емоційно-конотативної забарвленості та оцінного значення, розшарування

фразеологізмів за ступенем їх стилістичної висоти і зниженості, актуальність вживання фразеологізма в сучасній літературній мові (узусного / трансформованого) – це лише частина характеристик фразеологізма, що доводять універсальність категорії експресивності.

Кваліфікаційна характеристика фразеологізма на рівні експресії лежить в основі функціонального підходу до аналізу фразеології як системи. Порівняємо в цьому контексті фразеологізми з експресивним забарвленням, що відбивають відношення комуніканта до навколишньої дійсності (на прикладі української та ін. мов – польської, російської як споріднених та англійської, німецької як неспоріднених):

розумітися на якійсь справі (*smart as paint* – англ., *handwerk verstehen* – нім., *собаку з їсти* – укр., *мастер своего дела* – рос., *tucha nie siada* – пол.) / *погано виконувати якусь роботу* (*cold as a fish* – англ., *eine krumme Tour* – нім., *не з маком* – укр., *ваньку провалял* – рос., *ni pies, ni wudra* – пол.).

У кожному з цих прикладів (як і в мовах) ступінь експресії є різним, об'єднувчим залишається семантичне ядро з позитивним / негативним експресивним забарвленням фразеологізма в конкретній комунікативній ситуації.

Очевидно, що категорія експресивності допомагає (а інколи і є домінантною) в утворенні нових фразеологізмів у контексті динаміки розвитку літературних мов. Так, напр., позалітературна мова (сленг, жаргон, діалектна лексика тощо) як джерело нових фразеологізмів стала стилістичним донором в утворенні нових фразеологізмів: *піднятися на новий рівень*, *ловити кайф*, *мутити з кимось*, *дати жару*, *піти на перекур*, *по барабану* та ін. (див. діаграму 2).

Показово, що саме фразеологія є носієм експресивності в розмовному стилі: "фразеологізм сприймається як засіб виразності, безпосередньо пов'язаної зі смисловим змістом у мовленні. Експресивні засоби підсилюють активне значення мовних одиниць, що впливає на смислову якість висловлювання" [9, с. 47], і важливо, що в медіакомунікації,

зокрема в розмовних (усних) жанрах, експресивність фразеологічного ресурсу реалізується чи не найефективніше. Важливим моментом в даному випадку є фіксація основного критерію визначення експресивності – це межа між нейтральною стилістичною нормативністю та вихід за межі нормативності за допомогою виразності одиниць мови. Ми вважаємо, що про фразеологію більш доречно говорити в контексті інтенсивної (посиленої) виразності, адже одиниці фразеологічного рівня у своєму розпорядженні мають надзвичайно сильний прагматичний потенціал впливу на реципієнта.

В. Мокієнко наголошує на особливій експресивній функції фразеологізмів у межах комунікативної ситуації: "емоційність мови нерідко передається особливо виразною експресивною фразеологічною одиницею <...> Експресія фразеологізмів нерідко нашаровується на його емоційно-оцінне значення" [4, с.71-72]. Наголосимо, що причиною виникнення експресивності можуть стати найрізноманітніші чинники, такі, як образність, емотивність, компонентний склад, смислове навантаження, структурно-синтаксичні особливості (зазначимо, що ми їх принципово не виносимо в окремі групи категорії фразеологізмів, адже вважаємо їх частиною виділених нами, зокрема, категорії експресивності, вторинної номінації та оцінності). Однак провідна роль серед перерахованих факторів належить образному компоненту, адже компресія способу є основним імпульсом до виникнення емоційної реакції комуніканта і, як наслідок, експресивного впливу. Показовим тут видаються фразеологізми, які використовуються в структурі слоганів у сучасній рекламі: *Влуч у яблучко. Купи Apple* ["Цитрус. Гаджети та аксесуари"]; *Коли волосся втрачає силу* [шампунь "Elseve"]; *І прання під домашнім арештом* [пральний порошок "Tide"]; *Швидка допомога вашому шлунку* [медичний препарат "Ренні"] та ін.

Важливо, що світова лінгвістика рефлексивно обстоює позицію початкової експресивності у фразеології, що є логічним для сучасної теорії функціоналізму в мові. Напр., у

французькій стилістиці на позначення фразеологізмів навіть уживається поняття *expression* (у зн. ‘образної усталеної конструкції’) і вживається ширше – *idiomatique expression* (див. праці G. Gréciano, J. Klein, B. Lamiroy, M. Svensson та ін.). На прикладі польської мови стилістичний потенціал експресії з електронною репрезентацією досліджувався достатньо повно і комплексно [11].

Очевидно, що в масовій комунікації це явище пов’язано з категорією інтертекстуальності – сучасної категорії медійного тексту, що полягає у "здатності реалізовуватися у впізнаваних еталонах, зразках, типізованих моделях медіакомунікації" [10, с. 83.]. Фразеологія як інтертекстуальний медіаресурс будується на асоціативному принципі (можливий лише за умови фонових знань реципієнтів) та виконує роль експресивної одиниці в масовій комунікації.

Тож логічним видається пояснення обов’язковості експресії (медіа)фразеології з позиції неолінгвістичних напрямів:

(а) медіалінгвістики (експресія фразеології допомагає в побудові архітектоніки медіатексту, який має на меті не стільки поінформувати реципієнта, скільки зманіпулювати його масовою свідомістю);

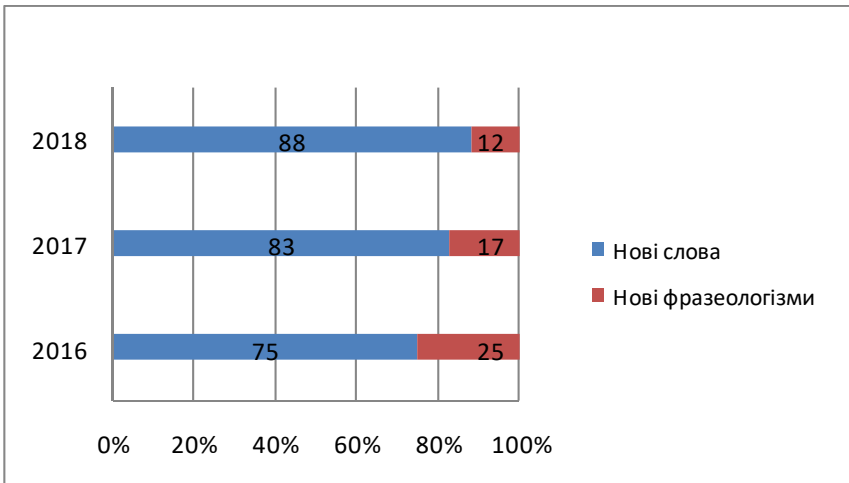
(б) юрислінгвістики (експресивність дозволяє аналізувати та інтерпретувати фразеологію як засіб вторинної номінації у текстах юриспруденції; в медійному тексті фразеологізм може бути засобом, що піддається оскарженню, напр., у справах про честь, гідність та ділову репутацію людини, функціонування недобросовісної реклами, нанесення моральної шкоди людині та ін.);

(в) лінгвокультурології та аксіологічної лінгвістики (коли йдеться про фразеологію як ментальну одиницю, що вербалізована в масовій свідомості, або ж як аксіологічну мовну доміную до певної культури, що реалізована у тексті, зокрема медійному);

(г) політичної лінгвістики (фразеологія як ідеологема може бути цікавою для з’ясування ступеня політичної маніпуляції, зокрема в детальному аналізі стратегій та тактик з залученням фразеології як потужного стилістичного ресурсу) та ін.

Розглянемо джерела нової медіафразеології, що увійшли до активного вжитку українців під впливом експресивних засобів. Наголосимо, що досліджуваний матеріал охоплює як нову, так і семантично трансформовану фразеологію (див. принципи укладання словника "Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа" за редакцією проф. Шевченко Л.І. [5, с. 7-12]). Інноваційні фразеологічні одиниці за 2016-2018 р., що функціонували в українській масовій комунікації в різних медіасферах – Інтернет, телебачення, радіо, друкована сфера, виявлені нами меншою мірою, ніж нові слова, що пояснюється відносно повільним входженням фразеології у масову вербальну дійсність, а тому є логічним (див. діаграму 1).

Діаграма 1
Співвідношення нових слів / нових фразеологізмів у медіа*

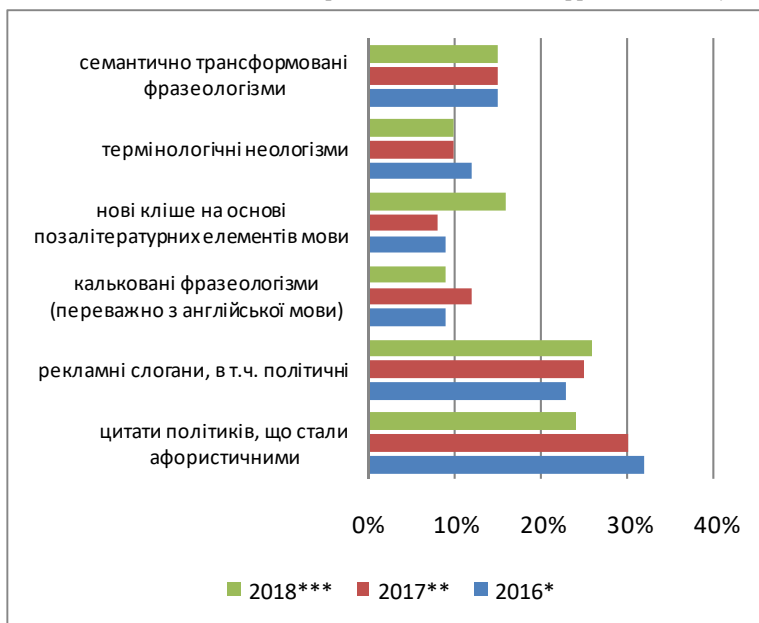
* за зібраною електронною картотекою до видання "Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа" (2016-2018)

Нові фразеологізми входять до складу української мови під впливом екстра- та інтралінгвальних факторів. Категорія експресивності, що домінуюча майже в усіх неофразеологізмах,

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

допомагає новій мовній одиниці закріпитися у масовій свідомості і, відповідно, тиражуватися в текстах ЗМІ без прив'язки до жанру чи типу медіа. Так, найбільше нових фразеологізмів у медіа утворилися за допомогою афористичних цитат політиків, рекламних слоганів та елементів позалітературної мови, що відбито у порівняльній таблиці зібраного нами матеріалу до словника нових слів та фразеологізмів (автори – Л. Шевченко, Д. Сизонов):

Діаграма 2
Джерела нових слів / нових фразеологізмів у медіа

* за даними словника

"Нові слова та фразеологізми в українських медіа" (К., 2017)

** за даними словника

"Нові слова та фразеологізми в українських медіа" (К., 2018)

*** за електронною картотекою до словника

"Нові слова та фразеологізми в українських медіа" (2019)

При аналізі матеріалу цікавим видаються нові фразеологізми в політичній комунікації, що складають приблизно третину з усієї нової фразеології. Очевидно, варто вбачати в цьому роль суспільно-політичних процесів як екстралінгвального чинника в оновленні лексико-фразеологічного фонду української мови. Спробуємо припустити, що особливо активним для фразеологічних інновацій буде 2019 р., враховуючи факт проведення двох політичних кампаній в Україні – президентських та парламентських виборів (на момент написання статті нами зафіксовано понад 20 нових політичних фразеологізмів).

В середньому $\frac{1}{4}$ частину нової фразеології займають рекламні слогани (у порівнянні з попередніми періодами реклама активно входить у мовлення українців і, як наслідок, вдалі слогани закарбовуються в масовій свідомості). Особливий "неофразеологічний бум" спостерігався на початку 90-х з появою незалежних ЗМІ в Україні. XXI ст. характеризується т.зв. вербальною креативністю та інформаційною конкурентністю, що виявляється у пошуках нових мовних форм для вдалого слогана. Фразеологізм, за нашими спостереженнями, є ефективним інструментом у досягненні маніпулятивних цілей в рекламі. Цю тенденцію ми вбачаємо і в 2019 р., що має перспективу для аналізу в наших подальших дослідженнях.

Цікавими видаються дані про нові фразеологізми, що утворені з відомих кліше та штампів української мови та тиражуються за допомогою позалітературних мовних елементів (збільшення таких одиниць майже вдвічі – з 9% у 2016 р. до 16% у 2019 р.). Ця тенденція пояснюється розширенням інформаційно-комунікативного поля, зокрема Інтернет-індустрії, в широкі маси, звідти і проникають розмовні елементи до мовної системи. До того ж реципієнти цієї сфери – молодь – активно уживає ці засоби в комунікації, що не може не відбитися в сучасних ЗМІ та вийти за межі "закритих" систем.

В середньому кожен десятий новий фразеологізм є калькою з інших мов, що пов'язано з інтернаціональними

процесами в середині української мови та полікультурністю нашої країни в світовому контексті. Особливо це виявляється в калькуванні фразеології з англійської мови, що найактивніше проникає до нашої мовної системи (спочатку у вигляді варваризмів, а далі – інтернаціоналізмів).

Відносну стабільність даних ми спостерігаємо щодо трансформованої (структурно та/або семантично) фразеології (15% у 2016-2018 рр.). Очевидно, що трансформується фразеологія у ЗМІ набагато ширше, але за нашою методикою щодо об'єктивної репрезентації нових одиниць у медіа (**мінімум 10 контекстів у 10 медіаджерелах**) разове використання трансформації як семантико-стилістичного явища не фіксується нами у словнику, бо не тиражується далі в масовій свідомості. Про це швидше треба говорити в контексті авторської медіа фразеології (т.зв. фразеологічних okazіоналізмів), що має місце в Інтернет-блогах (в т.ч. влогах), колонках редактора, постах в соціальних мережах, твіттер-репортажах та ін.

Отже, експресія виявляється у багатьох мовних одиницях, але саме фразеологія дозволяє закарбуватися своїм значенням / смислами у масовій свідомості та відтворюватися в різних комунікативних сферах. Так, напр., фразеологія літературного походження на сьогодні може навіть втратити свій зв'язок з першоджерелом, що зробить її (фразеологію) прецедентною: *маємо те, що маємо; Україна – не Росія; жити по-новому; бути чи не бути; разом нас багато* та ін. Вважаємо, що варто говорити в дослідницькій перспективі про категорію експресивності як універсальну для фразеології, зокрема в медіакомунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Едиториал УРСС, 1994. 571 с.
2. Клушина Н., Бирюкова И. Стилистика современного языка. Москва : Флинта, 2014. 184 с.

3. Мацько Л.І. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
4. Мокиєнко В.М. Славянская фразеология. Москва : Высшая школа, 1989. 287 с.
5. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа: словник / Шевченко Л., Сизонов Д. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2017. 114 с.
6. Сизонов Д.Ю. Оцінність як категорія сучасної фразеології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. 37. С. 39-53.
7. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Кожинной. Москва : Флинта; Наука, 2006. 696 с.
8. Стишов О.А. Стилїстично марковані лексичні неологізми в дискурсі ЗМІ поч. XXI ст. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 91-98.
9. Телия В.Н. Русская фразеология : [монографія]. Москва : Наука, 1999.
10. Шевченко Л.І. Інтертекстуальність у медіа: дослідницький ресурс категорії. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2014. Вип. 29. С. 79-86.
11. Majewska, Małgorzata B. Zdygitalizowany słownik języka polskiego jako pomoc w pracy językoznawcy – na przykładzie edycji elektronicznej Słownika wileńskiego. *Język Polski : Organ Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego*. 2012. №92 (5). S. 381-390.

REFERENCES

1. Ahmanova O.S. (1994). *Slovar' lingvisticheskikh terminov* [Dictionary of linguistic terms]. Moskva : Edytorial URSS [in Russian].
2. Klushyna N. & Byrjukova Y. (2014). *Stilistika sovremennogo jazyka* [Stylistics of the modern language]. Moskva : Flinta [in Russian].
3. Mac'ko L.I. (2003) *Stylistyka ukrai'ns'koi' mowy* [Stylistics of ukrainian literary language]. Kyi'v : Vyshha shkola [in Ukrainian].
4. Mokienko V.M. (1989). *Slavjanskaja frazeologija* [Slavic phraseology]. Moskva : Vysshaja shkola [in Russian].
5. *Novi slova ta frazeologizmy v ukrai'ns'kyh mas-media* [New words and phraseology in the Ukrainian media] : slovnyk / Shevchenko L. & Syzonov D. (2017). Kyi'v : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
6. Syzonov D.Ju. (2018) *Ocinnist' jak kategorija suchasnoi' frazeologii'* [Evaluation as category of modern phraseology]. *Aktual'ni*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

problemy ukrai'ns'koi' lingvistyky: teorija i praktyka, 37, 39-53 [in Ukrainian].

7. *Stilisticheskij jenciklopedicheskij slovar' russkogo jazyka* [Stylistic encyclopedic dictionary of the Russian language] / pod. red. M. Kozhinoj (2006). Moskva : Flinta [in Russian].

8. Styshov O.A. (2018). *Stylistychno markovani leksychni neologizmy v dyskursi ZMI poch. 21-st.* [Stylistically Marked Lexical Neologisms in the Media Discourse at the Beginning of the 21-st century]. *Lingvistychni doslidzhennja*, 47, 91-98. [in Ukrainian].

9. Telya V.N. (1999). *Russkaja frazeologija* [Russian phraseology] : monografija. Moskva : Nauka [in Russian].

10. Shevchenko L.I. (2014). *Intertekstual'nist' u media: doslidnyc'kyj resurs kategorii'* [Intertextuality in media: research resours of the category]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' lingvistyky: teorija i praktyka*, 29, 79-86 [in Ukrainian].

11. Majewska, Małgorzata B. (2012). Zdygitalizowany słownik języka polskiego jako pomoc w pracy językoznawcy – na przykładzie edycji elektronicznej Słownika wileńskiego [A digitized dictionary of Polish as a way to facilitate the work of a linguist by use of the example of the Electronic version of the Vilnius dictionary]. *Język Polski : Organ Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego*, 92 (5), 381-390. [in Polish].

Дата надходження до редакції – 06.03.2019

Дата затвердження редакцією – 11.04.2019

УДК 811.161.2:81'42:17.022.1

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.109-126>**Olga M. Pliasun***orcid.org/0000-0003-2674-5361***IMAGE STRATEGIES OF UKRAINE:
MEDIA LINGUISTIC DISCOURSE**

Abstract. *Globalization processes of the information era, mediatization of modern society make it possible to apply to image new methods of analysis. Since today's state image is formed in media space, media linguistic area of image research seems to be one of the most promising. The relevant problem is connected with formation of effective image strategies, which we define as complex image actions, tactics, technologies etc. aimed at creating a successful image. The article analyzes innovative scientific investigations on image issues of leading world (A. Cheddad, J. Condell, K. Curranand, P. McKeivitt, P. Diaz Rodriguez) and Ukrainian (H. Shevchenko, I. Kysarets, I. Lysyckhina, O. Dobrozhanska, V. Fedorova) linguists. The author focuses on media discourse of image studies (works by V. Chekalyuk, I. Valevska etc.). It is postulated that media linguistic aspect of imageology is only developing and is considered mainly in the context of suggestive linguistics. The image potential of emotional-evaluative constructions, therapeutic metaphors / texts, reclamation lexems, verbalizers with positive semantics etc is determined. According to the author's argumentation, such language formulas have strong suggestive properties. The linguistic component of state image strategies implementation is analyzed. The author states that in Ukrainian media space the strategies of positive self-presentation, highlighting uniqueness and appealing to values can be quite effective. The scholar studies the linguistic resource of image publications about Ukraine on official government pages in social networks (Facebook and Twitter). The author systematically proves that image strategies in modern communication achieve maximum effect when verbal communication is accompanied by visualization of image symbols, situations and associations. Thus, an effective image mark is created, where there is a sublimation of meaning and expression, which can be considered a certain suggestive ideal in modern media.*

Key words: *linguistic imageology, image, linguistic means of image formation, image strategies of Ukraine, media.*

Information about the author: *Pliasun Olga Mykolayivna – a PhD student of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *olga_2511@ukr.net*

Плясун О.М.

orcid.org/0000-0003-2674-5361

ІМІДЖЕВІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: МЕДІАЛІНГВІСТИЧНИЙ ДИСКУРС

Анотація. *Глобалізаційні процеси інформаційної ери, медіатизація суспільства уможливають застосування до іміджу нових методів аналізу. Оскільки сьогодні державний імідж формується, зокрема, і в засобах масової інформації, одним із найбільш перспективних напрямів іміджевих досліджень є медіалінгвістичний, у межах якого актуальним залишається питання формування ефективних іміджевих стратегій – комплексу іміджевих дій, тактик, прийомів, технологій, спрямованих на створення успішного іміджу. У статті аналізуються інноваційні наукові розвідки з іміджевої проблематики провідних світових (А. Чеддад, Д. Конделл, К. Керран, П. Мак Кевітт, П. Діас Родрігес та ін.) й українських (Г. Шевченко, І. Кисарець, І. Лисичкіна, О. Доброжанська, В. Федорова) учених-лінгвістів, аргументується перспектива медійного дискурсу іміджевих досліджень (роботи В. Чекалюк, І. Валевської та ін.). Постулюється теза про зародження в сучасній науці медіалінгвістичного аспекту іміджелогії, який розглядається переважно в колі питань мовознавчого ресурсу сугестії. Визначається іміджевий потенціал специфічних мовних формул, що мають сугестивну властивість, зокрема, емоційно-оцінних конструкцій, терапевтичних метафор/текстів, меліоративних лексем, вербалізаторів із позитивною семантикою та ін. Аналізується лінгвістичний компонент імплементації державних іміджевих стратегій, з-поміж яких найбільш ефективними для України є стратегія позитивної самопрезентації, стратегія підкреслення власної унікальності, стратегія апеляції до цінностей та ін. Досліджується й фахово інтерпретується мовний ресурс іміджевих публікацій про Україну на офіційних урядових сторінках у соціальних*

мережах (Facebook, Twitter). Автор планомерно доводить, що в сучасній комунікації іміджеві стратегії досягають максимального ефекту саме тоді, коли вони супроводжуються візуалізацією іміджевих символів, ситуацій та асоціацій. Таким чином, створюється ефективний іміджевий знак, в якому сублімуються смисл і експресія, що і є певним сугестивним ідеалом в сучасних медіа.

Ключові слова: лінгвоіміджелогія, імідж, лінгвістичні засоби конструювання іміджу, іміджеві стратегії України, медіа.

Інформація про автора: Плясун Ольга Миколаївна – аспірант кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: olga_2511@ukr.net

Плясун О.Н.

orcid.org/0000-0003-2674-5361

ИМИДЖЕВЫЕ СТРАТЕГИИ УКРАИНЫ: МЕДИАЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Аннотация. Глобализационные процессы информационной эры, медиатизация общества предоставляют возможность применения к имиджу новых методов анализа. Поскольку сегодня государственный имидж формируется в том числе и в средствах массовой информации, одним из наиболее перспективных направлений имиджевых исследований является медиалингвистический, в рамках которого актуальным остается вопрос формирования эффективных имиджевых стратегий – комплекса имиджевых действий, тактик, приемов, технологий, направленных на создание успешного имиджа. В статье анализируются инновационные научные исследования по имиджевой проблематике ведущих мировых (А. Чеддад, Д. Конделл, К. Керран, П. Мак Кевитт, П. Диас Родригес и др.) и украинских (Г. Шевченко, И. Кисарец, И. Лисичкина, А. Доброжанская, В. Федорова) ученых-лингвистов, аргументируется перспектива медийного дискурса имиджевых исследований (работы В. Чекалюк, И. Валева и др.). Постулируется тезис о зарождении в современной науке медиалингвистического аспекта имиджелогии, который рассматривается преимущественно в кругу вопросов языковедческого ресурса суггестии. Определяется имиджевый потенциал специфических языковых формул, имеющих суггестивное

свойство, в частности, эмоционально-оценочных конструкций, терапевтических метафор / текстов, мелиоративных лексем, вербализаторов с положительной семантикой и др. Анализируется лингвистический компонент имплементации государственных имиджевых стратегий, среди которых наиболее эффективными для Украины являются стратегия положительной самопрезентации, стратегия подчеркивания собственной уникальности, стратегия апелляции к ценностям и др. Исследуется и профессионально интерпретируется языковой ресурс имиджевых публикаций об Украине на официальных правительственных страницах в социальных сетях (Facebook, Twitter). Автор планомерно доказывает, что в современной коммуникации имиджевые стратегии достигают максимального эффекта именно тогда, когда они сопровождаются визуализацией имиджевых символов, ситуаций и ассоциаций. Таким образом, создается эффективный имиджевый знак, в котором сублимируются смысл и экспрессия, что является определенным суггестивным идеалом в современных медиа.

Ключевые слова: лингвоимиджелогия, имидж, лингвистические средства конструирования имиджа, имиджевые стратегии Украины, медиа.

Информация об авторе: Плясун Ольга Николаевна – аспирант кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: olga_2511@ukr.net

State image construction is a complex intellectual multicomponent process, the ultimate result of which is creation of a positive, favorable impression of a country at the internal (national) and external (international) levels. However, pluralism of interpretation, integrity and interdisciplinary approaches of modern science make it possible to apply new methods of image analysis which predetermine departure from its traditional interpretation as being exclusively studied in political academic discourse. The realities of the 21st century – globalization, flourishing of information age, mediatization of modern society – clearly demonstrate: nowadays image is a phenomenon that has a polyfunctional nature; it is formed, improved or discredited primarily in media space.

Therefore, one of the most perspective directions of image investigations is, in our opinion, media linguistic.

In the context of media linguistic image analysis it is essential to pay attention to the peculiarities of competent usage of effective **image strategies** – complex image actions, tactics, techniques, technologies aimed at creating a successful image.

The relevance of the research problem is evidenced in innovative scientific researches of many foreign scholars – A. Cheddad, J. Condell, K. Curran and P. McKeivitt (Ulster University, Northern Ireland) [2], Hsiang-Ming Lee (Ching Yun University), Ching-Chi Lee and Cou-Chen Wu (National Taiwan University of Science and Technology, Taiwan) [7], A. Junevicius and M. Puidokas (Kaunas University of Technology, Lithuania) [8], P. Diaz Rodriguez (University of America), A. Santana Talavera (La Laguna University) and A. Jonay Rodriguez Darias (*European University of the Canary Islands, Spain*) [5], K. Dwi Cahaya Putra (Bali State Polytechnic University, Indonesia) [9], E. Alekseeva (Apparatus of the Federation Council of the Federal Assembly of Russia, Russian Federation) [1], I. Vasylenko (Lomonosov Moscow State University, Russian Federation) [14-15], I. Smirnova (Saint-Petersburg State University, Russian Federation) etc.

The image aspect of academic investigations is quite successfully developing in Ukraine as well. Ukrainian scholars analyze peculiarities of constructing effective image strategies in various research paradigms:

- **political** (H. Shevchenko, O. Kuchmiy, V. Tubaltseva, R. Ohryzko, M. Ryzhkov, O. Prokhorenko, S. Troyan [13], I. Vris [16], I. Kysarets [10];
- **military**, which is represented by modern Kharkiv scientific school (I. Lysyckina [11]);
- **philosophical**, systematically studied in theoretical developments of O. Dobrozhanska;
- **cultural** (J. Panchenko);
- **pedagogical** (V. Fedorova [6]) etc.

Media discourse of image research is integral in its nature and closely related to all of the above-mentioned directions. In this area, works by V. Chekalyuk [3-4] and I. Valevska are worth of scholars' attention.

However, **media linguistic aspect of imageology** is only developing and is considered mainly in the context of suggestive linguistics (the works of N. Slukhay [12]). In academic discourse **the strategy of constructing an image** is defined as a specific "model of actions, that is focused on forming an image in minds of various target groups, based on usage of marketing elements to achieve specific goals by providing support to the representatives of these groups" [6].

According to the proposed definition, **linguistic aspect** of image strategies formation involves usage of different linguistic means which contribute to construction of a successful image. We consider that emotional-evaluative constructions, therapeutic metaphors / texts, reclamation lexems, verbalizers with positive semantics etc. have a powerful image potential. Such language formulas, as rightly states prof. N. Slukhay [12], appeal to subconsciousness, stimulate emotional channels of information perception. They also have strong suggestive properties. We emphasize that the use of these linguistic means is possible in strategies of different types – image formation, image enhancement, image reparation etc [11, p. 97-102].

We consider that today Ukraine needs the implementation of all of the above-mentioned types of **macrostrategies**, aimed at creating and improving the state's image. The achievement of this goal involves the use of a number of effective **microstrategies** – "partial, auxiliary tactics, methods that promote the optimal impact on the recipient" [11, p. 99]. Within the framework of image formation and image enhancement macrostrategies at present stage of state development the following kinds of microstrategies (classification by I. Lysyckina [11]) may be used:

* **a strategy of positive self-presentation**, aimed at creating a favorable impression on a country at national and international levels. The work of media in this area is to skillfully manage the

.....

impression on the country in the world. Illustrative examples of implementation of this strategy are image publications on the official page of the Cabinet of Ministers of Ukraine in Facebook "Government portal" [17], aimed at informing citizens about the main achievements of the state in various fields: medical, economic, political, cultural, construction etc. Note that most of these media publications are creolized. According to our observations, linguistic resource of positive self-presentation strategy includes usage of ameliorative emotional and evaluative structures, in particular epithets, appealing to emotions and feelings of recipients. Such structures are very effective verbal means of creating a trance state. Other scholars also pay attention to such a characteristic of the mentioned structures [12, p. 104]: *"The government is changing the health care system so that every Ukrainian can receive **high-quality and affordable medical care**"* [16.01.2019, FB], *"Soon, the State Border Guard Service of Ukraine will receive **multipurpose (patrol) helicopters Airbus H125! Modern functional 5-seat helicopters "Airbus Helicopters"** can be effectively used to protect the state border. In general, the border guards will receive 24 helicopters, which will be placed along the entire line of the border, at 14 base points"* [27.04.2019, FB].

To ameliorative emotional and appraisal constructions also belong verbalizers with positive semantics indicating **quality, guarantee** etc. [12, p. 105]: *"In three years, the Government plans to connect all regional centers with **high-quality roads**. This will be possible due to **the large-scale construction and repair of roads**, which had not been done since Independence. The Government provides **timely and full financing** of all works. This year, 55.6 billion UAH will be spent on road infrastructure. **Guarantee** on recovered roads will be 5 years. And the **quality** of repairs will be thoroughly checked"* [26.04.2019, FB].

We emphasize that **appeal to factual and statistical data** is an effective way to achieve the image goal: *"Ukraine has exported **more than 24 million tons** of grain! These are the export results as of January 9, 2019. They are **3 million tons bigger than last season's**. In the structure of grain exports, wheat (**10.6 million tons**),*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

barley (3.1 million tons) and corn (9.9 million tons) rank first" [13.01.2019, FB]; "\$ 43.2 billion was export of goods for 11 months of 2018", "Building a fair pension system is one of the main achievements of the Government. Last year, a gradual increase in military pensions was introduced. As a result, the average pension for three years has grown 1.7 times and will continue to grow" [25.04. 2019, FB] etc.

Image strategies in modern communication achieve maximum effect when verbal communication is accompanied by visualization of image symbols, situations, associations. A synthesized **image mark / formula / label** etc. is created, where there is a sublimation of meaning and expression. It can be considered a certain suggestive ideal in mass communication. In particular, this situation is observed in a **strategy of positive self-presentation**.

*A strategy of positive self-presentation
("Government portal", FB)*

ПІДТРИМКА АГРАРІЇВ
6,9 млрд грн

- Розвиток тваринництва
- Здешевлення купівлі української техніки
- Розвиток фермерських господарств

Бюджет розбудови країни

#УРЯДГРОЙСМАНА

It should be noted that creation of an interesting, modern brand of the country is an important element of constructing a positive state image. In this context, the state-owned brand "Ukraine Now" [18], developed by Banda Agency, is a very successful project.

Today **Ukraine Now** is the only large-scale state-owned brand approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on May 10, 2018. The brand won the "Rebranding of the Year: Change or Go Home" nomination under the X-Ray Marketing Awards 2018 and ranked second in the "Communications Revolution" nomination" [19], while its logo received a prestigious Red Dot Design Award (Essen, Germany), category "Corporate Identity" [20].

In our opinion, "Ukraine Now" can be successfully used in the state image strategy of positive self-presentation. Promising for linguistic analysis is the brand's advertising campaign: slogans, billboards, photo and video materials that accompany it contain a powerful image component, which is manifested in:

- **emotional subjective judgments, "reading thoughts":** *"Brand of the country with which I want to get acquainted"* [18];

- **intentional repetition of lexemes in the brand name and use of semantically strong words:** *"Now" is the most important word for Ukraine today. Modern Ukrainians – they are about "now". They do not wait, they are not afraid. They operate and create new companies, new progressive businesses, new cafes, restaurants, festivals, new factories, new creative academies and innovative technology parks right now* " [18];

- **use of imperatives with additional economic stimulation (according to N.Slukhay [12]):** *"\$ 3,6 bln worth IT-sector. Invest in Ukraine Now", "\$17,8 billion agricultural export. Invest in Ukraine Now", "\$ 4 bln worth building sector. Invest in Ukraine Now"* [18];

- **use of non-verbal elements:** natural background images that emphasize the uniqueness of the country: *"Plenty of unique places. Visit Ukraine Now"* [18] etc.

Let's pay attention to the strategy of positive self-presentation developed by the company (the national brand Ukraine Now)

The strategy of highlighting uniqueness can also be quite effective for Ukraine. The aim of this strategy is to verbalize the accentuated attention on those features of a state, which distinguish it favorably from other countries. It should be noted that in modern Ukrainian mass media this strategy is being implemented quite successfully, as evidenced by a number of special projects of the TV channel "1+1": "My country. Beautiful and Independent" [21], a cycle of documentaries "Ukraine. The Return of History" (also a documentary-historical film "Treasures of the Nation", whose authors are looking for lost artifacts, confirming Ukrainian statehood, and debunking myths about the main historical brand of the country – the Cossacks) [22], a special project "25 Independent Years" [23], whose purpose is to recall the most striking events in the history of the state during this period (1991-2015) etc.

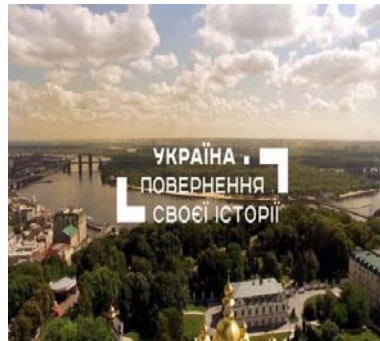
A major public response was caused by the national action "7 Wonders of Ukraine" [24], initiated by the Mykola Tomenko foundation "Native Country" (2007). The project tells about valuable natural and historical-architectural monuments of the state. We should note that such projects are very important for constructing a positive state image. The main linguistic means used by media in the framework of **image strategy of highlighting uniqueness** are, as a rule, emotionally-estimated metaphorical and epithetic constructions: "Our country has *great opportunities* for the development of alternative energy ... In Zaporizhzhya region there is Tokmak's solar power plant, which *enchants the strength and capabilities of the latest technologies*" [25], "Lviv castles *fascinate by its architecture, mysterious legends and picturesque landscapes*. If you don't know where to spend the next weekend, we suggest choosing a convenient route "Golden Horseshoe of Lviv region" and visit *mysterious castles that every Ukrainian must see*" [26], "Khortytsya island is the largest island on Dnipro, the uniqueness of which lies in a rare combination of various

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

*natural complexes, monuments of geology, culture, history on one territory... **The natural uniqueness of Khortytsia** is that it contains samples of all the landscapes of Ukraine in the miniature" [27], "**Kyiv Pechersk Lavra is an outstanding monument** of not only Ukrainian, Slavic, but also world culture. Taking into account **the exclusiveness of the architectural ensemble**, the role of the Lavra in the development of Ukrainian and world culture, science and education, the 14th session of the UNESCO International Committee in 1990 included Kyiv Pechersk Lavra to the "UNESCO World Heritage List" [28] etc.*

The strategy of highlighting uniqueness in media projects

One of the most effective image strategies of our state can be *the strategy of appealing to values* – e.g., of culture, history, science, music, sports etc. The question arises: why is the axiological approach so

important, and not only for image makers, but also for linguists who work with texts?

Many leading world companies – Reputation Institute (consulting company to assess reputation, Boston, USA) [29], Forbes [30], U.S. News & World Report [31], Business Fondue [32] etc. rank each year the most "culturally attractive" countries, countries with the best reputation. It is clear that the results of such studies are a kind of reflection of their international image.

According to U.S. News & World Report "Best countries- 2019", Switzerland has the best world reputation this year. Also, the top 5 countries with a positive external image include Japan, Canada, Germany and the United Kingdom. Of the 80 countries included in the rating, our country is only 65th, which obviously indicates the need to revise the image policy and introduce a number of measures aimed at repairing the national image. Indeed, Ukraine has many aspects to be proud of. According to I. Kysarets [10], a high image potential have Ukrainian scientific schools of cybernetics (academician V. Glushkov), biology (academician M. Kholodny), microbiology and virology (academician D. Zabolotny), gerontology (academicians D. Chebotaryov, N. Frolkis), the Paton dynasty etc. However, it should be emphasized that the results of scientific research and professional proposals of Ukrainian scholars, primarily linguists, are not sufficiently worked out in media communication, which is a kind of "bridgehead" for the construction of a state image.

*Ukraine in international ratings "Best countries - 2019"
(U.S. News & World Report)*

62	Romania	49	44	43	59	41	76	54	70	38
63	Oman	61	76	65	67	78	33	59	42	72
64	Guatemala	79	52	60	72	72	51	33	64	61
65	Ukraine	46	51	51	53	51	67	71	39	59
66	Colombia	60	18	53	46	47	64	69	50	63
67	Bulgaria	52	55	36	78	58	80	52	73	33
68	Kazakhstan	74	72	72	80	75	29	68	43	65

On the other hand, *the image strategy of appealing to values* is quite successfully realized in media publications about Ukrainian historical and cultural heritage. Recently, an Australian tourist resource *Lonely Planet* has published a large number of materials devoted to Saint Sophia Cathedral in Kyiv. Lonely Planet has given it the status "Top choice church in Kyiv", which obviously testifies to the high appreciation of the Ukrainian cultural monument in the world. Virtually each of these publications contains elements of **image text**, in particular, emotional and appraisal of presentation of information:

"The interior is the most astounding aspect of Kyiv's oldest standing church. Many of the mosaics and frescoes are original, dating back to 1017–31, when the cathedral was built to celebrate Prince Yaroslav's victory in protecting Kyiv from the Pechenegs (tribal raiders). While equally attractive, the building's gold domes and 76 m-tall wedding-cake bell tower are 18th-century baroque additions" [LP, 33], "Each mosaic and fresco had its allotted position according to Byzantine decorative schemes, turning the church into a giant 3D symbol of the Orthodox world order. There are explanations in English of individual mosaics, but the one that immediately strikes you is the 6 m-high Virgin Orans dominating the central apse" [LP, 33].

Media attention is also attracted to the wins of Ukrainians in **sports industry**. This year we have many brilliant sportsmen to be proud of: March-April, 2019 – Dmytro Pidruchnyy becomes the world champion in biathlon for the first time in the history of Ukraine; biathletes Vita and Valentyna Semerenko, Anastasiya Merkusyhina and Yuliya Dzhyrna get "bronze" in women's relay; Nataliya Ursulenko receives a gold medal in pushing nucleus; Mykhaylo Kharuk becomes the world champion in snowboarding.

Such events create the state's image, therefore it is extremely important to inform society about them in a timely and verbally effective way in which not only Ukrainian, but also world media and social networks (in particular, Twitter, Facebook etc.) are engaged today:

   "Congratulations to Martha Fedina on victory at the FINA World Series tournament on artistic swimming in Greece.

92,700 such grates have brought **our mermaid gold** in an arbitrary solo" [TWTR, 07.04.2019]; "**Fantastic! Snowboarder Mykhaylo Haruk is a world champion among juniors!!! Congratulations to the coaches and parents with the high result!**" [FB, 03.04.2019], "**He can't quite believe it – Ukraine's Dmytro Pidruchnyi is your new World Champion in the pursuit – after missing out on a sprint medal by 0.3 seconds** 🇺🇦👏" [TWTR, 10.03.2019], "**On the finish line – Germany almost made the comeback to the podium but Ukraine hold on to the bronze medal!#2019Ostersund**" [TWTR, 16.03.2019] etc.

The image strategy of appealing to values: sports achievements of Ukrainians (March-April 2019, TWTR, FB)

The analyzed image texts are highly effective due to the use of creolized elements in verbal communication, mainly photos, videos,

emoticons, various symbols appealing to emotional channel of information perception. Which is more, the accumulation of ameliorative lexems significantly influences the construction of a positive state image.

Therefore, the construction of effective image strategies is a task that today must be solved both at verbal and interdisciplinary levels. Ukraine has a huge image-forming potential: cultural, historical, scientific, musical, sports, etc. that needs a positive presentation in media. In our view, theoretical and practical scientific investigations within linguistic imageology are promising in this field, especially due to their capability to explain the mechanisms for creating effective image texts – "guarantors" for the construction of a successful state image.

REFERENCES

1. Alekseeva, E. (2017). *Russia's image strategy as a factor of ensuring its national interests* [Imidzhevaja strategija Rossii kak faktor obespechenija ee nacional'nyh interesov]. *Gumanitarnyj vestnik*, 2. <http://dx.doi.org/10.18698/2306-8477-2017-02-417> [in Russian].
2. Cheddad, A., Condell, J., Curran, K., McKeivitt, P. (2010). *A new digital image security strategy: Steganoflage*. Waterfront Hall, Belfast, Northern Ireland [in English].
3. Chekalyuk, V. (2019). Innovation mechanisms for forming a positive image of Ukraine in the world. *Standarty zhurnalistyky ta profesijnoi' osvity v period suspil'nyh transformacij*, 1, 18-21 [in English].
4. Chekalyuk, V. (2019). *Image-algorithm of a successful nation (a scientific research)* [Imizhd-algoritm uspishnoi' nacji' (naukove doslidzhennja)]. URL : <https://nubip.edu.ua/node/56037> [in Ukrainian].
5. Díaz Rodríguez, P., Santana Talavera, A., Rodríguez Darias, A. (2017). Image on internet as a strategy of rejuvenation: Virtual expectations. *Quaderns de l'Institut Catala d'Antropologia*. 32, 167-193 [in English].
6. Fedorova, V. (2018). *Strategies for image formation of a higher educational institution* [Strategii formirovanija imidzha vysshego uchebnogo zavedenija]. *Novij kolegium*, 1, 48–52 [in Russian].
7. Hsiang-Ming Lee, Ching-Chi Lee, Cou-Chen Wu (2011). Brand image strategy affects brand equity after M&A. *European Journal of Marketing*, 45 (7/8). <https://doi.org/10.1108/03090561111137624> [in English].
8. Junevičius, A., Mindaugas, P. (2015). The importance of strategy for forming state image: comparative analysis of Lithuanian, Estonian and Finnish cases. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 213, 86-91. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.408> [in English].

9. Kadek Dwi Cahaya Putra (2010). Image restoration strategy of Bali tourism crises. *The Journal of Communication Sciences*, 5(1) [in English].

10. Kysarets, I. (2009). *Factors of shaping and supporting Ukraine's international image* [Fakторы formuvannja ta pidtrymky mizhnarodnogo imidzhu Ukraïny]. *Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn*, 84, 1, 184-190 [in Ukrainian].

11. Lysyckina, I. (2014). *Strategies of repairing the U.S. force agencies' image in English mass media discourse* [Strategii' reparacii' imidzhu sylovyh struktur SShA v anglomovnomu mas-media dyskursi]. *Nova filologija*, 60, 97-102 [in Ukrainian].

12. Slukhay, N. (2019). *Suggestive linguistics: linguistic programming of human behavior: a manual for PhD students* [Sugestyvna lingvistyka: lingvistyčne programuvannja povedinky ljudyny: navchal'no-metodychnyj posibnyk dlja aspirantiv], 248 [in Ukrainian].

13. Troyan, S. (2016). *International image of Ukraine in terms of global ratings* [Mizhnarodnyj imidzh Ukraïny u vymiri zagal'nosvitovyh rejtyngiv]. *Zovnishni spravy*, 9, 54 – 58 [in Ukrainian].

14. Vasylenko, I. (2014). *Image strategy of modern Russia* [Imidzhevaja strategija sovremennoj Rossii]. *Rossija i mir: anatomija sovremennyh processov: Sbornik statej*, 390–414 [in Russian].

15. Vasylenko, I. (2015). *The role of "soft power" technologies in shaping Russia's image strategy* [Rol' tehnologij "Mjagkoj sily" v formirovanii imidzhevoj strategii Rossii]. *Kontury global'nih transformacij: politika, jekonomika, pravo*. 1 (39), 28-34 [in Russian].

16. Vris, I. (2016). *E-reputation and a politician's image as a strategic asset: French experience of reputation management* [E-reputacija ta imidzh polityka jak strategichnyj aktyv: francuz'kyj dosvid reputacijnogo menedzhmentu]. *Zovnishni spravy*, 9, 49-53 [in Ukrainian].

RESOURCES

17. https://www.facebook.com/KabminUA/?epa=SEARCH_BOX

18. <http://banda.agency/ukrainenow/>

19. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/brend-ukraine-now-zdobuv-peremogu-v-konkursi-najkrashchih-marketing-revoljucioneriv>

20. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/brend-ukraine-now-zdobuv-peremogu-v-konkursi-najkrashchih-marketing-revoljucioneriv>

21. <https://kraina.1plus1.ua/>

22. <http://1plus1.ua/special/skarby/>

23. <http://25nezaleznyhrokiv.1plus1.ua/>

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

24. <https://7chudes.in.ua/pro-proekt/>
25. <https://kraina.1plus1.ua/story/plus/22>
26. <https://1plus1.ua/kraina/novyny/zamki-lvivsini-cikavi-fakti-ta-legendi>
27. <https://7chudes.in.ua/nominaciyi/khortytsya/>
28. <https://7chudes.in.ua/nominaciyi/kyyevo-pecherskyy-zapovidnyk/>
29. <https://www.reputationinstitute.com/>
30. <https://www.forbes.com/#30c64a6c2254>
31. <https://www.usnews.com/>
32. <http://www.businessfondue.com/>
33. <https://www.lonelyplanet.com/ukraine/kyiv/attractions/st-sophias-cathedral/a/poi-sig/421369/360928>

ABBREVIATIONS

FB – Facebook

TWTR – Twitter

LP – Lonely Planet

Дата надходження до редакції – 06.04.2019

Дата затвердження редакцією – 11.05.2019

.....

АВТОРСЬКИЙ ПОГЛЯД
НА АКТУАЛЬНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ПИТАННЯ

УДК 81'26:34(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.127-144>*Iuliya S. Makarets**orcid.org/0000-0001-5372-5820*

**LEGISLATIVE REGULATION OF LINGUISTIC
RELATIONSHIPS IN UKRAINE**

***Abstract.** The article focuses on the issue of legislative regulation of linguistic relationships in Ukraine. The ability of a national language to function as a means of consolidation and national identification depends to a large extent on state linguistic policy, political support that the language receives. The state legislation on language is indicative in this regard while it establishes the status of languages, the linguistic model and the linguistic regime. In accordance with the Constitution of Ukraine, the Ukrainian language is a state language in Ukraine. The dynamics of the Ukrainian legislation on languages illustrates the inconsistency of the implementation of this constitutional norm. The article analyzes the milestones of its formation. The content of the basic laws in the sphere of linguistic relationships (Law of the USSR 'On Languages in the Ukrainian SSR' (1989), the Law of Ukraine 'On the Principles of the State Language Policy' (2012), which is invalid now, and the new Law of Ukraine 'On the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language' (2019)), the socio-political tendencies, that preceded their adoption, their evaluation by tpublic and world community as well as their consequences for linguistic situation in Ukraine are described. The possibility of official bilingualism approving is studied. The article analyzes historical, cultural and political preconditions for the adoption of official bi- or multilingualism by other states, acceptability of this linguistic model for Ukraine and possibility to overcome existing linguistic contradictions.*

***Key words:** national language, official (state) language, regional language, linguistic relationships, legislation on languages, linguistic policy.*

***Information about the author:** Makarets Iuliya Sergiivna – PhD, associate professor; associate professor of the Ukrainian language*

department; Andriy Malyshko Institute of Ukrainian Philology and Literature; National Pedagogical Dragomanov University.

E-mail: makarets_iuliia@ukr.net

Макарець Ю.С.

orcid.org/0000-0001-5372-5820

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуте питання законодавчого регулювання мовних відносин в Україні. Здатність національної мови виконувати функції об'єднання суспільства і національної ідентифікації його членів значною мірою залежить від державної мовної політики, від тієї політичної підтримки, яку вона отримує. Показовим щодо цього є мовне законодавство держави, в якому вона закріплює статус мов, встановлює мовну модель та прописує мовний режим. Відповідно до Конституції України українська мова є державною в Україні. Динаміка українського мовного законодавства ілюструє непослідовність імплементації цієї конституційної норми. Увага у статті зосереджена на аналізі визначальних віх у його формуванні, окреслені зміст основних нормативно-правових актів у галузі мовних відносин (Закон УРСР "Про мови в Українській РСР" (1989), Закон України "Про засади державної мовної політики" (2012), який втратив чинність, і Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" (2019), прийнятий Верховною Радою України та підписаний Президентом України), суспільно-політичні тенденції, які передували їх прийняттю, оцінка громадськістю і світовою спільнотою та їх наслідки для мовної ситуації в Україні. Оскільки однією зі знакових тем у дискусіях навколо правового регулювання мовних відносин в українському суспільстві є можливість затвердження офіційної двомовності, стаття торкається також історико-культурних і політико-правових передумов прийняття офіційної дво- або багатомовності окремими державами, прийнятності такої моделі для України та можливості у такий спосіб подолати наявні мовні суперечності.

Ключові слова: національна мова, офіційна (державна) мова, регіональна мова, мовні відносини, мовне законодавство, мовна політика.

Інформація про автора: Макарець Юлія Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри української мови; факультет української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

Електронна адреса: makarets_iuliia@ukr.net

Макарець Ю.С.

orcid.org/0000-0001-5372-5820

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Аннотація. В статті розглянуто питання законодавчого регулювання мовних відносин в Україні. Здатність національного мови виконувати функції об'єднання суспільства і національної ідентифікації його членів в значительній ступені залежить від державної мовної політики, від цієї політичної підтримки, яку він отримує. Показателем в цьому відношенні є мовне законодавство держави, в якому воно встановлює статус мови, визначає мовну модель і прописує мовний режим. Згідно Конституції України українська мова є державною в Україні. Динаміка українського мовного законодавства ілюструє непослідовність імплементації цієї конституційної норми. Увага в статті зосереджена на аналізі визначальних в її формуванні, описані зміст основних нормативно-правових актів в області мовних відносин (Закон УСРР "О мові в Українській ССР" (1989), Закон України "Об основах державної мовної політики" (2012), який втратив силу, і Закон України "Об забезпеченні функціонування української мови як державної" (2019), прийнятий Верховною Радою України і підписаний Президентом України), суспільно-політичні тенденції, які передували їх прийняттю, їх оцінка суспільством і світовим співтовариством і наслідки для мовної ситуації в Україні. Оскільки однією з знакових тем в

дискуссиях вокруг правового регулирования языковых отношений в украинском обществе является возможность утверждения официального двуязычия, статья касается также вопроса об историко-культурных и политико-правовых предпосылках принятия официального дву- или многоязычия отдельными государствами, приемлемости такой модели для Украины и возможности таким образом преодолеть языковые противоречия.

Ключевые слова: *национальный язык, официальный (государственный) язык, региональный язык, языковые отношения, языковое законодательство, языковая политика.*

Информация об авторе: *Макарец Юлия Сергеевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры украинского языка; факультет украинской филологии и литературного творчества имени Андрея Малышко; Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова.*

Электронный адрес: *makarets_iuliia@ukr.net*

Among the main tasks of a state are the guarantee of safety for individuals and society in general and the protection of national interests from external and internal threats. That is why the society agrees to alimnt the cumbersome State Apparatus and to participate in political rituals that are aimed on legitimization of a certain power. The state assumes responsibility for providing for one of basic human psychological needs, which is the need for security. At the same time, the very existence of a state is possible only if its citizens are united, and this sense of unity can be given only by awareness of national identity. Therefore, even in those states that arose on ethnically heterogeneous territories much effort is made to create an idea of a nation. The sense of national identity is a powerful factor for consolidation, without it the state is weak in the face of external threats and undetermined in solving its internal problems.

A national language is one of essential features of a nation. It marks an individual as a member of a specific community in contradistinction to those, who speak other languages, and at the same time it is a factor and a manifestation of self-identification. That is why linguistic conflicts in society are never purely linguistic. They conceal a political confrontation between forces, that struggle for strong sovereignty, with those, which defend the interests of other

states. The incitement of the ‘linguistic issue’ and linguistic separatism are phenomena, that are intended to weaken the state and that particular political force, which is currently in power. In Ukraine, under the conditions of artificially formed linguistic hostility between Ukrainian-speaking and Russian-speaking population, pro-Russian political forces during long time were consistently imposing on society the idea of legislative approval of official bilingualism, which was presented as a panacea for the ‘language split into the East and West Ukraine’. As an example they brought on the experience of Canada, Belgium, Switzerland, Luxembourg and other relatively young, but well-developed countries. At the same time, they ignored cultural and historical factors, that caused official bi- or multilingualism in this countries and which are alien to Ukrainian reality. Also they did not mention that, for example, neither for Canada nor for Belgium this step did not put an end to the periodic splashes of separatist mood and linguistic confrontation.

A national language becomes a strong factor of consolidation in multiethnic states (to some extent to this type almost all modern states belong) only if it gets a proper state support and if linguistic relationships in the country are clearly regulated. That is why the studies of the dynamics of legislation in the field of linguistic regulation of different states, in particular, of Ukraine are of great interest. It is also the subject of this article which focuses on legislative regulation of linguistic relationships in Ukraine.

In European practice there are several main ways how to secure the status of the official (state) language (-s), which are based on the ethnic composition of the autochthonous population of the state, compactness of residence of ethnic groups, etc. and take into account forms of government.

(a) Some unitary states with a more or less homogeneous ethnic landscape do not consider it necessary to establish a national language as an official one legislatively, since the national language of the majority traditionally performs this function (*Denmark, the Netherlands, Norway, the United Kingdom, etc.*).

(b) However, most of unitary states affirmed the status of the national language of the titular nation as the official one in their constitutions (*Italy, Germany, Portugal, France, Poland, The Czech Republic, Slovakia, Bulgaria, Romania, etc.*).

(c) Many states, that have autonomous territories or significant territories of compact residence of autochthonous ethnic groups, have legislatively identified one official language nation-wide. But in the respective regions they officially recognized the possibility of the regional official languages (in *Spain* such are Basque, Catalan, Galician, Valencian; The Constitution of the *Republic of Slovenia* recognizes the Italian and Hungarian languages as official for the territories where the respective communities live).

(d) Official bi- or multilingualism is established in states, on which territory originally more than one powerful ethnic groups lived and where there are clear boundaries between them. Thus, *Switzerland* recognizes three official languages (German, French and Italian) and one regional official language (Romansh). Although The Constitution of *Belgium* does not contain the notion of an official language, it approves the administrative-linguistic division of the state in 4 regions according to the linguistic and ethnic characteristics of certain territories (French, Dutch, German and bilingual (French and Dutch) in Brussels). Mostly such model was accepted by federations and some unitary states. For example, Finland, as well as Belgium, is divided into municipalities on the basis of languages. That makes possible for Finnish- and Swedish-speaking population to use the national languages on equal terms.

(e) One more model is based on official multilingualism with the distribution of the areas of use of languages. Luxembourg has 3 official languages, and the law defines the linguistic regime: the national language is Luxembourgish, the language of the written legislation is French, and the languages of administrative and judicial proceeding are Luxembourgish, German and French [13].

Thus, the linguistic model of the state is shaped not only by the desire of political forces but also by ethnic, historical and cultural factors. Ukraine is a unitary state, the Ukrainians are its aboriginal population, so it is natural that Article 10 of the Constitution of

Ukraine says: ‘the state language in Ukraine is the Ukrainian language’ [2]. The current ethnolinguistic situation in Ukraine, as well as in most post-Soviet states, is a result of the policy of the former Soviet Union.

"The purpose of the demographic, and linguistic, and cultural policy of the Soviet regime was the national, social and ideological unification of the population of one sixth of the earth, the creation of a new historical community which is ‘Soviet people’... A means of national unification [was] the Russian language and the Russian-speaking mass culture" [10].

One of the tools of this policy in the Union republics was the change in ethnic correlation in favor of the Russian minority. It was made through ‘the policy of mixing the nationalities, mass exiles, resettlement of the entire ethnic groups and settling their territories with Russians, as it was, in particular, after the Ukrainian villages were depopulated because of the Holodomor or after the deportation of the Crimean Tatars from Crimea’ [Ibid.]. In many cases, such policy was effective. Today Russian is approved as one of the official languages in Belarus, Kyrgyzstan and Kazakhstan. In Ukraine the result of the artificial deformation of the ethnolinguistic situation is ongoing discussion about recognizing Russian as the second official language of the state, which, despite the constitutional norm, affects lawmaking processes in the field of linguistic relationships.

By 1996, when the current Constitution of Ukraine was adopted, the Constitution of the Ukrainian SSR (1978) had validity in the territory of the new independent state. It proclaimed that the state language of the UkrSSR is Ukrainian, but state organs, political parties, public organizations, institutions, that are located in the places of residence of the majority of citizens of other nationalities, were allowed to use alongside other national languages (art.73). Since among ‘other nationalities’ the Russians clearly dominated, practically it was about using Russian as the second official language. **In 1989** the Law of the Ukrainian SSR ‘*On Languages in the Ukrainian SSR*’ was adopted, which remained valid in independent Ukraine until 2012.

Art.2 proclaimed that the Ukrainian language is the only state language of the UkrSSR. But in the preamble it was mentioned that although Ukraine had the status of the state language, Russian was the language of interethnic communication in the USSR. Thus, the law stipulated that the Ukrainian SSR had to provide free use of the Russian language (art.4), and that state officials, members of the political parties, workers of public organizations, etc. should speak both Ukrainian and Russian (art.6) [9]. In fact, the law gave the official status to the Russian language. Along with the Russification of this sphere of public life, after proclamation of independence in the 90's the active steps aimed at strengthening the position of the Ukrainian language in education, culture and science were taken. But already at the end of the decade discussions about the status of Russian became aggravated. There were attempts to artificially differentiate the concepts of 'official language' and 'state language' (which are almost synonymous) in order to circumvent the constitutional norm and to declare Ukrainian as the state language and Russian as the official one.

The situation worsened to the extent that there was a need for an official interpretation of Art.10 of the Constitution by the Constitutional Court of Ukraine (CCU). **In 1999**, the Court explained, that 'the state language' is the one, to which the state gave the legal status of a compulsory means of communication in public life and that the notions 'official language' and 'state language' are essentially identical. Thus, the requirement to recognize the Russian language as the official one contradicts the Constitution [3].

Although the conclusion of the CCU made conversations about the official status of Russian to calm down it did not change the real linguistic situation substantially, since at the state level there wasn't a consistent policy aimed at maintaining the Ukrainian language as the state language. Everything changed in 2010, after the presidential election when in this sphere tangible changes took place. Any state support for the Ukrainian language was practically discontinued. In the Law of Ukraine 'On the State Budget of Ukraine for 2011' the funds on 'ensuring the development and application of the Ukrainian language' were almost four times reduced, and in the next year this article disappeared from the budget at all. Instead, in

the Budget for 2013 the funds on ‘measures for implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages’ more than ten times increased.

In 2010, deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine (VRU) from the Party of Regions, the Communist Party and the Lytvyn Bloc submitted a draft law №1015-3 ‘*On Languages in Ukraine*’, which, as it was noted by its authors, was aimed at harmonizing Ukrainian legislation with requirements of *European Charter for Regional or Minority Languages* (ECRLM), that were ratified in 2003 and came in force in 2006. But many public organisations, historians, artists and linguists protested against the draft law, which as they believed under the guise of protection of threatened languages would cause expansion of Russian in Ukraine.

The fact, that ECRLM because of ambiguity of its interpretations can be used to manipulate the linguistic issues, was clearly understood in political circles. Many states considered the ratification of ECRLM as unacceptable.

France, for example, the Charter, which gives specific rights to the languages of minorities in certain regions, contradicts the constitutional principle of the integrity of the state and the equality of its citizens, thus, undermines national unity. The Russian Federation also did not ratify the Charter, despite the fact that more than 100 national minorities live on its territory and many of their languages are on the brink of extinction. The document was not signed by Belgium, Bulgaria, Georgia, Estonia, Latvia, Ireland, etc. The reason for this is fairly seen in the fact that the Charter refers to documents ‘in which individual human rights to linguistic and cultural self-identification are in a conflict with the collective right of nations to self-affirmation’ [10]. Although the preamble to the Charter states that the protection and development of the regional or minority languages should not be detrimental to the official language and the need to learn it [6], in the end it became the consequences of its ratification for Ukraine.

From the ECHR the concept of ‘regional language’ in a slightly distorted sense came into the draft law ‘On Languages in Ukraine’. The Charter saying about ‘the regional languages’ refers to

those that are ‘traditionally used within a given territory of a State by nationals of that State who form a group numerically smaller than the rest of the State's population; and different from the official language(s) of that State’ (art.1) [6]. In the draft law, the regional language is actually interpreted as the official languages of the region, if the percentage of its speakers exceeds 10% in the region. Since from all minority languages, that were declared, only Russian could overcome 10%-barrier (in many regions) and the ECHR criterion of traditional use was not taken into account, this document did not change the situation with any regional or minority language that needs support, but it equated the status of Russian to official in a large territory of the state.

Although the draft law was positioned as a response to ‘requirements of the European community’, it was just the opposite. In the Report on the application of the Charter by Ukraine in 2008, which was received after first Ukrainian report to the Secretary General of the Council of Europe, the Committee of Experts noted, that the linguistic landscape of Ukraine is unique, since the Russian language, not being a state one, is used by a significant part of the population (p.16). As the purpose of the Charter is to preserve languages as a means of displaying cultural wealth the emphasis on protecting Russian as a language of a national minority does not correspond to its spirit; instead, more attention should be paid to Armenian, the Karaim, Krymchak, Roma, Tatar and Rusyn languages. It is also stated that ‘the Committee of Experts is aware of the particular historical and other circumstances that have led to a dramatic decrease of the use of the Ukrainian language prior to the independence of the country’ (p.70). Therefore the Committee ‘understands the important role of the Ukrainian language in the development of the Ukrainian national identity’ and recalls ‘that the promotion and protection of regional or minority languages shall not be done to the detriment of the State official language’ (p.71) and should not prevent the further development of the Ukrainian language in all spheres of public life (p.72) [12].

However, these considerations were not taken into account in the draft law ‘*On Languages in Ukraine*’. So the Chairman of the

Verkhovna Rada of Ukraine V.Lytvyn sent the document to OSCE High Commissioner for National Minorities K. Wollebek and to the European Commission for Democracy through Law (the Venice Commission) for evaluation. K. Wollebek responded, that such a law would not help to maintain neither a balance between the interests of the different communities nor the integration and stability in Ukrainian society. The law would only cause increasing the tension between different linguistic groups and deepen the linguistic split of the state [1]. The Working Group of the Venice Commission concluded that the document is terminologically unspecified, which is unacceptable. In particular, the concepts of ‘mother tongue’ are ‘regional language’, which are basic in it, are incomprehensible.

The study which Working Group referred to, showed that the respondents put different meanings in ‘mother tongue’: ‘the language I think and speak fluently’ (34%), ‘the language of nationality to which I belong’ (32%), ‘the language of my parents’ (24%) or ‘the language I use most often’ (8%). About ‘regional language’ the question arised whether it was about that 10% or more of the population that may use regional or minority language, mostly or preferentially use it [11].

It was also noted that the document did not take into account the real linguistic situation in Ukraine and such facts as the dominance of the Russian language in some spheres of life. Among the significant defects of the draft law were also mentioned the declarative nature of certain theses (for example, that Russian is the mother tongue or language of everyday communication of the majority of Ukrainian citizens, art.7); focus on the distribution of spheres of use of dominant languages; the unsettled issue of the consequences of violation of legislation on languages; putting Ukrainian and Russian on one level in many articles, etc. In the evaluation it is noted that the Russian language does not require a special protection provided by the proposed draft law, while the assertion of the Russian language for many spheres of life would demotivate the citizens to study the Ukrainian language (p.72-74). Therefore, it diminishes the importance of the Ukrainian language

and seriously damages its functioning as an integrative factor of the Ukrainian society, especially in the administrative sphere, education and media (p.98) [Ibid.].

The Ukrainian institutions, to which the draft law was directed for evaluation (the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, etc.), answered, that it contradicted Article 10 of the Ukrainian Constitution because provided disproportionately great support to the Russian language and would lead to aggravation of the linguistic division in society. The nationally conscious public reacted especially negatively to Article 7 of the document, which stated that

"in Ukraine, in accordance with the Constitution of Ukraine, free development, use and protection of the Russian language are guaranteed, taking into account, that Russian is a mother tongue or the one of everyday communication for the majority of citizens of Ukraine, and is commonly accepted in all territories of Ukraine' and that 'Ukrainian-Russian bilingualism, which formed historically, is an important acquisition of the Ukrainians, a significant factor in the consolidation of the multinational Ukrainian society" [4].

The draft law was officially withdrawn from consideration on February 1, 2011 and on August 26, 2011, a new draft law '*On the Principles of the State Language Policy*' was submitted. The Committee on Culture and Spirituality of the VRU recommended to reject it. However, these recommendation was ignored, as well as an official letter of 67 civil society institutions, that was sent to deputies of the VRU with an appeal not to vote for the law that was evaluated as 'a manifestation of humanitarian aggression against Ukraine'.

Despite this, it was adopted in the first reading on June 5, 2012 and received the votes of 234 deputies. Later the journalist S.Andrushko wrote in his blog in 'Ukrainska Pravda' that only 172 voters out of that 234 really were present during the vote. He reviewed the written registration of deputies on June 5, 2012, that

.....

was published on the website of the VRU, and found that out of 234 voters one was officially on vacation, one was on a business trip, one was on sick leave and 59 were not registered [7]. In the second reading on July 3, 2012 the law was voted by 248 deputies. It was adopted despite the numerous procedural violations: it was not on the agenda; there was no voting procedure to put it on the agenda; more than two thousand amendments that were made were not taken into account; there was no comparative table, etc. Despite that fact the law which did not provide any support for the Ukrainian language and was adopted with the flagrant violations stayed valid for almost six next years.

Because of the adoption of the law protests took place in Zhytomyr, Kherson, Chernihiv, Poltava, Zaporizhia, Kharkiv, Donetsk, Lviv, Rivne, Ivano-Frankivsk, Khmelnytsky, etc. Numerous appeals to veto the law were directed to the President from the local governments of different levels. However, there was no reaction to public dissatisfaction. Simultaneously other regional, city and even village councils declared official languages of regions. Odessa, Kharkiv, Kherson, Mykolaiv, Zaporizhzhia, Sevastopol, Dnipropetrovsk, Luhansk and Krasnolutsk City Councils, Zaporizhzhia, Donetsk, Kherson and Dnipropetrovsk Regional Councils voted for Russian as official language of relevant regions (in following years the amount of regions increased); City Councils of Berehove (Zakarpattia) voted for Hungarian (later it was declared as official one also in two districts of Zakarpattia Oblast); Village Councils of Tarasivtsi (Chernivtsi Oblast) and Bila Tserkva (Zakarpattia) voted for Romanian (later the same was done by six other villages in Zakarpattia and Chernivtsi Oblast). It was made despite the fact that these local governments according to the Ukrainian Constitution have no right to resolve such issues.

Thus, the law *'On the Principles of the State Language Policy'*, that based on the draft law *'On Languages in Ukraine'*, brought the state exactly to the consequences against which the Venice Commission and OSCE High Commissioner for National Minorities K. Wollbek warned. Society was clearly divided on the

linguistic ground and in the sphere of regulation of linguistic relationships chaos prevailed.

After the Revolution of Dignity and the change of power on **February 23, 2014**, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law ‘On the Recognition as invalid of the Law of Ukraine ‘On the Principles of the State Language Policy’. This decision was taken hostile in those regions of Ukraine, where Russian, Hungarian or Romanian was acknowledged as the regional language. So at that time O.Turchynov, who was designated as acting President of Ukraine, stated at a briefing that he would not sign this law until a new language law would be prepared. For several years in the card of the law on the site of the VRU was indicated ‘is preparing for signature’.

The next step in the abolition of the law ‘*On the Principles of the State Language Policy*’ was made in 2016, when the Constitutional Court of Ukraine opened proceedings concerning its unconstitutionality. However, it lasted until 2018, and on February 28 the CCU declared the law unconstitutional because of the violation of the procedure of its adoption.

In 2016-2018 a number of laws were adopted that were not sectoral (‘linguistic’ laws), but were aimed at the support of the Ukrainian language in the media and education. In 2016 the Law of Ukraine ‘On Amendments to the Law of Ukraine ‘On Television and Radio Broadcasting’ (regarding the Share of the Songs in the State Language in Musical Radio Programs and Broadcasting)’ came in force. This document established quotas for Ukrainian-language product on the radio. The next year became valid the Law of Ukraine ‘*On Amendments to Some Laws of Ukraine regarding the Language of Audiovisual (Electronic) Media*’, which established quotas for the Ukrainian language on television. Although these steps did not resolve the issue of bilinguality of TV channels and radio stations completely, however, they significantly increased the share of the state language on the air and on TV. Also the National Public Broadcasting Company of Ukraine received the real leverages of influence on linguistic policy of TV channels and radio stations.

.....

In September 2017 the new Law of Ukraine ‘On Education’ came in force. It proclaimed that the state language must be the only language of educational process in Ukraine (art.7; although it permitted to teach one or several subjects in other languages). This norm triggered the sharp reaction of neighboring countries (Hungary, Romania and Moldova). They stated that this law violated the rights of national minorities. The head of the Hungarian Ministry of Foreign Affairs P.Siyarto said, that the Hungarian government would block the European Union’s decisions aimed at rapprochement with Ukraine. The Romanian President postponed a planned visit to Kyiv. However, according to the Venice Commission’s decision, art. 7 of the law, which gave rise to such a violent reaction, contains a rightful rule, although it should be circumstanced, and the transitional period should be extended. These recommendations were accepted and the period of implementation of the article was extended till 2023.

After the CCU declared the law ‘On the Principles of the State Language Policy’ unconstitutional in the sphere of linguistic relationships legal vacuum was formed. Except Article 10 of the Constitution of Ukraine there was no other law, that would regulate this complicated type of the social relations. During 2018, three draft laws were considered by the VRU: №5556 ‘*On Languages in Ukraine*’, №5669 ‘*On the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language and the Procedure for the Use of Other Languages in Ukraine*’ and №5670 ‘*On the State Language*’. On October 4, 2018, in the first reading the Law of Ukraine ‘*On the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language*’ was adopted, and on February 28, 2019 second reading started. Its first article determines, that the Ukrainian language is the only state language in Ukraine, and ‘the attempts to establish official multilingualism in Ukraine contrary to the Constitution of Ukraine and the valid constitutional procedure are actions, that provoke a language split in the state, ethnic conflict and social animosity, and are identical to the actions, that are aimed at forcible change or overthrow of the constitutional order’ [5].

It provides the State Program for the Promotion of the Acquisition of the State Language, the National Commission on the

Standards of the State Language and the Office of the Commissioner for the Protection of the State Language. It introduces and circumstances the concept of levels of knowledge of the state language, determines a certain procedure for imposition of fines for violating the law on the use of the state language in the field of consumer services, etc. 2082 amendments were submitted to the law, however, on April 25 deputies still approved it. The public organization ‘*Institute of Legal Policy and Social Protection named after Irina Berezhnaya*’ filed a lawsuit regarding the prohibition of signing the law, but the District Administrative Court of Kyiv decided to refuse in its satisfaction. On **May 14, 2019**, the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine A.Parubiy signed this law, and on May 15 it was signed by the President of Ukraine P.Poroshenko.

In independent Ukraine the linguistic situation always remained tensional. Despite that, this sphere of social relationships was out of the legislators’s attention for a long time. During the years of independence many draft laws on languages were registered at the Ukrainian Parliament (only from 2000 to 2019 there were almost 200 of them, sectoral and those, that proposed changes regarding the linguistic relationships in other public sectors). However, the ‘linguistic law’, which was adopted in Ukrainian SSR, stayed in force until 2012, when the new law, that actually opened the way for the expansion of the Russian language in different spheres of public life, was adopted. It was prepared by lasting discussions about the need of official Ukrainian-Russian bilingualism in Ukraine. The supporters of official bilingualism were consistently imposing upon the society the opinion that Ukraine must adopt the model of Canadian or Belgian linguistic regime, which according to their estimates was extremely successful. They kept silent about its historical and cultural basis, which is fundamentally different from the Ukrainian one, and about linguistic problems that continued to exist in the countries with the official multilingualism and that are obvious because of the periodical political crises. Only after the Revolution of Dignity real legislative steps to support the Ukrainian language as a state one were taken. At first, its share in media was increased and the real control after keeping within the law by media

.....

were established. Then its position was strengthened in education. And in 2019 for the first time in three decades of independence truly pro-Ukrainian linguistic law was adopted. Of course, this document, when it comes in force, will not immediately solve all linguistic problems that have been pushed for decades. Only time will show how consistent will be its implementation. However, the Ukrainian legislation on languages for the first time made a real step in the direction of support of the Ukrainian language as a state one.

REFERENCES

1. *Assessment and recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities on the Draft Law "On languages in Ukraine"*. (2010). Retrieved from: <https://docs.rferl.org/uk-UA/2011/01/14/original.pdf> [in English].
2. *Constitution of Ukraine*. (1996). [Konstytutsiia Ukrainy]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
3. *Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies on the official interpretation of the article 10 of Constitution of Ukraine on using of the state language by state authorities, local government bodies and its using in the educational process in educational institutions of Ukraine. №10-рп/1999*. (1999). [Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymy podanniamy 51 narodnoho deputata Ukrainy pro ofitsiine tlumachennia polozhen statti 10 Konstytutsii Ukrainy shchodo zastosuvannia derzhavnoi movy orhanamy derzhavnoi vlady, orhanamy mistsevoho samovriaduvannia ta vykorystannia yii u navchalnomu protsesi v navchalnykh zakladakh Ukrainy]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99> [in Ukrainian]
4. *Draft Law on the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language*. (2019). [Proekt Zakonu pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi]. Retrieved from: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61994 [in Ukrainian]
5. *Draft Law on Languages in Ukraine*. (2010). Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38474 [in Ukrainian].
6. *European Charter for Regional or Minority Languages*. (1992). Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175> [in English].

7. *Journalist: The draft law on languages was adopted by 'dead souls'* (2012). [Zakonoproekt pro movu pryimaly "mertvi dushi"]. URL: <http://ukrlit.org/transliteratsiia#source=0JfQsNC60L7QvdC+0L/RgNC+0LXQutGCINC/0YDQviDQvNC+0LLRgyDQv9GA0LjQudC80LDQu9C4IMKr0LzQtdGA0YLQstGWINC00YPRiNGWwrs=> [in Ukrainian].

8. *Law of Ukraine 'On the Principles of the State Language Policy'*. (2012). [Zakon Ukrainy 'Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky']. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [in Ukrainian].

9. *Law of Ukrainian SSR 'On Languages in Ukrainian SSR' № 8312-XI*. (1989). [Zakon Ukrainskoi RSR 'Pro movy v Ukrainskii RSR']. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11> [in Ukrainian].

10. *Masenko, L. (2010). Draft Law on Languages in Ukraine: linguist's view* [Zakonoproekt "Pro movy v Ukraini": pohliad lnhvista]. URL: https://dt.ua/EDUCATION/zakonoproekt_pro_movi_v_ukrayini_poglyad_lingvista.html [in Ukrainian].

11. *Opinion on the Draft Law on Languages in Ukraine. Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session* (2011). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)008-e) [in English].

12. *Report of the Committee of Experts on the application of the Charter by Ukraine*. (2008). URL: <https://rm.coe.int/16806dbb45> [in English].

13. *Vasylenko, V. (2016). Legal regulation of official (state) language status in European states practice* [Yurydychna rehlementatsiia statusu ofitsiinoi (derzhavnoi) movy u praktytsi yevropeiskykh derzhav]. *Pravo Ukrayiny*, 3, 74-83 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 10.05.2019

Дата затвердження редакцією – 17.05.2019

УДК 81' = 161

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.145-166>*Бугайко Ю. О.**orcid.org/0000-0003-4413-5110*

ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАКОНОПРОЕКТІВ: ПЕРСПЕКТИВА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У світовій практиці лінгвістичний контроль нормотворчості – це обов'язкове явище, важливість якого є аксіоматичною. Однак в Україні правовий статус лінгвістичної експертизи законопроектів (далі – ЛЕЗ) досі не визначений, що зумовлено політичними, правничими та іншими соціальними чинниками. Тому у статті автором порушено питання ЛЕЗ у лінгвістичному та організаційно-правовому аспектах, а саме: розглянуто класичні та сучасні підходи до класифікації лінгвістичної експертизи законопроектів та перспективи її впровадження в Україні. Стаття складається з трьох частин: теоретичного аналізу, огляду прикладного аспекту та опису правових аспектів ЛЕЗ. У **першій** частині проаналізовано теоретичні підходи науковців до групування ЛЕЗ у види за різними критеріями. Найбільшу увагу звернено на ті класифікації, які мають комплексний характер (враховують правничі та лінгвістичні фактори експертизи текстів законопроектів); у **другій** – запропоновано авторське бачення класифікації ЛЕЗ в контексті законодавчої процедури в Україні: обґрунтовано поділ ЛЕЗ на дискурсивну, семантичну, граматичну експертизи та експертизу перекладу законопроектів. Критерієм класифікації лінгвістичних експертиз обрано характер помилок у текстах законопроектів; у **третьій** частині здійснено огляд українського законодавства, яке регулює правовідносини, що виникають у зв'язку із проведенням експертизи законопроектів у процесі законодавчої діяльності, зазначено недоліки правового регулювання експертної діяльності у сфері законотворчості, встановлено потребу правового регулювання ЛЕЗ у рамках законодавчої процедури та запропоновано шляхи її легалізації в Україні. Такий погляд на ЛЕЗ буде цікавим фахівцям у галузях теорії держави і права, конституційного права, юрислінгвістики, прикладної*

лінгвістики, відповідним експертам, працівникам апарату парламенту, органів юстиції та органів судової влади.

Ключові слова: юридична лінгвістика, лінгвістична експертиза, експертиза нормативно-правових актів, нормопроекування, законодавча процедура.

Інформація про автора: Бугайко Юлія Олексіївна – спеціаліст з правознавства; викладач; Вінницький коледж будівництва і архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури; Циклова комісія гуманітарних, соціально-економічних дисциплін.

Електронна адреса: bja0566@gmail.com

Yuliya O. Buhaiko
orcid.org/0000-0003-4413-5110

TYPES OF LINGUISTIC EXPERTISE OF BILLS: PROSPECTS OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Abstract. *In world practice linguistic control of rulemaking is a binding procedure, the importance of which is axiomatic. However, in Ukraine the legal status of linguistic expertise of draft laws (LEB) is still not defined owing to political, legal and social factors. Therefore, in the article the author considers LEB in linguistic and legal aspects. Classical and modern approaches to the classification of linguistic expertise of bills, also prospects of its implementation in Ukraine are considered. The article consists of the following parts: theoretical analysis, applied aspect and law dimensions of LEB. **The first part** of the article gives a detailed review of scientific approaches to categorization of LEB according to various criteria. Special attention is paid to those classifications that have integral nature (taking into consideration legal and linguistic factors of examining the texts of draft laws). **In the second part**, particular attention is given to the author's classification of LEB in the context of the legislative procedure in Ukraine. It is requested to group linguistic examination of bills in four types: discursive, semantic, grammatical and translation examinations. The kind of errors in the texts of bills was chosen as the criterion for the classification of LEB. **In the third part**, Ukrainian legislation governing legal relations in the area of draft laws examination in the legislative process are overviewed, flaws of legal regulation of expert activities in the*

.....

field of lawmaking are noted. It is shown that legal status of LEBs in the legislative procedure is absent and the ways to legalize LEB in Ukraine are suggested. The article is of interest to specialists in the fields of the theory of state and law, constitutional law, applied linguistics, relevant experts, as well as to justice authorities and the judicial system representatives.

Key words: *judicial linguistics, linguistic expertise, legal acts, legislative procedure.*

Information about the author: *Buhaiko Yuliia Oleksiivna – specialist in Law, lecturer; Vinnytsia College of Construction and Architecture of Kyiv National University of Construction and Architecture; educational and methodological commission of humanities and socio-economic disciplines.*

E-mail: *bja0566@gmail.com*

Бугайко Ю.А.

orcid.org/0000-0003-4413-5110

ВИДЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ЗАКОНОПРОЕКТОВ: ПЕРСПЕКТИВА ВНЕДРЕНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. *В мировой практике лингвистический контроль нормотворчества – это обязательное явление, важность которого является аксиоматической. Однако в Украине правовой статус лингвистической экспертизы законопроектов (далее – ЛЭЗ) до сих пор не определен, что обусловлено политическими, юридическими и другими социальными факторами. Соответственно в статье автором поднят вопрос ЛЭЗ в лингвистическом и организационно-правовом аспектах: рассмотрены классические и современные подходы к классификации лингвистической экспертизы законопроектов, а также перспективы ее внедрения в Украине. Статья состоит из трех частей: теоретического анализа, раскрытия прикладного аспекта и описания правовых аспектов ЛЭЗ. **В первой части** проанализированы теоретические подходы ученых к разделению ЛЭЗ на виды по различным критериям. Особое внимание обращено на те классификации, которые имеют комплексный характер (учитывают юридические и лингвистические факторы экспертизы текстов законопроектов). **Во второй части** предложено*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

авторское видение классификации ЛЭЗ в контексте законодательной процедуры в Украине, а именно: обоснованно разделение ЛЭЗ на дискурсивную, семантическую, грамматическую экспертизы и экспертизу перевода законопроектов. Критерием классификации лингвистических экспертиз избран характер ошибок в текстах законопроектов. В третьей части совершен обзор украинского законодательства, регулирующего правоотношения, возникающие в связи с осуществлением экспертизы законопроектов в процессе законопроеводства, также указаны недостатки правового регулирования экспертной деятельности в сфере законотворчества и установлено отсутствие правового статуса ЛЭЗ в рамках законодательной процедуры и предложены способы ее легализации в Украине. Такой взгляд на ЛЭЗ будет интересен специалистам в отраслях теории государства и права, конституционного права, прикладной лингвистики, соответствующим экспертам, работникам аппарата парламента, органов юстиции и органов судебной власти.

Ключевые слова: юридическая лингвистика, лингвистическая экспертиза, экспертиза нормативно-правовых актов, нормпроектирование, законодательная процедура.

Информация об авторе: Бугайко Юлия Алексеевна – специалист по правоведению; преподаватель; Винницкий колледж строительства и архитектуры Киевского национального университета строительства и архитектуры; Цикловая комиссия гуманитарных, социально-экономических дисциплин;

Электронный адрес: bjja0566@gmail.com

Повсякчас правозастосовна діяльність, неначе дзеркало, демонструє всі недоліки, недопрацювання нормотворчої діяльності законодавця. За лікарським принципом – "лікувати слід не наслідки хвороби, а її причину" – проблему знаходимо у межах законодавчого процесу.

Так, саме на етапі створення нормативно-правових норм можна запобігти численним колізіям, прогалинам, подолання яких нерідко стає тягарем судової гілки влади, яка вимушена затримувати процес судочинства у зв'язку з застосуванням аналогії закону, аналогії права, тлумаченням правових норм тощо. Йдеться не про випадкові чи латентні колізії, прогалини

чи інші дефекти законодавства, а про грубі помилки, зумовлені недбалістю авторів проектів законів.

Такими *помилками*, як правило, є:

- введення термінів без надання їм визначення чи просто недоречне їх використання,
- неправильний переклад терміна чи документа в цілому, термінологічна неузгодженість,
- невмотивовано громіздкі, складні синтаксичні конструкції,
- невмотивовані тавтології, калькування (росіянізми, полонізми, латинізми тощо),
- невідповідність назви проекту закону його змісту, використання синонімів тощо.

Усі ці недоліки можливо виявити безпосередньо на рівні читання та легко вилучити за допомогою різних лінгвістичних методів аналізу, зокрема: *герменевтичного, синтаксичного, лексичного, морфологічного, семіотичного, функціонально-стилістичного, інтерпретаційного, лінгвокультурологічного, контекстуального* тощо.

Інститут експертизи законопроектів в Україні налічує безліч експертиз, де крім обов'язкових, наукової та юридичної, можуть проводитись *антикорупційна, антидискримінаційна, гендерно-правова, фінансова, регуляторного впливу* та інші види експертиз. Дійсно, з-поміж них є можливість здійснювати і лінгвістичну експертизу, але тільки у разі наявної ініціативи в уповноважених на це осіб.

У світовій практиці лінгвістичний контроль нормотворчості – це обов'язкове явище, важливість якого є аксіоматичною. Невизначений правовий статус лінгвістичної експертизи законопроектів (далі – ЛЕЗ) в Україні є наслідком досі не вирішених проблем: панування в Україні неоднозначної державної мовної політики, чинність "радянського" Правопису української мови, наявність несистематизованої правової регламентації експертної діяльності у процесі нормопроекування та ін.

Вважаємо, що лінгвістична експертиза законопроектів є необхідним та ефективним інструментом виявлення та виправлення логічних, мовних і, зокрема, юридичних помилок у нормативно-правових текстах, а також умовою підвищення якості законодавства.

Для розв'язання проблеми впровадження ЛЕЗ в Україні звертаємось до дотичних досліджень науковців.

Особливості експертизи нормативно-правових актів (далі – НПА) та її окремих аспектів висвітлені у працях О.В. Богачової, О.Л. Копиленка, О.Г. Мінкової; лінгвістичні аспекти юридичної техніки та нормопроекування охоплені у роботах О.С. Гордієнка, А.В. Красницької, І.І. Онищука; проблему лінгвістичного аналізу юридичного тексту та судової лінгвістичної експертизи розглядали: С.М. Вул, О.В. Довженко, Д.Ю. Сизонов, Л.І. Шевченко, О.М. Кравченко, Л.В. Кузниченко, Т.В. Литвин, М.О. Богословська,.

Деякі питання лінгвістичної експертизи НПА досліджували Л.В. Ажнюк, Н.В. Артикуца, С.П. Кравченко, М.О. Рогова, О.Ф. Юрчук.

Як бачимо, експертиза НПА та її окремі види були предметом, та/або об'єктом, різних досліджень правників та мовознавців, проте в Україні науковий інтерес до лінгвістичної експертизи законопроектів, її внутрішньої класифікації ще досі не здобув належного висвітлення у теоретичних напрацюваннях українських вчених.

Мета статті – визначення кола необхідних видів ЛЕЗ для їх застосування у межах законодавчої процедури в Україні.

(1) Теоретичний аналіз. Лінгвістична експертиза – дослідження продуктів мовленнєвої діяльності, спрямоване на встановлення значущих фактів і отримання відповідей на поставлені перед експертом питання; "оцінювання тексту, вираженого в усній або письмовій матеріальній формі" [8, с. 32].

"Вона дозволяє встановлювати істинність (хибність) або можливість (неможливість) описових висловлювань про об'єкт. Об'єктом лінгвістичної експертизи є продукти мовленнєвої

діяльності: висловлення, тексти, лексеми, словесні позначення товарних знаків і т.д. " [6].

Питання лінгвістичної експертизи законопроектів перебуває у наукових площинах мовознавства і теорії права, або ж юридичної лінгвістики, яка є одним із напрямів прикладної лінгвістики. Двовимірність ЛЕЗ полягає у тому, що об'єктом аналізу виступає юридичний матеріал – законопроект, а методи його опрацювання є лінгвістичними – лексичний, синтаксичний, дискурсивний аналізи тощо.

У широкому сенсі під лінгвістичною експертизою правового акта слід розуміти наукове дослідження його (акта) тексту як цілісного твору або його фрагмента з метою встановлення буквального сенсу нормативного правового акта, виявлення в тексті мовних помилок, які обумовлюють можливість неправильного його тлумачення, і суперечностей, здатних ввести суб'єктів правозастосування в оману [6].

Одразу ж обмовимо співвідношення ЛЕЗ та лінгвістичної експертизи нормативно-правових актів: методи експертних досліджень цих об'єктів є однаковими, адже за змістом та жанрово-стилістичною належністю об'єкти ідентичні, але різні за правовим статусом: нормативно-правові акти мають юридичну силу, а проекти законів – ні.

Класифікація лінгвістичних експертиз у мовознавстві проводиться за різними параметрами. Наведемо кілька з тих, що можуть застосовуватись до лінгвістичної експертизи законопроектів:

➤ **за рівнем аналізу мови:** почеркознавчі експертизи; фонетичні експертизи; морфологічні експертизи; текстологічні експертизи (сюди також входять лінгвістичні (фразові та надфразові рівні)); дискурсивні експертизи;

➤ **за формальним параметром:** офіційні експертизи (виконуються за постановою суду та мають статус доказів) та ініціативні експертизи (виконуються за вимогою будь-яких зацікавлених фізичних і юридичних осіб, набувають статусу доказів тільки за рішенням суду);

➤ *за обсягом поданого на аналіз тексту*: лінгвістична експертиза одного слова, лінгвістична експертиза словосполучення, лінгвістична експертиза речення, лінгвістична експертиза тексту (чи дискурсу);

➤ *за кількістю експертів*: комісійні експертизи (виконуються декількома експертами) і некомісійні експертизи (виконуються лише одним експертом) [4].

Особливої уваги заслуговують пропозиції деяких українських науковців щодо системи поділу лінгвістичного аналізу саме нормативно-правового тексту.

Наприклад, О.Ф. Юрчук виокремлює такі аспекти експертизи законодавчого тексту: *а) логіко-лінгвістичний* – аналіз правничої термінології, застосованої в нормативному акті, граматичної будови мовлення законодавця, чинників, що можуть негативно впливати на точність визначень; *б) юридико-технічний* – аналіз техніки побудови спеціального тексту; *в) семіотичний* – аналіз тексту права як знакової системи [9].

Поза тим, автором запропонована поглиблена експертиза текстів правових актів, яка за аспектами дослідження може бути: *1) діяхронічна* – вивчення пам'яток права, які мали чинність у попередні часи; *2) контрастивна* – порівняльне дослідження текстів нормативних актів, підвидами якого є: *а) синхронно-діяхронічне дослідження* – порівняльний аналіз текстів чинних нормативних актів з тими, які діяли в попередні часи; *б) компаративно-внутрішньодержавне дослідження* – порівняльний аналіз текстів законів України із текстами нормативних актів Автономної Республіки Крим, як правило, з метою виявлення розходжень, протиріч, висновків щодо ґрунтовного доопрацювання Конституції АРК; *в) компаративно-міждержавне дослідження* – порівняльний аналіз текстів законів України з текстами законів інших країн; *г) контрастивно-авторське дослідження* – порівняльний аналіз декількох текстів одного законопроекту, створених різними авторами чи авторськими колективами; *д) контрастивно-мовне дослідження* – порівняльний аналіз текстів нормативних актів на предмет аутентичності перекладу [9].

На противагу попередній класифікації, Н.В. Артикуца розглядає лінгвістичну експертизу законодавчого тексту комплексно і не дає чіткого розмежування видів ЛЕЗ, проте зосереджує увагу на здійсненні термінологічної експертизи, а саме на аналізі термінологічної сумісності аналізованого законопроекту з іншими законами, що регулюють цю ж саму або близьку з нею сферу суспільних відносин, спостереження над дотриманням чіткої системності, логічності, ієрархічності поняттєво-термінологічного апарату, спадкоємності у застосуванні юридико-технічних і юрлінгвістичних засобів, визначення правильності й внутрішньої узгодженості дефініцій законодавчих термінів [2].

Спільним між підходами наведених класифікацій є використання не лише інтралінгвістичних експертних знань, а й екстралінгвістичних: знань з теорії права (правил юридичної техніки, нормопроєктування, правових аксіом тощо), врахування галузевої та інституційної структури законодавства, а також бази знань з різних сфер суспільних відносин, які регулюються правовими нормами.

(2) Прикладний аспект. У цій частині статті запропоновано авторське бачення класифікації лінгвістичних експертиз законопроектів та визначення кожного її виду.

З огляду на практичну мету статті у виборі критерію поділу ЛЕЗ на види відправною точкою стали завдання, які покликана вирішити ЛЕЗ – це, насамперед, усунення помилок, дефектів та недоліків у нормативно-правовому тексті.

Тому саме характер помилки у тексті законопроекту обрано ознакою, за якою здійснюватиметься розмежування різних лінгвістичних досліджень в межах законодавчої процедури.

Для проведення класифікації лінгвістичних експертиз за характером помилок у текстах законопроектів спершу слід згрупувати останні.

Невідповідність тексту законопроекту правилам юридичної техніки, принципам права, правовим аксіомам,

неповнота правової норми, вихід за межі предмета регулювання, дублювання правового регулювання – тобто нехтування юридичним дискурсом, неправильне відтворення знань про сферу суспільних відносин у тексті законопроекту, утворюють групу **дискурсивних помилок**.

Термінологічну невпорядкованість і неузгодженість; дублетність, синонімію і варіативність термінологічних одиниць у нормативному акті; "семантичну дифузність" та неоднозначність правової норми; алогізми; мовленнєву недостатність; невмотивовану тавтологічність; лексичну надлишковість; зміщення смислових меж; стильову невідповідність; порушення родо-видових зв'язків між поняттями, форм узгодження і керування; вживання запозичень замість наявного українського терміна; невинуваті калькування; значна кількість росіянізмів тощо об'єднуємо в групу **семантичних помилок** [2].

Синтаксичні (невмотивована ускладненість синтаксичних конструкцій; розбіжності у формах однини і множини, відмінкових форм, амфіболія або двозначність тексту) та морфологічні помилки групуємо в категорію **граматичних помилок**.

Неврахування відмінностей в екстралінгвістичних ситуаціях, неперекладені одиниці, що підлягають перекладу, пропуск релевантної інформації, порушення загальної, предметної, текстової логіки, неврахування імплікацій, спотворення авторської інтенції (оцінки), свавільність, буквалізм, невдале формулювання, наявність декількох варіантів перекладу тощо є **помилками перекладу**.

У такий спосіб отримуємо чотири види лінгвістичних експертиз законопроектів: дискурсивну, семантичну, граматичну та експертизу перекладу. Коротко про особливості кожної з них.

Дискурсивна експертиза – дослідження тексту законопроекту на предмет врахування юридичного дискурсу та дискурсу сфери суспільних відносин, на які спрямована регулятивна дія нормативно правового акту в майбутньому, і

.....

відповідності екстралінгвальним, прагматичним, соціо-культурним та іншим факторам [3].

Семантична експертиза – аналіз відповідності значення мовних одиниць тексту законопроекту – окремих слів, фразеологізмів, складових частин слова тощо, лексичній нормі, термінології законодавства, фаховій термінології та законодавчому (офіційно-діловому) стилю.

Граматична експертиза – це аналіз відповідності тексту закону морфологічній та синтаксичній мовним нормам, тобто чинному правопису української мови.

Експертиза перекладу – це аналіз перекладу текстів міжнародних угод, згоду на обов'язковість яких має бути надано ВРУ, а також тих законопроектів, які передбачають запозичення зарубіжного досвіду правового регулювання на предмет правильності відтворення правового змісту юридичного тексту вихідної культуроспецифічної правової системи засобами фахової мови правової системи-реципієнта задля збереження відповідних юридичних функцій та/або екстеріоризації інших прагматичних функцій тексту перекладу, що діють на час виконання перекладу [7].

Такий поділ дозволить налаштувати зручний механізм роботи, розробити до кожного виду ЛЕЗ спеціальні методичні рекомендації, обрати належних фахівців, адже для різних видів ЛЕЗ необхідна відповідна спеціалізація експертів. Так, *для експертизи перекладу* потрібні перекладачі з саме юридичного перекладу, *для семантичної* – філологи-україністи з юридичною освітою чи глибоким знанням теорії права, базових галузей права та законодавства; *для граматичної* – достатньо представників класичної філологічної освіти спеціальності "Українська мова і література", а *для дискурсивної* – фахівці з прикладної лінгвістики (юрислінгвісти, соціолінгвісти, лінгвокультурологи, фахівці з корпусної (прикладної) лінгвістики тощо).

(3) Правові аспекти. Проведення того чи іншого виду експертизи слід розглядати як елемент певної системи,

відповідно впровадження ЛЕЗ в Україні аналізуємо в контексті всього інституту експертизи законопроектів.

Нормативну базу, яка регулює суспільні відносини, що виникають у зв'язку з проведенням експертизи законопроектів в Україні становлять:

➤ закони України: "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про Регламент Верховної Ради України", "Про Конституційний Суд України", "Про Кабінет Міністрів України", "Про запобігання корупції" [18;19;17;16;14];

➤ нормативні акти: Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України ("Порядок проведення органами виконавчої влади антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів" від 30 січня 2013 р. № 61, "Порядок проведення гендерно-правової експертизи" від 28 листопада 2018 р. № 997, Положення "Про Міністерство юстиції України" від 2 липня 2014 р. № 228), Міністерства юстиції України ("Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів" від 21 листопада 2000 р. № 41; Наказ "Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини") [22; 21; 25; 20; 27].

Узагальнивши положення вищеперелічених НПА, можемо назвати такі обов'язкові види експертиз законопроектів: *а) наукова* (або комплексна науково-правова експертиза) – здійснюється Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України при підготовці до першого читання; *б) юридична* – здійснюється фахівцями Головного юридичного управління при підготовці до всіх наступних

читань. Крім цього, зазначимо, що обов'язковим видом перевірки законопроектів є його редакційне опрацювання.

До необов'язкових експертиз належать: *а) наукова; б) юридична; в) інші види експертиз; г) інформаційне дослідження; д) наукове дослідження; е) наукове опрацювання* [19].

До того ж законодавство передбачає "спеціалізовані" види експертиз законопроектів: гендерно-правова експертиза (Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків"); аналіз регуляторного впливу; антидискримінаційна експертиза (Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні") екологічна експертиза; антикорупційна експертиза (Закон України "Про запобігання корупції") [13, 15, 14].

Серед наведених видів експертиз прямо не передбачено проведення лінгвістичної експертизи, але, відповідно до ч.2 ст.103 Закону України "Про Регламент Верховної Ради України", маємо деякі елементи обов'язкового лінгвістичного аналізу у формі "редакційного опрацювання" законопроекту структурними підрозділами Апарату Верховної Ради України на завершальних етапах законодавчої процедури; ще серед необов'язкових експертиз є "інші види експертиз", які здійснюються за дорученням Голови Верховної Ради України, Першого заступника та заступника Голови Верховної Ради України або за рішенням головного комітету, до яких може належати й лінгвістична експертиза [19].

Досить знаковими є оцінки становища здійснення ЛЕЗ в Україні виконавців таких експертиз, наприклад Л.В. Ажнюк:

"Сучасна практика проведення лінгвістичної експертизи є здебільшого стихійною, індивідуально-суб'єктивною, при цьому лінгвісти-експерти, насамперед працівники академічних установ, викладачі університетів, журналісти спираються, з одного боку, на свій професійний і життєвий досвід, з другого боку, – на певні знання зі сфери юриспруденції, отримувани переважно з детективних романів і ЗМІ" [1].

Аналіз стану правових основ здійснення експертизи законопроектів в Україні дає підстави зробити висновок про необхідність легалізації відносин, що виникають у процесі здійснення ЛЕЗ.

Крім цього, слід брати до уваги те, що ЛЕЗ не може функціонувати та розвиватись ізольовано від інших видів експертиз, тож для створення сприятливих умов її розвитку необхідно вдосконалювати весь інститут експертизи законопроектів. І навпаки – для поліпшення якості роботи всього інституту експертизи законопроектів слід підвищувати рівень якості кожного її виду.

Дослідники проблем експертизи законопроектів в Україні наголошують на численних прогалинах правового регулювання експертної діяльності. Приміром Г.В. Рибікова вказує на такі його недоліки:

"відсутній єдиний підхід щодо наслідків складання негативного експертного висновку; відсутність затвердженої процедури проведення правової експертизи НПА для актів органів місцевого самоврядування; невизначений правовий статус експертів правової експертизи НПА; найбільше прав у сфері правової експертизи мають суб'єкти, наділені правом приймати НПА; відсутні регламентація правового статусу експерта, відповідальність за надання експертного висновку, чітко не окреслено коло суб'єктів такої експертизи" [5].

До цього ряду "білих плям" в законодавстві можемо додати й неврегульованість правового статусу ЛЕЗ в Україні, звідси пропонуємо заповнити цю прогалину, *увівши у правове поле такі положення:*

➤ Лінгвістична експертиза є обов'язковою та здійснюється впродовж всіх читань.

➤ Виконавцем експертизи є лінгвістичний відділ Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України. Тобто у структурному підрозділі Апарату Верховної Ради України, Головному науково-експертному управлінні Апарату Верховної Ради України,

запропоновано створити ще один відділ – лінгвістичний (крім вже наявних відділів: з конституційних питань та державного будівництва, з гуманітарних і міжнародних питань, гармонізації законодавства з країнами ЄС та захисту прав людини, з соціальних питань та праці, з питань цивільних і господарських відносин та підприємництва та ін.) [12].

➤ Проекти законів проходять такі види лінгвістичної експертизи: дискурсивну, семантичну, граматичну та експертизу перекладу. Дискурсивна, семантична та граматична експертизи здійснюються щодо будь-якого виду законопроєкту, а експертиза перекладу щодо: 1) проєктів законів про ратифікацію міжнародних договорів України; 2) тих законопроєктів, які передбачають запозичення зарубіжного досвіду правового регулювання.

➤ Наслідком введення ЛЕЗ є вилучення формальної конструкції "редакційне опрацювання", оскільки ЛЕЗ охоплює семантичну та граматичну експертизи і в такий спосіб "поглинає" цей етап аналізу законопроєкту. Тобто фактично така процедура лишається.

Імплементацию цих тез можливо здійснити шляхом: а) внесення змін до розділу "Законодавча процедура" Закону України "Про Регламент Верховної Ради України"; б) внесення пропозицій до проєкту Закону "Про нормативно-правові акти" №7409 від 01.12.2010 і його прийняття парламентом [19; 23].

Запропоновані зміни до законодавства є опорними для набуття правового статусу ЛЕЗ в Україні та потребують додаткового обміркування у фахових колах.

Висновок. Час впровадження ЛЕЗ в Україні визрів давно, але все ще не перезрів. Її актуальність стає дедалі відчутною на тлі внутрішньо- та зовнішньополітичних подій у нашій державі. Впровадження лінгвістичної експертизи законопроєктів в Україні з запропонованим внутрішнім поділом на дискурсивну, семантичну, граматичну експертизи та експертизу перекладу потребує належного правового оформлення, кадрового та методичного забезпечення, передусім, на рівні законодавчої гілки влади. Надалі такий

досвід експертології потребує розвитку в межах виконавчої та судової гілок влади різних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 3. С. 3–18.
2. Артикуца Н. В. Законодавчий текст як предмет лінгвістичної експертизи. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2462/Artykytsa_Zakonod_te_kst.pdf (дата звернення: 23.03.2019).
3. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Сов. энцикл., 1990. С. 136–137.
4. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теоретические основания и практика. Москва: Наука, 2007. 592 с.
5. Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні: дис. канд. юр. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 230 с.
6. Судилова Н. В. Состояние методологии проведения лингвистической экспертизы нормативных правовых актов в некоторых странах постсоветского пространства. *Сборник материалов конференции "Язык и право: актуальные проблемы взаимодействия"*. 2017. URL: <http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw7/sudilovskaya.html> (дата звернення: 20.03.2019).
7. Шаблій О. А. Теоретичні та методологічні засади німецько-українського юридичного перекладу: Дис... докт. філолог. наук: 10.02.16. Київ, 2013. 540 с.
8. Юрислінгвістика : словник термінів і понять / укладачі: Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов, І.В. Шматко / За ред. проф. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015.
9. Юрчук О. Ф. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчої діяльності (на матеріалі нормативно-правових актів України та Автономної Республіки Крим). *Вісник університету внутрішніх справ*. №7. С. 159–162.
10. Azuelos-Atias S. Semantically cued unspoken assumptions in the legal text. *Journal of Pragmatics*. 2010. №42 728–743. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.07.009>.
11. Tiersma P. Textualizing the law. *International Journal of Speech Language and the Law*. 2007. Vol 8, No 2. <https://doi.org/10.1558/sll.2001.8.2.73>.

ДЖЕРЕЛА

12. Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України. *Підрозділ Апарату. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_pidrozdil2?pidid=1227 (дата звернення: 29.03.2019).

13. Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 29.03.2019).

14. Закон України "Про запобігання корупції". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.03.2019).

15. Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 29.03.2019).

16. Закон України "Про Кабінет Міністрів України". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 24.03.2019).

17. Закон України "Про Конституційний Суд України". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 24.03.2019).

18. Закон України "Про наукову і науково-технічну експертизу". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.03.2019).

19. Закон України "Про Регламент Верховної Ради України". *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 28.03.2019).

20. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проєктів НПА. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=va041323-00> (дата звернення: 29.03.2019).

21. Питання проведення гендерно-правової експертизи. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2019).

22. Порядок проведення органами виконавчої влади антидискримінаційної експертизи проєктів нормативно-правових актів. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*.

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2019).

23. Проект Закону України "Про нормативно-правові акти". *Законодавчість. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5PT00A.html (дата звернення: 29.03.2019).

24. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10> (дата звернення: 22.03.2019).

25. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF/rint1443379379754780> (дата звернення: 24.03.2019).

26. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF> (дата звернення: 25.03.2019).

27. Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08> (дата звернення: 24.03.2019).

28. Про проведення гендерно-правової експертизи. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D0%BF> (дата звернення: 24.03.2019).

29. Про структуру апарату Верховної Ради України. *Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-14> (дата звернення: 27.03.2019).

REFERENCES

1. Azhnjuk, L.V. (2016). Typology of Objects of Linguistic Expertise and Methods of its Research [Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методи її дослідження]. *Movoznavstvo*, № 3, 3–18. [in Ukrainian].

2. Artykuca, N. V. (2007). *Legislative text as a subject of linguistic expertise* [Zakonodavchij tekst jak predmet lingvistychnoi' ekspertyzy]. Mikolaiv. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2462/Artykytsa_Zakonod_tekst.pdf [in Ukrainian].
3. Arutjunova, N. D. (1990). *Discourse* [Diskurs]. *Lingvisticheskij e'nciklopedicheskij slovar'*. Moskva: Sov. e'ncikl. 1, 136-137[in Russian]
4. Baranov, A.N. (2007). *Linguistic Expertise of the Text: Theoretical Grounds and Practice* [Lingvisticheskaja jekspertiza teksta: teoreticheskie osnovanija i praktika]. Moscow: Nauka [in Russian].
5. Rybikova, G.V. (2017). *Legal expert examination of normative legal acts in Ukraine* [Pravova ekspertyza normatyvno-pravovyh aktiv v Ukrai'ni]. dys. kand. jur. nauk: 12.00.01. Kyi'v [in Ukrainian].
6. Cudylovskaja, N.V. (2017). *The Status of the Methodology for Linguistic Examination of Normative Legal Acts in Some Post-Soviet Countries* [Sostojanie metodologii provedenija lingvisticheskoi jekspertizy normativnyh pravovyh aktov v nekotoryh stranah postsovetskogo prostranstva]. *Sbornik materialov konferencii "Jazyk i pravo: aktual'nye problemy vzaimodejstviya"*. URL: <http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw7/sudilovskaya.html> [in Russian].
7. Shablij, O. A. (2013). *Theoretical and methodological principles of the German-Ukrainian legal translation* [Teoretychni ta metodologichni zasady nimec'ko-ukrai'ns'kogo jurydychnogo perekladu]. Dys... dokt. filolog. nauk: 10.02.16. Kyiv [in Ukrainian].
8. *Legal linguistics : The dictionary of terms and concepts* (2015). [Juryslingvistyka : slovnyk terminiv i ponjat] / ukladachi: L. Shevchenko, D. Dergach, D. Syzonov, I. Shmatko / Za red. prof. L. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyivskij universytet" [in Ukrainian].
9. Jurchuk, O. F. (1999). *Expert linguistic analysis as an element of drafting laws (based on the normative legal acts of Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea)* [Ekspertnyj lingvistychnyj analiz jak element normotvorchoi' dijalnosti (na materiali normatyvno-pravovyh aktiv Ukrai'ny ta Avtonomnoi' Respubliky Krym)]. *Visnyk universytetu vnutrishnih sprav*, №7, 159–162 [in Ukrainian].
10. Azuelos-Atias, S. (2010). Semantically cued unspoken assumptions in the legal text. *Journal of Pragmatics*, 42: 728–743. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.07.009> [in English].
11. Tiersma, P. (2007). Textualizing the law. *International Journal of Speech Language and the Law*, 8, No 2. <https://doi.org/10.1558/sll.2001.8.2.73> [in English].

RESOURCES

12. *The Main Scientific and Expert Department of the Verkhovna Rada of Ukraine* [Golovne naukovo-ekspertne upravlinnja Aparatu Verhovnoi' Rady Ukrai'ny]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_pidrozdil2?pidid=1227 (last access: 29.03.2019) [in Ukrainian].

13. *Law of Ukraine "On ensuring equal rights and opportunities for women and men"* [Zakon Ukrai'ny "Pro zabezpechennja rivnyh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (last access: 29.03.2019) [in Ukrainian].

14. *Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"* [Zakon Ukrai'ny "Pro zapobigannja korupcii"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (last access: 29.03.2019).

15. *Law of Ukraine "On Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine"* [Zakon Ukrai'ny "Pro zasady zapobigannja ta protydiv' dyskryminacii' v Ukrai'ni"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/5207-17> (last access: March 29, 2019) [in Ukrainian].

16. *Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine"* [Zakon Ukrai'ny "Pro Kabinet Ministriv Ukrai'ny"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

17. *Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine"* [Zakon Ukrai'ny "Pro Konstytucijnyj Sud Ukrai'ny"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

18. *Law of Ukraine "On Scientific and Scientific Technical Expertise"* [Zakon Ukrai'ny "Pro naukovu i naukovo-tehnicnu ekspertyzu"] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

19. *Law of Ukraine "On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine"* [Zakon Ukrai'ny "Pro Reglament Verhovnoi' Rady Ukrai'ny"]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (last access: 28.03.2019) [in Ukrainian].

20. *Methodical recommendations for conducting legal expert examination of the NPA draft* [Metodychni rekomendacii' shhodo

provedennja pravovoi' ekspertyzy proektiv NPA]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=va041323-00> (last access: March 29, 2019) [in Ukrainian].

21. *The conduct of gender legal examination* [Pytannja provedennja genderno-pravovoi' ekspertyzy]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> (last access: 29.03.2019) [in Ukrainian].

22. *The procedure of conducting executive bodies of anti-discrimination expertise of draft normative legal acts* [Porjadok provedennja organamy vykonavchoi' vldy antydiskryminacijnoi' ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovyh aktiv]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF> (last access: 29.03.2019) [in Ukrainian].

23. *Draft Law of Ukraine "On Normative Acts"* [Proekt Zakonu Ukrai'ny "Pro normatyvno-pravovi akty"]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5PT00A.html (last access: 29.03.2019) [in Ukrainian].

24. *On Approval of the Methodology of Anti-Corruption Expertise* [Pro zatverdzhennja Metodologii' provedennja antykorupcijnoi'] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10> (last access: 22.03.2019) [in Ukrainian].

25. *On Approval of the Regulation on the Ministry of Justice of Ukraine* [Pro zatverdzhennja Polozhennja pro Ministerstvo justyicii' Ukrai'ny] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF/rint1443379379754780> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

26. *On Approval of the Regulation of the Cabinet of Ministers of Ukraine* [Pro zatverdzhennja Reglamentu Kabinetu Ministriv Ukrai'ny] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF> (last access: 25.03.2019) [in Ukrainian].

27. *On the examination of draft laws and draft acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine as well as regulatory acts subject to the requirement of state registration regarding compliance with the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights* [Pro zdijsnennja ekspertyzy proektiv zakoniv ta proektiv aktiv Kabinetu Ministriv Ukrai'ny, a takozh normatyvno-pravovyh aktiv, na jaki poshyrjuet'sja vymoga derzhavnoi' rejestracii', shhodo vidpovidnosti polozhennjam Konvencii' pro zahyst prav ljudyny i osnovopolozhnyh svobod ta praktyci Jevropejs'kogo sudu z prav ljudyny]. *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL:

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

28. *On the conduct of gender legal expertise* [Pro provedennja g'enderno-pravovoi' ekspertyzy] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D0%BF> (last access: 24.03.2019) [in Ukrainian].

29. *On the structure of the apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine* [Pro provedennja g'enderno-pravovoi' ekspertyzy] *Oficijnyj Veb-portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-14> (last access: 27.03.2019) [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 16.04.2019

Дата затвердження редакцією – 06.05.2019

УДК 81'1:81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.167-189>*Мільо А. В.**orcid.org/0000-0001-5152-5972*

КОНЦЕПТ *БІЖЕНЕЦЬ*: ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню діахронно-синхронної модифікації семного складу лексеми "біженець", впливу психолінгвістичних чинників на формування значеннєвого складу поняття *БІЖЕНЕЦЬ* в українській лінгвокультурі. За результатами компонентного аналізу визначено тематичні групи та проаналізовано психолінгвістичні фактори, що впливають на формування поняття *БІЖЕНЕЦЬ* у сучасному медіаконтенті. Порівняння даних лексикографічного аналізу, рецептивного та асоціативного експериментів щодо позиціонування концепту *БІЖЕНЕЦЬ* свідчить про те, що кількість значеннєвих компонентів лексеми "біженець" здебільшого збігається з кількістю значень, поданих у лексикографічних джерелах. У той же час контент-аналіз дозволив виявити значне розширення значень, в яких деталізуються: причиновість біженства, зокрема, соціальні причини та зовнішні обставини; емоційна забарвленість поняття; суб'єктно-об'єктна номіналізація, зокрема актуалізуються компоненти "належність до східних регіонів України", "напрями переміщення" (характеристики вихідного та кінцевого пунктів), "військовий конфлікт в Україні як причина біженства". Нові тематичні групи є свідченням розширення поняття *БІЖЕНЕЦЬ*. Аналіз медіаконтенту довів, що в українській етнокulturі лексема-вербалізатор "біженець" набуває нових специфічних значень і трансформується у лінгвокультурну традицію. Технологізований дискурс нових медіа уможливив визначення інформаційних інтересів та ціннісних орієнтацій інтернет-комунікантів. Результати контент-аналізу резонансних подій за допомогою сервісу "Attack Index" дозволили визначити їх позитивне/негативне забарвлення, частотні ключові слова та ключові позиції "війни дискурсів", що ведеться навколо теми біженства.

Ключові слова: "біженець/внутрішньо переміщені особи/переселенці", семний аналіз, лексикографічний аналіз, психолінгвістичний аналіз, рецептивний експеримент, асоціативний експеримент, дискурс-аналіз.

Інформація про автора: Мільо Андріанна Василівна – аспірант; Національна академія Служби безпеки України.

Електронна адреса: anrianna1972@gmail.com

Andrianna V. Milo
orcid.org/0000-0001-5152-5972

THE CONCEPT OF A REFUGEE: TRANSFORMATIONS IN MODERN UKRAINIAN CULTURE

Abstract. *The article deals with the study of diachronous and synchronous modifications of the semantic composition of the lexeme REFUGEE in Ukrainian linguistic culture. Based on the results of component analysis, thematic groups have been established and psycholinguistic factors affecting the formation of the concept REFUGEE in modern media content have been analyzed. Data comparison of the results of the component analysis, receptive and association experiments concerning positioning of the concept REFUGEE testifies that the number of semantic components of the lexeme "refugee" generally corresponds to the number of meanings found in lexicographical sources. At the same time, the content analysis has allowed to establish a significant extension of the meanings which specify: the causes of refugees, including social reasons and externals; emotional colouring of the concept; subject-object nominalization in which such components as "affiliation with the Eastern regions of Ukraine", "directions of relocation" (characteristics of initial point and final destination), "military conflict in Ukraine as a reason of refugees". New thematic groups testify to the extension of the meanings of the concept REFUGEE. Media content analysis showed that in Ukrainian ethnic culture the lexeme-verbalizer "refugee" acquires new specific meanings and transforms into linguistic culture. The technologized discourse of new media made it possible to define information concerns and systems of values of internet communicants. The results of the content analysis of high profile incidents which was conducted with the "Attack Index" service allowed to define their positive/negative colouring, frequent key words and key positions of the "war of discourses" going on around the issue of refugees.*

Key words: *"refugee/internally displaced persons/migrants", component analysis, lexicographical analysis, psycholinguistic analysis, receptive experiment, association experiment, discourse analysis.*

Information about the author: Milo Andrianna Vasylyivna – a PhD student; National Academy of Security Service of Ukraine.

E-mail: anrianna1972@gmail.com

Мильо А.В.

orcid.org/0000-0001-5152-5972

КОНЦЕПТ БЕЖЕНЕЦ: ТРАНСФОРМАЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию диахронно-синхронной модификации семного состава лексемы "беженец", влиянию психолингвистических факторов на формирование смыслового состава понятия БЕЖЕНЕЦ в украинской лингвокультуре. По результатам компонентного анализа определено тематические группы и проанализировано психолингвистические факторы, влияющие на формирование понятия БЕЖЕНЕЦ в современном медиаконтенте. Сравнение данных лексикографического анализа, рецептивного и ассоциативного экспериментов относительно позиционирования концепта БЕЖЕНЕЦ свидетельствует о том, что количество смысловых компонентов лексемы "беженец" большей частью совпадает с количеством значений, поданных в лексикографических источниках. В то же время контент-анализ разрешил выявить значительное расширение значений, в которых детализируются: причинность беженства, в частности, социальные причины и внешние обстоятельства; эмоциональная окрашенность понятия; субъектно-объектная номинализация, в частности актуализируются компоненты "принадлежность к восточным регионам Украины", "направления перемещения" (характеристики исходного и конечного пунктов), "военный конфликт в Украине как причина беженства". Новые тематические группы являются свидетельством расширения понятия БЕЖЕНЕЦ. Анализ медиаконтента доказал, что в украинской этнокультуре лексема-вербализатор "беженец" приобретает новые специфические значения и трансформируется в лингвокультурную традицию. Технологизированный дискурс новых медиа дал возможность определения информационных интересов и ценностных ориентаций интернет-коммуникантов. Результаты контент-анализа*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

резонансных событий с помощью сервиса "Attack Index" способствовали определению их положительного / негативного окраса, частотные ключевые слова та ключевые позиции "войны дискурсов", который ведется вокруг темы беженства.

Ключевые слова: "беженец/внутренне перемещенные лица/переселенцы", семный анализ, лексикографический анализ, психолингвистический анализ, рецептивный эксперимент, ассоциативный эксперимент, дискурс-анализ.

Информация об авторе: Мильо Андрианна Васильевна – аспирант; Национальная академия Службы безопасности Украины.

Электронный адрес: anrianna1972@gmail.com

Лінгвістичне осмислення поняття біженець набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та сучасних реалій гібридної війни. Еволюційний та історичний розвиток суспільства призвів до зміни причини біженства, тому висвітлення поняття БІЖЕНЕЦЬ крізь призму спеціальних лінгвістичних досліджень набуває дедалі більшої актуальності, яка зумовлена необхідністю комплексного вивчення проблеми біженства на матеріалі нових медіа, її лінгвокультурної історії та когнітивно-семантичних трансформацій концепту БІЖЕНЕЦЬ, зумовлених позалінгвальними чинниками.

До сутності поняття БІЖЕНЕЦЬ зверталися науковці у галузі соціології та юриспруденції, однак залишаються нечисельними лінгвістичні наукові дослідження, присвячені осмисленню поняття БІЖЕНЕЦЬ, хоча цей напрям набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та сучасних реалій військового конфлікту на сході України. Серед лінгвістичних пошуків щодо концепту БІЖЕНЕЦЬ у німецьких медіатекстах та особливостей висвітлення проблеми біженців у німецьких ЗМІ слід згадати наукові праці Ю. Мальцевої [2]. У Німеччині сутність поняття БІЖЕНЕЦЬ висвітлювали К. Беке [6], Д. Шульце [9], Ф. Епперт [8], в Австрії Р. Водак [10]. П. Бюман (Швеція) у магістерській роботі досліджує вживання поняття БІЖЕНЕЦЬ у внутрішньополітичному дискурсі Німеччини у 1989 році [7].

.....

Матеріалом дослідження послуговували дефініції лексеми *біженець*, подані лексикографічними джерелами української мови, результати рецептивного та асоціативного експериментів, а також дискурс-аналіз інтернет-ресурсів.

Лексикографічне і психолінгвістичне (психологічно реальне) значення відображають мовну свідомість носія мови – тобто, свідомість, яка відображена, зафіксована, актуалізована у значеннях мовних знаків. Психолінгвістичне значення більш конкретне і визначене; це значення, яке реально функціонує у мовній свідомості носіїв мови, і яке виявляється і описується відповідно до результатів експерименту [5, с.13, 99, 100].

Дискурс-аналіз спрямований на вивчення концепту як динамічного явища, що відтворює цінності та пріоритети концептуальної картини певної спільноти, і як метод дослідження комунікативних практик як типу соціальної поведінки. "Дискурс – це своєрідний порядок певного комунікативного простору як один із вимірів змісту комунікативної дії. Аналіз дискурсивної практики суспільства консолідує соціолінгвістичні підходи, забезпечує поворот лінгвістики до реалій мови, її зв'язку із екстралінгвістичними показниками" [4, с. 18]. Особливої актуальності набуває технологізація дискурсу. На думку Л. Компанцевої, "технологізація дискурсу нових медіа здійснюється за допомогою різноманітного психолінгвістичного інструментарію: прийомів НЛП, лінгвокогнітивних механізмів імаженірингу, інспірації, позиціонування, залучення до комунікації, фреймування ситуацій, створення "кола своїх", амальгамування, дрейфування понять тощо [1, с. 121].

Аналіз медіаконтенту дозволяє передбачити, що в українській етнокультурі лексема-вербалізатор *біженець* набуває нових специфічних значень. Було порівняно дані лексикографічного, рецептивного та асоціативного експерименту щодо позиціонування концепту *БІЖЕНЕЦЬ* та

результати контент-аналізу, здійсненого за допомогою системи "Аттак Індекс"⁹.

З метою вивчення дискурсивних трансформацій поняття БІЖЕНЕЦЬ було зроблено семний аналіз за матеріалами дефініцій лексеми *біженець*, поданих лексикографічними джерелами україномовних словників [11-18], що дав змогу виявити 27 значеннєвих компонентів даної лексеми і виділити їх за тематичними групами, що подані у *Таблиці 1*.

Таблиця 1. Тематичні групи сем за результатами аналізу лексикографічних джерел

	Тематичні групи сем	Значеннєві компоненти
.	Суб'єкт біженства	Особа; утікач/вигнанець; особа, яка не має визначеного громадянства; перебуває поза межами своєї країни/місця свого проживання
.	Дії/процеси, пов'язані із біженством	Особа, що залишає/покидає (місце свого проживання, країну, громадянином якої є); тікає/змушена тікати
.	Каузализація (причиновість)	Під час війни/через військові дії/військовий стан; під час стихійного лиха; унаслідок: масових порушень прав людини, зовнішньої агресії, іноземної окупації, іноземного панування, обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками: расової належності, релігії, віросповідання, національної належності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи, політичних переконань, через причини етнічного характеру, дискримінацію; не може/не бажає повернутися; не може/не бажає користуватися захистом своєї країни

⁹ <https://attackindex.com/uk/golovna/>

	<p>Правове врегулювання</p>	<p>Особа, яка після подій Другої світової війни була спеціально визначена як біженець документами ООН; людина, яка має міжнародний статус; незалежно від того, чи зберегла особа своє громадянство, стала жертвою нацистського чи інших режимів, що брали участь у Другій світовій війні на боці гітлерівців, які допомагали Німеччині та її сателітам; до Другої світової війни, особа без юридично оформленого статусу</p>
--	------------------------------------	--

Визначено зміни значеннєвого складу лексеми *біженець*, які дозволили порівняти лексикографічне значення лексеми *біженець* (історично сформоване) із психолінгвістичним (дискурсивними значеннєвими модифікаціями, зумовленими соціально-політичними подіями 21 століття). Дослідження свідчить про те, що в актуальній мовній свідомості носіїв української мови кількість значеннєвих компонентів лексеми *біженець* здебільшого збігається з кількістю значень, поданих у лексикографічних джерелах. Так, переважна більшість лексикографічно зафіксованих значень лексем *біженець* в українській мові знайшла психолінгвістичне підтвердження, однак було виявлено значне розширення значень, в яких деталізуються: причиновість біженства, зокрема, соціальні причини та зовнішні обставини, а також емоційне забарвлення значеннєвих компонентів. Водночас, під час рецептивного експерименту виявлено нові групи сем, що є свідченням розширення поняття внаслідок зміни причини біженства та пов'язаними у зв'язку з цим процесами глобалізації. У нових групах деталізуються:

- наслідки біженства (геополітичний аспект);
- відношення місцевого населення: (емоційний компонент: очікування, наміри, фізичний і психологічний стан, безвихідність/вимушеність [3].

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

Аналіз лексикографічних джерел продемонстрував недостатність отриманих відомостей про асоціативні зв'язки та одиниці асоціативного поля *біженець*, які необхідні для дослідження концепту *БІЖЕНЕЦЬ*. З метою визначення асоціативного поля досліджуваного слова у свідомості носіїв української мови, було проведено асоціативний експеримент, в ході якого отримано **476** реакцій на стимул *біженець*.

Після обробки отриманих результатів, асоціативне поле відповідно до розподілу за тематичними групами та за зменшенням частотності реакцій набуло такий вигляд (див. Таблиця 2):

Таблиця 2.
Результати асоціативного експерименту

	Тематичні групи сем	Значеннєві компоненти (кількість відповідей)
1.	Суб'єкт біженства	втікач/утікач 11; людина 7; переселенець 7; іноземець 6; жертва 4; постраждалий 4; потерпілий 3; нелегал 4; безпритульний 4; сирота 3; діти 3; депортований 2, мігрант 2; зрадник 2; безхатько 2; бомж./бомжі 2; негри 2; хачі 2; примусово видворена особа 1; вимушений переселенець 1; політичний мігрант 1; громадянин країни 1; особа без громадянства 1; людина без житла 1; шукач 1; дезертир 1; бездомний 1; безхатченко 1; терорист 2; диверсант 1; особа без документів 1; переслідуваний 1; перебувають за межами власної країни 1; депутат 1; цивільні 1; житель східних областей 1; луганчанин 1; луганчани 1; східняк 1

<p>2.</p>	<p>Дії/процеси, пов'язані із біженством</p>	<p>допомога 10; втеча 9; втікати/тікати, 8; захист 4; залишати 3; бігти, втрачати 2; переселення 2; покидати 2; волонтерство/волонтери 2; ховатися 2; переїзд 1; пересуватися 1; виїзд за кордон 1; еміграція 1; імміграція 1; вигнання 1; депортація 1; переховування 1; переховуватись 1; самозахист 1; безпека 1; порятунок 1; потребує притулку 1; пошук 1; шукає кращої долі 1; компенсація 1; пільги 1; особа, що покидає/залишає/тікає: будинок 1; від 1; дім 1; свою державу 1; країна 1; містечко 1; родина 1; розтрошений дім 1; сім'я 1; територія 1</p>
<p>3.</p>	<p>Каузалізація (причиновість)</p>	<p>війна 40; страх 20; Сирія 11; бідність 9; Європа 6; переслідування 4; смерть 4, араб/араби 4; дискримінація 4; голод, розруха 4; конфлікт 3; небезпека 3; потребує допомогу 3; Німеччина 3; Франція 3; сирієць 3; бойові дії 2; катастрофа 2; загроза 2; мусульмани 2; без даху над головою 2; безробіття 2; бідний 2; злидні 2; нестабільність 2; погіршені/погані життєві умови 2; військовий стан 1; насилля 1; порушення прав людини 1; придушення прав 1; агресія 1; руйнація 1; жертва переслідування 1; раса 1; расизм 1; релігійні переконання 1; афро-американці 1; українці 1; Алепо 1; Африка 1; ЄС 1; Захід 1; Італія 1; Куба 1; Пакистан 1; Середземне море 1; Туреччина 1; палестинець 1;</p>

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

		заручник складної політичної ситуації 1 ; інакомислення 1 ; перебуває в складному соціально-політичному становищі 1 ; політичні переслідування 1 ; без житла 1 ; бездомність 1 ; безробітний 1 ; відсутність постійного місця проживання 1 ; відсутність житла 1 ; соціально незахищена верства населення 1 ; гроші 1 ; залишитися без домівки 1 ; збіднілий 1 ; криза 1 ; малозабезпеченість 1 ; не влаштовує життя 1 ; нестатки 1 ; низький рівень життя 1 ; робота 1 ; тимчасово безробітний 1 ; людина, яка не хоче жити в своїй країні 1 ; обставини 1 ; у небезпеці 1 ;
4.	Правове врегулювання	притулок 8 ; статус 3 ; визнаний 1 ; зобов'язання 1 ; Конвенція 1 ; має бути визнаний біженцем у спеціальному порядку 1 ; наділений спеціальним статусом та правами 1 ; політичний притулок 1
Нові групи		
5.	Геополітичний аспект	політика 5 ; Донецьк 16 ; Луганськ 10 ; Крим 8 ; Донбас 5 ; Схід 4 ; ООС 3 ; Луганщина 1 ; східні області України 1 ; Україна 1 ; Майдан 1
6.	Емоційний компонент	сум 8 ; проблема 7 ; втрата/втрати, 5 ; безпорадність 5 ; розпач 5 ; безпомічний 3 ; біда 3 ; відчай 3 ; горе 3 ; нещастя 3 ; надія 2 ; обездолений 2 ; покинутий 2 ; пригнічення 2 ; смуток 2 ; страждання 2 ; тривога 2 ; туга 2 ; безвихідність 2 ; зрада

		<p>2; наглість 2; прагнення 1; беззахисність 1; біль 1; боятися 1; виживання 1; депресія 1; жах 1; життя 1; знедолений 1; кволий 1; напризволяще 1; невпевненість 1; незахищеність 1; непристосований 1; несправедливість 1; неспроможність 1; нещасний 1; обмежений 1; обмеження 1; переживання 1; приреченість 1; розгубленість 1; самотній 1; самотність 1; скитання 1; слабкість 1; трагедія 1; чужина 1; ввічливість 1; викликають інтерес 1; жорстоке ставлення 1; жорстокість 1; захищати 1; неприпустимість 1; співчуття 1; вимушеність 1; вимушений 1; кудись 1; небуття 1; невизначеність 1; невідомість 1; бездіяння 1; брехня 1; в овечій шкурі 1; дармоїд 1; імпульсивний 1; проворність 1; раб 1; вбивство 1; зброя 1; нелегально 1; підробка документів 1; торгівля 1; хабарі 1; шахрайство 1</p>
7.	Місце тимчасового утримання	<p>табір/табори 2; гуртожиток 1</p>
8.	Органи влади/відомства/організації	<p>центр 1</p>
9.	Засоби/спосіб переміщення	<p>кордон 5; море 2; корабель 1; надувні човни 1; прикордонник 1</p>
10.	Наслідки	<p>велика кількість 1</p>
11.	Середовище	<p>діаспора 1</p>

Асоціативний експеримент дав змогу виявити нові значення у мовній свідомості носіїв української лінгвокультури, в яких розширюються і деталізуються:

- значна кількість номінативів, пов'язаних із біженством, належність до східних регіонів України;
- напрям переміщення (характеристики вихідного та кінцевого пунктів);
- військовий конфлікт в Україні,
- що є свідченням лінгвокультурної традиції.

(1) Ядро становлять такі семантичні компоненти: війна 40, страх 20, Донецьк 16, втікач/утікач, Сирія 11, допомога, Луганськ 10, бідність, втеча 9, втікати/тікати, Крим, притулок, сум 8, людина, переселенець, проблема 7, Європа, іноземець 6, безпорадність, втрата/втрати, Донбас, кордон, політика, розпач 5

(2) Близня периферія сформована такими семантичними компонентами: араб/араби, безпритульний, голод, дискримінація, жертва, захист, нелегал, переслідування, постраждалий, розруха, смерть, Схід 4, безпомічний, біда, відчай, горе, діти, залишати, конфлікт, небезпека, нещастя, Німеччина, ООС, потерпілий, потребує допомоги, сирієць, сирота, статус, Франція 3

(3) Дальню периферію представляють такі семи: безвихідність, без даху над головою, безробіття, безхатько, бігти, бідний, бойові дії, бомж/бомжі, волонтерство/волонтери, втрачати, депортований, загроза, злидні, зрада, зрадник, катастрофа, море, мігрант, мусульмани, наглість, надія, негри, нестабільність, обездолений, переселення, погіршені/погані життєві умови, покидати, покинутий, пригнічення, смуток, страждання, табір/табори, терорист, тривога, туга, хачі, ховатися 2 та інші.

Лексикографічний аналіз дозволив визначити семантичні параметри досліджуваних понять із погляду на тлумачення та синонімічну палітру відповідно до усталених словникових дефініцій у мовній картині світу України, результати рецептивного та асоціативного експериментів довели рівень

сформованості концепту *БІЖЕНЕЦЬ* у концептуальній свідомості представників досліджуваної лінгвокультури.

Наступним етапом був дискурс-аналіз таких інтернет-ресурсів:

Bigmir)net *Новости*; *Тиждень.ua*; *Нарден.org.ua*; *pravda.com.ua*; *Политикантрон*; *Високий Замок*; *Восточный Вариант*; *NewsOboz*; *Закон і Бізнес*; *Кабінет Міністрів України*; *Рівне вечірне*; *ПрессОрг24*; *Сегодня.ua*; *Ukranews*; *ГигаМир.net*; *volynpost.com*; *Українські національні новини*; *Електронні Вісті, ICTV Факти*; *ПрессОрг24*; *Українські національні новини (УНН)*; *Відомості.ua*; *В Житомирe*; *Подробности.ua*; соціальні мережі: *Форум Р.К.С.*, *Finance.ua - форум*, *I.UA - блоги*, *МЕТА – форум*, *Українська правда. Форуми*).

Дослідження було здійснено на матеріалах деталізації сайтів та соціальних мереж українського інформаційного поля (у тому числі російськомовних) за допомогою сервісу "Attack Index". Система аналітичних показників базується на математико-статистичних методах обробки інформації та інтерпретації інформаційних потоків. Сервіс дозволяє аналізувати взаємозв'язок минулих і поточних подій з інформаційною активністю нових медіа. Системою досліджуються типові тренди, властиві потокам публікацій в мережевих інформаційних ресурсах, які супроводжують резонансні події [19]. Для пошуку було використано такі ключові слова: *біженець/-ці*, *внутрішньо переміщена/-і особа/-и* та *переселенець/-ці*. Так, одним із інформаційних піків на сайтах був 19 серпня 2014 року і становив 1191 публікацій. Темою найбільшої кількості повідомлень було – обстріл колони біженців, які покидали зону АТО в Луганській області. Було проаналізовано 30 публікацій на сайтах [С] та 24 публікації у соціальних мережах (всього у цей день було 48 публікацій) [СМ].

Аналіз змісту повідомлень дозволив визначити такі тематичні групи, що переважно збігаються із лексикографічними джерелами.

У тематичній групі **1. Суб'єкт біженства** на сайтах вживаються такі лексеми: *переселенці (36), біженці (32), діти (8); місцеві жителі (6), внутрішньо переміщені особи (7), люди (7), особи (4), вчителі-переселенці (3), педагоги-переселенці (3), вимушено переселені громадяни(2), вимушені переселенці (2), громадяни України, які переселені із АР Крим та м. Севастополь (2); українські біженці (1), внутрішні переселенці(1), жителі східних регіонів України, які тимчасово переміщуються з районів проведення АТО (1); мешканці Луганська (1), жителі, тимчасово переміщені зі Сходу України(1); особи, які переміщуються (1); цивільні люди (1), жінки-переміщені особи (1), переселенка (1), діти-переселенці (1), прибувшиє (1). У результаті аналізу встановлено, що для вираження співчуття до біженців та їх позитивних намірів врятуватися втечею і покинути тимчасово окуповані території у медіаконтекстах вживаються такі синонімічні вирази: *мирні жителі (7); мирні громадяни (2); мирне населення (2); мирні переселенці (1); жертви (6); діти в якості "живого щита" (1), жителі із неспокойних областей (1). І навпаки, для надання стилістичного забарвлення для вираження причиновості біженства у публікаціях зустрічаються протиставлення – *бойовики, терористи, сепаратисти; у соціальних мережах вживається значно менша кількість лексем, ніж на сайтах, зокрема: *переселенці (51), біженці (36), діти (15), місцеві жителі (6), вимушені переселенці (2), заїжджі (1), бігли (1), а також такі синоніми: *мирні люди (2), мирні жителі (1); протиставлення: *місцеві (1), місцеві жителі (1).******

У публікаціях простежується деталізація таких тематичних груп:

➤ **напряму переміщення (характеристики вихідного і кінцевого пунктів):** *із зони АТО в Луганській області; із зони АТО; із Криму; Донбасу; в регіони; поселят в шести інтернатах, расположенных в Сумской, Полтавской и Харьковской областях; переехали в другие регионы; переместились в пределах региона; перевезли из Шахтерского интерната в Дружковский, а 416 подопечных Торезского психоневрологического интерната - в*

Славянский; из приютов и центров социально- психологической реабилитации в зоне АТО.

➤ **Каузализація (причиновість):** атака боевиков; обстрел минометами и установками "Град" ;знищення терористами артилерійським вогнем; у результаті обстрілу; розбита колона; испугали те события, которые произошли в поселке Новоселовка и Хрящеватое в то утро; в самом Луганске идут бои; "терористи викрали понад тисячу людей"; "викрадення людей і захоплення в заручники"; "в самому Луганську ідуть бої".

➤ **Правове врегулювання:** їхали під білими прапорами; колонна имела опознавательные знаки; Глава ООН призвал все стороны соблюдать правила о статусе внутренне перемещенных лиц и беженцев и предоставить безопасный коридор всем, кто пытается покинуть зоны боевых действий; неотложность установления режима прекращения огня и поиска дипломатического решения.

➤ **Реакція світової спільноти:** Соединенные Штаты выступили с осуждением..., хотя они не подтверждают, что огонь вели сепаратисты; ЕС требует наказать виновных в расстреле колонны переселенцев; Президент Еврокомиссии Жозе Мануэль Баррозу призвал к немедленному расследованию расстрела колонны мирных переселенцев в Луганской области; Президент Еврокомиссии осудил это ужасное преступление террористов и призвал к немедленному объективному расследованию трагедии. Он подчеркнул необходимость обеспечения защиты жизни мирного населения; Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун глубоко обеспокоен сообщениями о нападении на группу внутренних переселенцев; в соціальних мережах: убийство мирных людей, которые покидают зону конфликта, нарушает Конвенцию Красного Креста, заявила глава Польской гуманитарной акции Янина Охойская. Если подтвердится, что колонна переселенцев в Луганской области была расстреляна боевиками из "Градов", это даст основания признать инцидент преступлением против человечества. Об этом заявила глава Польской гуманитарной акции Янина Охойская, сообщает "Польское радио". "Беженцам положена защита, для того и создаются гуманитарные коридоры, чтобы гражданское население могло относительно безопасно оставить место военных действий. И любой обстрел этих колонн является нарушением Конвенции Международного Красного Креста. И мы, как международная общественность, должны твердо выступать против таких действий - сбивания самолета, обстрелов мирных жителей-беженцев", - сказала Охойская.

➤ **Наслідки:** *погибли жєницины и дети; погибли как минимум 15 человек; их дома разрушены; трагедия; террористы закапывают, как своих пособников, так и мирных жителей и украинских солдат прямо на огородах; терористи не дают возможности потрапити на місце злочину не лише експертам, а й журналістам; "десятки" жертв трагедії.*

Емоційний компонент:

– **очікування, наміри:** *всі ми сподіваємося, що Луганськ дуже скоро опиниться під контролем української армії; люди сподіваються, що дуже скоро вони вже зможуть нормально жити у себе вдома.*

– **фізичний і психологічний стан:** *бояться покидати місто, щоб їх не розстріляли терористи; спад кількості бажаючих виїхати через "гуманітарний коридор" з Луганська пояснюється боязню людей після подій в селищі Новоселівка, де була обстріляна колона з біженцями; людей злякали ті події, які відбулися в селищі Новоселівка і Хрящувате в той ранок"; "волна обстрелов 13 августа докатилась и до нас – среди погибших есть наши знакомые; до сих пор не могу успокоиться. В Зугрэсе остались мама и муж. Созваниваюсь с ними каждый день. Говорят, сейчас выехать из города стало практически невозможно;*

– **відчуття безпеки:** *"я благодарна своему начальнику, благодаря которому узнала о возможности эвакуироваться. Сама бы я не смогла уехать. В Зеленодольске нас встретили радушно. Работники Криворожской ТЭС несут памперсы, детское питание, игрушки. Это огромная помощь, так как я мать- одиночка и пока пособие на ребенка не получаю"; "за время, что мы здесь, дети уже перестали бояться фейерверков"; "Благодарна отзывчивым жителям города, которые помогают, кто чем может. Люди заходят в гостиницу и спрашивают, чем помочь. К нам все отнеслись очень радушно. В больнице города нас консультируют врачи, школы ждуть наших детей, на лодочной станции предоставляют возможность бесплатно кататься на лодках. Мы все очень благодарны зеленодольцам!";*

Обґрунтування вчинення злочину по відношенню до утікачів: *навіть з далекої відстані можна було бачити що це цивільні люди, а не військова колона.*

Негативно забарвлені реакції інтернет-комунікантів на тему розстрілу колони біженців були:

– ну Порошенко уже доложил в Великобританию о удачном разгроме этой колонны;

– кстати, врет он по всем признакам, именно в самом факте расстрела колонны Беженцев, а не том, "кто" их расстрелял. Скорее поверю, что за расстрел беженцев они пытаются выдать расстрел собственной колонны АТО на гражданских авто. Если вообще была стрельба. Опять же причины подозрений не назову. Но их минимум две, из его спича. Но это уже углубление с большей долей моделирования;

– яким фактам і аргументам ти повіриш?;

– Разным. Примерный перечень приведу после "нахождения видеорегистратора" Т. Черновол, то есть после того, как СБУ наконец состряпает наконец свои доказательства. Хотя их время УЖЕ прошло и каждый час играет против их достоверности.

19 серпня 2019 року переважна більшість публікацій у соціальних мережах містить негативну реакцію та негативне конотативне забарвлення. Зокрема, негативне відношення та нетерпимість місцевого населення до біженців зі східних областей України деталізується у темі щодо побиття письменника, народного синоптика Володимира Лиса на Волині під час відкриття пам'ятного знаку на честь 50-річчя бою УПА з НГБ (інтерв'ю журналісту Gazeta.ua; автор: Вікторія Цимбаліста)¹⁰. Зі слів письменника, причиною інциденту стали коментарі російськомовних "молодиків": *да это было сборище бандеровцев; потом их повезли на обед, наверное человечинной кормили. Да они здесь только человечину и жрут*; аргументація письменника: *генерал Лукін говорив про те, що Бандера був у концтаборі Заксенгаузен ... один із них як гаркне: "не смей, падло, унижать советского генерала"*.

В публікації інтерпретуються такі негативні оціночні судження:

– припущення щодо походження: *звідки могли бути ці молодики? Не знаю. Могли бути з тих, хто поселився біля Згорянських*

¹⁰ https://gazeta.ua/articles/regions/_bilshist-bizhenciv-vedut-sebe-nahabno-demonstruyut-povne-bezkulturya-pobitij-pismennik-volodimir-lis/573341

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

озер. А може заїжджі; ви припускаєте, що це могли бути біженці з Донбасу? По їхній манері розмови, з того як з притиском один із них вимовив кілька українських фраз, припустив, що саме так. Але напевне стверджувати, не можу;

– інаковість: в них інші обличчя, ніж наших місцевих;

– протиставлення "свій-чужий": є такі, які по менталітету дуже нам чужі;

– оцінювальні характеристики: чоловіки на чорному джипі;.

30-35 років, міцної тілостатури;

– двозначність: впевнений, що серед них є і порядні люди; до них наші з щирою душею, а вони сміються з нас і з нахабністю вилазять на голову; спочатку їх жаліли. Думали вихідці з Донбасу, у них війна. Помагали їм, годували, вбирали. Але тепер починають розуміти, що не всі серед приїжджих заслуговують на це;

– негативні характеристики: не мав жодного упередження щодо людей людей зі Сходу. Але з розмови наших місцевих, про поведінку біженців, напрошується висновок, що саме з такими треба робити. Відправляти на війну, хай захищать свій край. Після інциденту, мені дзвонять друзі і з Харківщини, Київщини, Львова. Говорять що і в них біженці, які приїждять зі Сходу, ведуть себе дуже неприємно. Хочуть собі привілеїв. Звинувачують наших солдатів мовляв: "Мы жили хорошо, спокойно. Но они к нам пришли, теперь должны нами беспокоиться";

– перебільшення: на Волині багато біженців? Їх дуже багато і на Згорянських озерах, і на Світязі;

– розповсюдження непідтверджених чуток навіюють страх серед місцевого населення: місцеві розказують, що більшість ведуть себе нахабно, демонструють повне безкультур'я. Неодноразово в Згоранах чули від них мовляв: "О, здесь так красиво, надо будет Путину сообщить, пусть придет заберет этот край тоже"; розказують люди, що приїжджі зі Сходу, біля озер постійно якісь ящики завозять, розвантажують. Бог його знає, що там серед них відбувається. Наші бояться;

– заходи і дії місцевого населення: після інциденту волинські обласні депутати ухвалили звернення до місцевих правоохоронців щодо розслідування цього факту побиття письменника;

– вимоги місцевого населення: натомість волинська громада, має намір домагатися аби чоловіки Донбасу, які переселились

.....
 на Волинь, як біженці, були призвані до армії або поверталися на Схід додому.

Реакцією на зазначену публікацію були такі коментарі із негативним забарвленням:

– *А почему принимают мужчин беженцев??? Они будут отсиживаться, а пацаны воевать за них? Нужен указ, по которому вывез свою семью – а сам возвращайся, и войю с террористами. За свою же семью.*

– *Противно и гадко, но именно такой донбауны, лугандоны и остальная прокацанская нечисть и является – крайне низкий уровень интеллекта, наглость, отсутствие морали, совести, других человеческих качеств;*

– *в шею, в шею и за порог пинком в зад!;*

– *необхідно, щоб СБУ контролювало переселенців. А всіх чоловіків зі сходу - на фронт, тут - без питань;*

– *Как в поговорке, посади кацапа за стол, он и ноги на стол. Не зря на Западе их брезгливо называют типа русшишвайн, руська свинья и тд.;*

– *Це бидло розуміє тільки інстинкти, воно розуміє страх, а як немає страху, захоплює територію, а за "флаги" лугандонії, сепаратизм і на 3-5 років посадити, (неценз) їх треба;*

– *Быдло интернационально и не имеет национальности! Это донецкий продукт, смесь уголовщины низкой культуры и моральной деградации;*

а також комунікативний конфлікт:

– *волинянам ще випадє нагода пригадати, як боролися з німецькими, польськими і російськими окупантами. А ще зрозуміють, що нинішні окупанти більш цинічні, нахабні і жорстокі. Це розуміли в республіках Середньої Азії і Кавказу, звідки при розпаді Союзу їх видворяли на протязі кількох днів;*

– *Брехня націка, садити всіх вас треба.*

Негативні та оцінювальні висловлювання щодо найменувань біженців зі східних областей України були такі: *молодики, заїжджі, донбауны, лугандоны, прокацанська нечисть, кацапи, русшишвайн, руська свинья, бидло, донецький продукт; негативні характеристики: низької культури і моральної деградації, низький рівень інтелекту, наглість, відсутність моралі, совісті, інших людських якостей; посади кацапа за стол, он и ноги на стол.*

Аналіз публікацій сайтів та у соціальних мережах 19 серпня 2014 року свідчить про конфлікт дискурсів, комунікативний конфлікт, інтенційність (звинувачення, дискредитація), вербальну агресію (образливі висловлювання, ганебні характеристики та оцінки) та навмисне поширення інформації дискредитуючого змісту стосовно людей зі східних областей України.

Таким чином, події 2014-2019 років в Україні зумовили трансформації концепту *БІЖЕНЕЦЬ* за такими напрямками: суб'єкт біженства, дії/процеси, пов'язані із біженством, причиновість та правове врегулювання. Концепт *БІЖЕНЕЦЬ* виконує дискурсоутворювальну роль, оскільки стає стрижнем комунікацій по відношенню до біженців зі Сходу України. Дискурс-аналіз за допомогою "Аттак Індекс" довів, що в інтернеті системно здійснюються семантичні провокації, спрямовані на спотворення образу біженців із тимчасово окупованих територій України, розпалювання внутрішньо-українських конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компанцева Л. Психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа. *Психолінгвістика*. №23(2). С. 120-131. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639>
2. Мальцева Ю.А. Концепт "беженец" в немецких медиатекстах. *Знак: проблемное поле медиаобразования*. №5(22). С. 29-43.
3. Мільо А. Трансформація поняття "біженець" в українській та німецькій мовах (приклад психолінгвістичного аналізу). *Психолінгвістика*. №23(2). С. 165-179. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1199173>
4. Синельникова Л.Н. Социолингвистика: настоящее время. Луганск : Знание, 2002. 296 с.
5. Стернин И.А., Рудакова А.В. Психолингвистическое значение слова и его описание. Воронеж: Ламберт, 2011. 192 с.
6. Böke K., Liedke Fr., Wengeler M. Flüchtlinge und Vertriebene zwischen dem Recht auf die alte Heimat und der Eingliederung in die neue Heimat. Leitvokabeln der Flüchtlingspolitik. *De Gruyter : Politische Leitvokabeln in der Adenauer-Ära*. Berlin; New York, 1996. S. 131-210.
7. Byman P. Die Verwendung des Begriffs *Flüchtling* im innerdeutschen

politischen Diskurs im Jahr 1989 Stockholm University, 2012. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:503507/FULLTEXT01.pdf>.

8. Eppert F. Der politische und religiöse Flüchtling in seiner sprachlichen Beziehung im Deutschen. Diss. Köln, 1963. S. 87-94.

9. Schulze D., Brelie-Lewien D., Grebing H. Flüchtlinge und Vertriebene in der westdeutschen Nachkriegsgeschichte. Hildesheim, 1987. S. 2.

10. Wodak R., Matouschek B. "We are dealing with people whose origins one can clearly tell just by looking": critical discourse analysis and study of neonacism in contemporary Austria. *Discourse and Society*. 1993. №4 (2).

ДЖЕРЕЛА

11. Андреева О.М. Українська дипломатична енциклопедія. [у 5 т.]. Харків : Фоліо, 2013. Т. 1. 526 с.

12. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник української мови. Ірпінь : Втф "Перун", 2005. 1728 с.

13. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. / За ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К. : Наду, 2010. 820 с.

14. Карасевич А.О. Політологічна енциклопедія : [навч. посібник]: [у 9 т.] / уклад.: А.О. Карасевич, Л.С. Шачковська. Умань : Фоп Жовтий О. О., 2016. Т. 1. 548 с.

15. Литвин В.М. Енциклопедія історії України / За ред. В.М. Литвина. К. : Наукова Думка, 2003. Т. 1. 685 с.

16. Словник української мови : [в 11 т.]. К. : Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с.

17. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <http://eslovnyk.com/біженці>.

18. Яременко В., Сліпущко О. Новий тлумачний словник : [у 2-х т.]. К. : Аконіт, 2008. Т. 1. 926 с.

19. AttackIndex [Електр. ресурс].

URL: <https://attackindex.com/uk/golovna/>

(С) Результати пошуку AttackIndex [Електр. ресурс].

URL: https://attackindex.com/results_review/bizhen-vnutrishn-peremishhen-osob-pereselen/

(СМ) Результати пошуку AttackIndex [Електр. ресурс].

URL: https://attackindex.com/results_review/bizhen-vnutrishn-peremishhen-osob-pereselen-2/

REFERENCES

1. Kompantseva, L. *Psychological and linguistic description of technology discourse of new media* [Psycholinhvistychnyi opys tehnolohichnoho dyskursu novykh media]. *Psycholinguistics*, 23(2), 120-131. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639> [in Ukrainian].
2. Maltseva, Yu.A. (2016). *The concept 'refugee' in the sphere of German mediatext* [Kontsept "bezhenets" v nemetskikh mediatekstkakh]. *Znak: problemnoie pole mediaobrazovania – Sign: the problem field of media education*, 5 (22), 29-43 [in Russian].
3. Milio, A. (2018). *Transformation of the concept "refugee" in Ukrainian and German linguocultures (case study of psycholinguistic analysis)* [Transformatsia poniattia "bizhenets" v ukrainskii ta nimetskii movakh (pryklad psykholinhvistychnoho analizu)]. *Psycholinguistics*, 23(2), 165-179. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1199173> [in Ukrainian].
4. Sinel'nikova, L. (2002) *Sociolinguistics: present time* [Sotsiolingvistika: nastoiashchee vremia]. Luhansk : Znanie [in Russian].
5. Sternin, I.A., & Rudakova, A.V. (2011). *Psycholinguistic meaning of the word and its description* [Psikholingvisticheskoe znachenie slova i eho opisanie]. Voronezh: Lambert. [in Russian].
6. Böke K., Liedke Fr., Wengeler M. Flüchtlinge und Vertriebene zwischen dem Recht auf die alte Heimat und der Eingliederung in die neue Heimat. Leitvokabeln der Flüchtlingspolitik. *De Gruyter: Politische Leitvokabeln in der Adenauer-Ära*. Berlin; New York, 1996, 131-210 [in Germany].
7. Byman P. *Die Verwendung des Begriffs Flüchtling im innerdeutschen politischen Diskurs im Jahr 1989*. Stockholm University, 2012. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:503507/FULLTEXT01.pdf> [in Germany].
8. Eppert F. *Der politische und religiöse Flüchtling in seiner sprachlichen Beziehung im Deutschen*. Diss. Köln, 1963, 87-94 [in Germany].
9. Schulze D., Brellie-Lewien D., Grebing H. *Flüchtlinge und Vertriebene in der westdeutschen Nachkriegsgeschichte*. Hildesheim, 1987 [in Germany].
10. Wodak R., Matouschek B. *"We are dealing with people whose origins one can clearly tell just by looking": critical discourse analysis and study of neonacism in contemporary Austria*. *Discourse and Society*. 1993. №4 (2) [in English].

RESOURCES

11. Andreieva, O.M. (2013). *Ukrainian Diplomatic Encyclopedia* [Ukrainska dyplomatychna enzyklopedia] (Vols. 1-5, Vol. 1). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
12. Busel, V.T. (2005). *The Large Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language* [Velykyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy]. Irpin: Vtf Perun [in Ukrainian].
13. Litvin, V.M. (2003). *Encyclopedia of History of Ukraine* [Entsyklopedia istorii Ukrainy]. Kyiv: Naukova Dumka (Vol. 1) [in Ukrainian].
14. Karasevych, A.O. & Shachkovska, L.S. (2019). *The Encyclopedia of Political Science* [Politolohichna enzyklopedia]. (Vols. 1-9, Vol. 1). Uman: Fop Zhovtyi O.O. [in Ukrainian].
15. *Dictionary of the Ukrainian Language* (1970). [Slovnyk ukrainskoi movy]. (Vols. 1-11, Vol. 1). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
16. Surmin, Yu.V. & Bakumenko, V.D. & Mykhnenko, A.M., Kovbasiuk, Yu.V., Lytvyn, V.M., et al. (2003). *Encyclopedic Dictionary of Public Administration* [Enzyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia]. Kyiv: Nadu [in Ukrainian].
17. *Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language (2017)* [Tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy]. URL: <http://eslovnyk.com/біженці> [in Ukrainian].
18. Yaremenko, V. & Slipushko, O. (2008) *New Explanatory Dictionary* [Novyi tлумachnyi slovnyk] (Vols. 1-2, Vols. 1). Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
19. AttackIndex. URL: <https://attackindex.com/uk/golovna/>
(C) Search results AttackIndex.
URL: [https://attackindex.com/ results_review/ bizhen-vnutrishn-peremishhen-osob-pereselen/](https://attackindex.com/results_review/bizhen-vnutrishn-peremishhen-osob-pereselen/)
(CM) Search results AttackIndex.
URL: https://attackindex.com/results_review/bizhen-vnutrishn-peremishhen-osob-pereselen-2/

Дата надходження до редакції – 28.04.2019

Дата затвердження редакцією – 06.05.2019

СТАТТІ-РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2:316.77(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.190-207>

Гливінська Л. К.

orcid.org/0000-0002-9244-6100

СЛОВЕСНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ МАС-МЕДІА: МЕТА І ЗАСОБИ (стаття-рецензія)¹¹

***Анотація.** Здійснено критичний аналіз монографії з медіалінгвістики. Відзначено актуальність обраної теми; репрезентативність ілюстративної дослідницької бази; вагомість здобутих результатів для розуміння характеру детермінованості мовних змін. Змістові домінанти наукової праці окреслено відповідно до її структури. Зауважено, що з початком нинішнього століття явище функціонально-стильової динаміки виразно позначилося на розвитку української мови. Найбільш відкритою для змін закономірно виявилася лексико-семантична підсистема. А її органічним середовищем стала мас-медійна комунікація, іманентне призначення якої – це миттєва реакція на запити суспільства, зокрема, на його мовно-культурні потреби. Авторка рецензованої книги осмислює чинники, тенденції, факти, що вплинули на лексикон сучасної української газетної періодики і, зрештою, сформували його. Інтралінгвальні процеси, наприклад міжстильова взаємодія, і ситуація екстралінгвальна – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, що їх визначає, – послідовно відображаються на слові. У мові вітчизняних ЗМІ увиразнюються книжні елементи – як засоби первинної / вторинної номінації, зокрема терміни різних галузей знань, а також акроніми. Медійний стиль активно засвоює атрибутику стилю розмовного, і це впливає на експресивізацію газетного дискурсу. Ефект діалогічності нерідко досягається через*

---

¹¹ Стаття-рецензія на видання: *Навальна М. І. Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання : монографія. Переяслав-Хмельницький : Видавництво К С В, 2018. 350 с.*

уживання субстандартних одиниць, наприклад жаргонізмів. Особливе місце в тезаурусі періодики належить конфесійній лексиці, яка здебільшого реалізує первинну семантику. Широке використання різностильових засобів у досліджуваних текстах свідчить про дифузність лексику сучасних українських мас-медіа.

Ключові слова: медійний стиль, міжстильова взаємодія, лексична дифузність, книжна лексика, розмовна лексика, субстандартна лексика, конфесійна лексика.

Інформація про автора: Глівінська Леся Костянтинівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: lesia.logos@gmail.com

Lesia K. Hlyvinska
orcid.org/0000-0002-9244-6100

**VERBAL CULTURE OF THE UKRAINIAN
 MASS MEDIA: PURPOSE AND MEANS
 (review article)**

Abstract. *The review article critically analyzes the monograph on medialogistics. It emphasizes the relevance of the elaborated topic, representativeness of the illustrative research base, and importance of the obtained results for understanding the nature of language changes' determinism. Content dominants of the scientific work are outlined in accordance with its structure. The reviewer notes that with the beginning of this century the phenomenon of functional-style dynamics has clearly affected the development of the Ukrainian language. The lexical-semantic subsystem naturally turned out to be the most open to changes. Mass media communication became its organic medium as its imminent purpose is instant response to the demands of society, in particular, its linguistic and cultural needs. The author of the peer-reviewed book comprehends the factors, trends and facts that influenced the lexicon of modern Ukrainian periodicals and eventually formed it. The word consistently reflects intra-lingual processes, for example, inter-style interaction, and extra-lingual situation – political and legal, socio-economic, cultural and educational – which defines them. In the language of Ukrainian media, bookish elements*

are clearly updated – as a means of primary / secondary nomination, in particular, terms of various knowledge areas as well as acronyms. Media style actively assimilates the attributes of a colloquial style, and this affects the expression level of newspaper discourse. The dialogue effect is often achieved through the use of substandard units, such as slang. Confessional vocabulary, which mostly implements primary semantics, has a special place in periodicals' thesaurus. The widespread use of various style means in the researched texts demonstrates the diffuseness of contemporary Ukrainian mass media lexicon.

Key words: *media style, inter-style interaction, lexical diffuseness, bookish lexical elements, colloquial vocabulary, substandard vocabulary, confessional vocabulary.*

Information about the author: *Hlyvinska Lesia Kostiantynivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of english philology and intercultural communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *lesia.logos@gmail.com*

Гливинская Л. К.

orcid.org/0000-0002-9244-6100

СЛОВЕСНАЯ КУЛЬТУРА УКРАИНСКИХ МАСС-МЕДИА: ЦЕЛИ И СРЕДСТВА (статья-рецензия)

Аннотация. *В статье-рецензии представлен критический анализ монографии по медиалингвистике. Отмечены актуальность разработанной темы; репрезентативность иллюстративной исследовательской базы; ценность полученных результатов для понимания характера детерминированности языковых изменений. Содержательные доминанты научной работы рассмотрены в соответствии с ее структурой. Можно констатировать, что с началом нынешнего века явление функционально-стилевой динамики заметно отображается на развитии украинского языка. Наиболее открытой для изменений объективно предстает лексико-семантическая подсистема. А ее естественной средой оказывается масс-медийная коммуникация, имманентное предназначение которой – это мгновенная реакция на запросы общества, в частности, на его языковые потребности. Автор рецензируемой книги осмысливает причины, тенденции, факты, повлиявшие на лексикон современной*

української газетної періодики і, в кінцевому підсумку, сформували його. Інтралінгвістическі процеси, наприклад міжстильове взаємодія, і ситуація екстралінгвістическа – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, їх визначаюча, – послідовно проявляються в слові. Мовна українська СМІ актуалізує книжкові елементи – як засоби первинної / вторинної номінації, в частині терміни різних галузей знань, а також акроніми. Медійний стиль інтенсивно усває атрибутику стилю розмовного, і це впливає на експресивізацію газетного дискурсу. Ефект діалогічності нерідко створюється використанням субстандартних одиниць, наприклад жаргонізмів. Особливе місце в тезаурусі періодики займає професійна лексика, яка головним чином реалізує первинне значення. Широке використання різностильових засобів в досліджуваних текстах свідчить про дифузність лексики сучасних українських мас-медіа.

Ключові слова: медійний стиль, міжстильове взаємодія, лексическа дифузність, книжкові елементи, розмовна лексика, субстандартна лексика, професійна лексика.

Інформація про автора: Гливінська Леся Константиноівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології і міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронний адрес: lesia.logos@gmail.com

Новочасні стратегії аналізу мови тяжіють до різних локусів пізнання. Надзвичайно широка спеціалізація досліджень – із питань лінгвокогнітології, нейролінгвістики, лінгвосинергетики, політичної лінгвістики, юрислінгвістики, медіалінгвістики, теолінгвістики, лінгвогендерології, корпусної лінгвістики та ін. – свідчить про активні процеси інтеграції в загальнонауковому просторі.

Ідеться й про зміни власне стилістичної парадигми,

"коли реєстр мовних одиниць та їх прогнозованих (чи спостережених як типова модель у тексті) реалізацій у комунікації науково трансформується в інших підходах – аргументації екстра- й інтралінгвальних мотивацій стилю,

пізнання його системних параметрів, закономірностей добору, спеціалізації та використання мовних одиниць у функціональному стилі, інтенцій мовних знаків, їх текстових реалізацій як вербалізованої свідомості особистості та (що особливо важливо) соціуму" [9, с. 13].

Автор рецензованої монографії привертає увагу до явища функціонально-стильової динаміки, яке з початком нинішнього століття виразно позначилося на розвиткові української мови. Найбільш відкритою для змін закономірно виявилася лексико-семантична підсистема. А її органічним середовищем стала масмедійна комунікація, іманентне призначення якої – це миттєва реакція на запити суспільства, зокрема, на його мовно-культурні потреби. Медіа забезпечують "безперервне відображення суспільного життя у всіх його діалектичних зв'язках і взаємозалежностях, протиріччях і конфліктах" [4, с. 123].

У п'яти розділах своєї книги Марина Навальна докладно аналізує чинники, тенденції, факти, що вплинули на лексикон сучасної української газетної періодики і, зрештою, сформували його. Ілюстративну дослідницьку базу було створено на матеріалі текстів, опублікованих протягом 2000–2010 рр. у всеукраїнських і регіональних засобах масової інформації. У списку джерел – понад 80 позицій, переважну більшість із яких становлять друковані газетні видання, наприклад:

"Борисфен", "Високий Замок", "Голос України", "Донбас", "Життя і слово", "За вільну Україну", "Літературна Україна", "Молода Галичина", "Наша Київщина", "Почаївський листок", "Сільські вісті", "Урядовий кур'єр". Електронних ресурсів – небагато: "Економічна правда", "Мистецтво лікування", "Українська правда".

Прикметно, що в арсеналі "газетної періодики" опинилися фахові часописи "Мовознавство", "Українська мова" та деякі інші, хоча вони репрезентують не медійний, а науковий дискурс.

Розділ 1 монографії має назву "Дослідження мови української періодики на тлі функціонально-стилістичної

диференціації" (с. 11–45). Тут ідеться про специфіку лексичних засобів, якими оперують різні стилі; про мовну норму з позицій її "гнучкої стабільності"; про слова нейтральні та марковані й особливості їх уживання. Теоретичні відомості викладено, загалом, у традиційному ключі, з послідовним покликанням на роботи О. Ахманової, І. Білодіда, В. Виноградова, М. Жовтобрюха, А. Коваль, М. Кожиної, М. Пилинського, В. Русанівського та інших класиків академічної стилістичної науки.

Ідеї, що резонують у праці М. Навальної, насамперед стосуються феномену міжстильової взаємодії. Авторка підкреслює: "Кожен із функціональних стилів має... елементи якогось іншого. Взаємовплив і взаємопроникнення стилів вирізняє стилістичну систему української літературної мови на сучасному етапі" (с. 11–12). І ці інтралінгвальні процеси, і ситуація екстралінгвальна – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, що їх детермінує, – завжди відображаються на слові.

Пор: *"Особливо інтенсивно і найбільш виразно віддзеркалюються трансформації в лексичній системі мови"* (див.: с. 29).

І далі: *"На переорієнтації позамовного світу найпомітніше реагує лексична система мови, що виявляється: у поповненні словникового складу внаслідок називання нових і переоцінки старих денотатів дійсності; у зміні стилістичної маркованості слів; в активізації варіантних форм; у розширенні потенційних можливостей словотворчих засобів вираження"* (с. 29–30).

Як відомо, одним із маркерів демократичного суспільства є свобода слова. "Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір" (ч. 2 ст. 34 Конституції України). Як наслідок – розмаїття мовних смаків, мода на цілком певні виражальні засоби, розкутість у висловлюваннях.

Закономірно, що засоби масової інформації дуже швидко озиваються на суспільні віяння та, зокрема, формують мовний

стандарт, витворюють і транслюють відповідну словесну енергетику. Медіа становлять "переважну частину соціальної комунікації, прийнявши на себе її усні, писемні і візуальні функції, сфера використання яких має постійну тенденцію до розширення" [4, с. 123].

На переконання фахівців, "художнє, наукове, офіційне мовлення за ступенем впливу... непорівнюване з масовою комунікацією", "мова ЗМІ опиняється в центрі національної мови" [14, с. 8]. Засоби масової інформації "виробляють власні тексти і в цьому сенсі мають достатню самостійність" [4, с. 84].

Осмилюючи медіалінгвістичні питання, М. Навальна все ж уникає актуальної галузевої термінології, як-от: *медійний стиль, медіадискурс, медіатекст, медіапродукт, медіатизація*. Натомість послідовно оперує поняттям "публіцистичний стиль" (с. 8–9, 15, 21–23, 34, 43, 66, 132–134, 137 та ін.). Факт категорійних розбіжностей визнано, але він не дістає коментарів (пор.: с. 21–23).

Доцільно підкреслити, що на сучасному етапі університетська україністика (як і світова наука) обстоює терміновживання "стиль масової інформації", "стиль мас-медіа", "стиль медіа", "стиль ЗМІ", "медійний стиль" (див., напр.: [13, с. 146–223; 3, с. 166–167; 8, с. 6–7]). Ними означають функціональний мовний стиль, що "репрезентує широку сферу суспільних відносин: політичних, економічних, культурних, спортивних та ін."; "формується в сучасній медіасфері – журналах, газетах, на радіо й телебаченні, в Інтернеті, рекламі"; "має підстили, виявлені в особливостях мовного функціонування в Інтернеті, на радіо, телебаченні, у рекламі, газетах і журналах"; "диференціюється за жанрами: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні" [3, с. 166–167].

У світлі сказаного звернімо увагу на характер дискусій XVI Міжнародного конгресу славистів (20–27 серпня 2018 р., Белград). Учасниця тематичного засідання "Медіакультура і стиль" слушно відзначила, що "недисципліноване" поле термінів породжене методологічним і хронологічним перетинанням різних наукових концепцій і лінгвістичних практик – від

описової до структуральної, функціональної, комунікативної. "Як, зокрема, це відбулося з термінами *медійний стиль, стиль ЗМІ, публіцистичний стиль, або лінгвостилістика, медійна стилістика та ін.*" [10, с. 16].

Показово, що в навчальному посібнику з медіакомунікацій, співавтором якого є М. Навальна [4], спеціальні поняття, як-от: *медіабізнес, медіавиховання, медіавплив, медіазахист, медіаманіпуляція, медіамаркетинг, медіаменеджмент, медіаплан, медіапродукт / медійний продукт, медіапростір, медіа-свідомість*, уживаються широко, щоправда, ідеться про загальнотехнологічні, а не власне лінгвістичні інструменти комунікації. Водночас у метамові рецензованого лінгвістичного дослідження окреслена вище понятійна колізія не видається очевидною, з огляду на специфіку фактичного матеріалу. Нагадаємо, що нині сферу публіцистичного стилю "хронологічно і за повнотою об'єкта аналізу локалізують текстами на паперових носіях" [3, с. 149]. Між тим природно, що "знайти ключ номінації процесів, які відбуваються в сучасній / модерній мові та... в сучасному / модерному мовознавстві, є важливим для фахівця" [9, с. 11]. Потреба в синхронізації терміноряду української лінгвістики з апробованим категорійним інструментарієм світової науки залишається нагальною.

У наступних розділах аналізованої монографії дістають деталізації конкретні лінгвальні особливості медійних текстів.

Розділ 2 "Книжна лексика в мові української періодики початку XXI ст." (с. 46–127) присвячено обґрунтуванню тих кореляцій, що існують між стилем масової інформації та найбільш регламентованими функціональними різновидами літературної мови – офіційно-діловим і науковим. Дослідниця вкотре наголошує, що саме лексичні одиниці "найшвидше зазнають різних перетворень і перебудови, найлегше переходять з одного стилю до іншого, сприяючи... стиранню стильових меж" (с. 51). Водночас доходить висновку, що в газетному дискурсі книжні слова не зазнають виразних смислових

трансформацій, а здебільшого виконують первинну функцію – номінативно-інформаційну.

Характерно, що в новітньому розвитку української мови виявляються ознаки "неологічного буму" (с. 55). Так, за спостереженням М. Навальної, у період 2000–2010 рр. медійний лексикон поповнився численними запозиченнями, серед яких: *антураж, бартер, бренд, грант, девальвація, дефолт, ексклюзив, епатаж, перформенс, рейдерство, спонсор, фетиш*. Очевидно, що навіть у цьому списку є слова, знані й раніше (*антураж, девальвація, фетиш* тощо), проте актуалізовані віднедавна, у зв'язку з динамікою суспільних процесів, змінами світоглядних пріоритетів. Пор., напр., медійну дефініцію фр. *épatage* ("скандальна витівка"): "*Епатаж* – це певне апелювання до порогу чутливості. Особливо в політиці" (цит. за: с. 56).

Додамо, що неологізми традиційно привертають увагу й пересічних мовців, і дослідників. Серед ключових завдань лінгвістики – лексикографічна параметризація таких одиниць. На підтвердження доцільно згадати, наприклад, академічні видання. Одне з них – "Нові й актуалізовані слова та значення" [5] – охоплює лексику, засвідчену в різножанрових текстах протягом 2002–2010 рр. Ідеографічний словник нової лексики [1] також унаочнює тенденції в нормування в українській мові часів незалежності (1991–2013 рр.); описує формальні, змістові, функційні особливості слів і словосполук, виявлених, зокрема, на сторінках друківаних ЗМІ, в інтернет-комунікації, у записах теле- і радіомовлення. Помічаємо, що монографії М. Навальної, де використано матеріал фактично того самого періоду, покликань на ці джерела немає, утім, було б доречно співвіднести різні ілюстративні бази з метою верифікації загальних висновків, для обґрунтування остаточних результатів.

До предметного наукового пошуку могли б спонукати й інші порівняльно-зіставні студії напрацьовань авторки та її колег. Солідарні міркування про динаміку української мови висловлює, наприклад, Микола Степаненко, аналізуючи екстра-/інтралінгвальний контекст 2004–2016 рр. Пор.: "Сучасний світ понадміру динамізувався. Вистежування й належне

узагальнення змін, які переживають окремі народи, які відбуваються в різних країнах, які охоплюють цивілізацію загалом, – з-поміж найактуальніших і невідкладних завдань сьогодення. <...> Помітних зрушень зазнала сама українська мова, зокрема її лексико-семантичний лад: з'явилися нові слова, поповнилася термінологічна система, оновилися перифрастична база" [6, с. 3–4]. Той самий дослідник, здійснюючи фундаментальну рецепцію надсучасних мовних реалій, зауважує: "Що ж до змін в українській мові періоду 2017 року, ...то вони, з одного боку, органічно пов'язані зі змінами, що сталися у 2005–2016 рр. і були спричинені дією таких важливих екстралінгвальних чинників, як Помаранчева революція та Революція Гідності, а з іншого боку, виявляють самобутні ознаки, оскільки постають як реакція й активний вплив на події натеперішнього суспільства" [7, с. 4].

Картину динаміки української мови в масовій комунікації періоду 2012–2017 рр. відтворено у виданнях "Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа" [11; 12]. Автори підкреслюють:

"Породження нового слова в медіа, його семантичні трансформації, жорсткість чи м'якість типової комунікативної ситуації, що спричиняє до значеннєвої вібрації соціального / культурного символу, вплив комунікативної сфери медіа на граматичну будову мови – усе це має перспективу в науковому лінгвістичному аналізі та визначає основу інноваційного словника" [12, с. 4].

Варто додати, що найширші перспективи для вивчення актуальних мовних тенденцій надають ресурси корпусного типу. Зокрема, сучасний медійний континуум можна ефективно досліджувати з використанням ілюстративної бази і спеціального інструментарію, наявних у Корпусі української мови [2]. На сьогодні ця база є найбільш репрезентативним сегментом Корпусу: у ній – понад 40 млн слововживань (а наприклад, фрагмент наукового дискурсу охоплює до 9 млн слововживань). Отже, є підстави для максимально об'єктивних

висновків про ступінь новизни певних мовних явищ, їх часову віднесеність; про етапи формування значень слів; про регулярність / спорадичність певних словотвірних процесів; про системність / асистемність у лексичному складі в цілому. Достатній фактичний матеріал унеможливорює сумнівні аргументи. Натомість у спробах унаочнити динаміку мови без урахування корпусних даних апріорі закладено вибірковість.

Продовжуючи аналіз рецензованої праці, відзначимо, услід за її авторкою, що запозичена лексика, у тому числі неологічна, демонструє в текстах ЗМІ широкі словотвірні можливості, як-от: *піаристика, піарівець, піарія, піарник, піарівський, піарити, пропіаритися, піар-акція, піар-відставка, піарофобія, ПР-знахідка, самопіар*. Слова змінюють галузеве спрямування (*дрейф* у мореплаванні – "пасивний рух плаваючого тіла під дією течії, вітру, хвиль" та *політичний дрейф* – "рух уперед"); розширюють значення (*пентхауз* "фешенебельний багатоповерховий будинок, зведений за новітнім проектом", а не тільки "фешенебельна квартира на даху будинку"); перетворюються зі спеціальних на загальноживані (*бренд, презентація, файл*).

"Динаміка всіх сфер сучасного соціуму (техніки, науки, культури) спричиняє появу й активне функціонування в українській мові значної кількості термінологічних одиниць", – констатує М. Навальна (с. 64). На початку ХХІ ст. до реєстру високочастотних засобів потрапляє, зокрема, лексика інформаційних технологій: *браузер, вінчестер, еквалайзер, камерофон, картридж, ксерокс, мегабайт, модем, ноутбук, процесор, сайт, сканер, смартфон, твейджер, фотопринтер, архівація даних, інтегральна схема, локальна мережа, материнська плата, оперативна пам'ять, панель керування, система кодування, супутниковий Інтернет* тощо. Поширення набувають і термінопоняття економічної галузі. Серед них – такі: *варант, депозитарій, дисконт, єврокард, кліринг, кредит-банк, фінансіаризація, хедж-фонд, холдинг, маржа прибутку, монетарна трансмісія, операційний ризик*. Помітно активізується медична лексика, а зокрема, назви захворювань

(інфаркт, остеомієліт, пневмонія), методів оздоровлення і лікування (комп'ютерна томографія, озонотерапія), медичних препаратів (Бомба № 1, Геровітал, Долебене). У публікаціях немедичного змісту, наприклад суспільно-політичного й економічного, такі одиниці реалізують переносні значення; пор.: анатомія кредитування, валютна аритмія, виборча лихоманка, доларовий дальтонізм, економіка в реанімації, епідемія брехні, передвиборні маячня і гарячка, політичний сексопатолог, токсичні активи. Характерними засобами вторинної номінації стають також поняття біологічної, географічної, екологічної, спортивної галузей. Наприклад: дипломати дрейфують, політичні "торнадо", арбітр нації, парламентський "мундіаль", форварди від політики.

Тексти українських медіа рясніють складноскороченими словами. Це також елементи "окнижнення" газетної мови. Особливу групу формують акроніми – ініціальні абревіатури. У такий спосіб реалізується "закон економії мовної енергії, мовних засобів, який тісно пов'язаний із прагматичним чинником – ощадливим використанням газетної площі" (с. 119). В активному лексиконі вітчизняної періодики опиняються назви міжнародних організацій (ЄС, СОТ, ЮНЕСКО); установ різних форм власності (КМДА, МАУП, ПФ); політичних угруповань (БЮТ, ПР, УНП); військових об'єктів (ВПК, ПРО). Непоодинокими є графічні скорочення з неслов'янських мов, як наприклад: *vin / VIP, nin / PIN, USB*.

Про ще один варіант міжстильової взаємодії йдеться в **розділі 3 монографії** М. Навальної, назва якого – "Функціонально-стилістичні вияви розмовної лексики в мові української преси початку ХХІ ст." (с. 128–194). Свого часу М. Пилинський підкреслював, що антиномія інформативності та експресивності є "найважливішим внутрішнім пробудником" у розвитку засобів масової інформації (див.: с. 132). Між тим експресія, що надто тиражується, повторюється, зрештою, стає непереконливою, і це позбавляє медійний текст органічної для нього якості.

Забезпечити тональність, природну для стилю мас-медіа, здатна функціонально вмотивована розмовна лексика. Вона надає повідомленню виразності, образності, емоційного забарвлення. М. Навальна слушно зауважує: "Доцільне, свідоме використання елементів інших стилів, підпорядковане меті висловлення, сприймається як цілком природне врізноманітнення мови, спрямоване до основного завдання: найкраще і найпереконливіше розкрити певну думку" (с. 133).

Як стверджує дослідниця, розмовний струмінь у газетному дискурсі став значно контрастнішим із початком ХХІ ст. Серед тематичних груп лексики (здебільшого дієслівної та іменникової), що актуалізувалася в цей період, є такі назви: фінансових операцій (*заморозити, поцупити, прохвиськати, розтринькувати, сунути, урвати, хапати*); мовленнєвих процесів (*балагурити, волати, лопотати, просторікувати, теревенити, убалакати, цвенькати*); осіб, зокрема, відоміні деривати (*верховнорадець, кабмінівець, кравчукіст, литвинівець, мозглянець, нашоукраїнець, сільськовістяни*).

У цілому, розмовна лексика привносить різні конотативні ефекти в мас-медійний текст. Водночас виразно проступає її негативно-оцінне забарвлення – іронічне, зневажливе, фамільярне тощо. А наприклад, універбати (одиниці, творені на базі словосполук) є досить нейтральним засобом "орозмовлення". Вони забезпечують економію лінгвальних зусиль, "раціоналізують" висловлювання. Пор.: *висотка, гуманітарка, десятка* (модель авто і грошова купюра), *мобіллка, нобелівка, флешка, ювелірка* (робота фахівця і ювелірний магазин).

Розділ 4 рецензованої монографії має назву "Лексика конфесійного стилю в нових функціонально-стилістичних сферах" (с. 195–211). Закономірно, що поняття, пов'язані з релігійним світоглядом, широко вживаються у спеціальній періодиці. Ідеться про найменування Бога, біблійних осіб, релігійних текстів, явищ потойбічного світу, про назви свят, богослужбових обрядів, служителів церкви. Водночас

.....

відродження конфесійного стилю, яке відбулося в незалежній Україні, позначилося й на мові масових видань. Тематична лексика надає публікаціям урочистості, піднесеності, філософського звучання. Наприклад: "Тільки *Господь* може вберегти нас" (із "Газети по-українськи"); "*Творець*, який знає всі таємниці життя і смерті, дасть нам відповіді на ці запитання" (із газети "Порадниця"); "Нехай *віра* стане нашою силою у всіх життєвих випробуваннях" (із "Яготинського вісника"). У переносному значенні конфесійну лексику вживають обмежено, як правило, у матеріалах суспільно-політичного змісту.

М. Навальна спостерегла, що "практично всі друковані засоби масової інформації повідомляють про великі релігійні свята, навіть стало модним описувати історію визначних днів церковного календаря" (с. 207). Це можна пояснити дією передусім екстралінгвальних чинників, а зокрема, особливою увагою наших сучасників до предковичних традицій українського народу, наверненням до церковних канонів.

У розділі 5 аналізованого дослідження йдеться про вже обговорюване явище – взаємодію медійного і розмовного стилів. Назва розділу – "Функціональні параметри та стилістичний потенціал субстандартної лексики в мові української періодики початку ХХІ ст." (с. 212–257). Певно, було б доречним, якби цю тему авторка висвітлила в межах розділу 3, де аналізувала засоби "орозмовлення", характерні для масової комунікації. А втім, з'ясуємо, що ж стало предметом окремої уваги і чому.

Відомо, що склад розмовної лексики неоднорідний в аспекті його співвідношення з літературною нормою. Є в цьому складі одиниці, що не виходять за межі літературного слововживання, а є ті, що мають ненормативний статус. Якраз останні М. Навальна й розглядає в окремій композиційній частині своєї праці. Дослідниця оперує поняттям "субстандартна лексика" на позначення жаргонного вокабулярія українського медійного мовлення.

У газетному дискурсі специфічної образної номінації дістають різні актуальні реалії: люди (*беспредельщик, братки*,

гастролер, домушник, кидала, крутелик, совок, халявник, шаровик); гроші (*американець, бакси, леся, лимон, тугрики, франко, шевченко, дерев'яні, зелені*); дії, вчинки (*бортанути, бузити, грачувати, косити, наїжджати, пролетіти, розвести, роздерибанити, шити*); якості (*кльовий, крутий, совковий, файдонутий*) і т. ін. Стилiстичну роль у мові періодики відіграють одиниці жаргону кримінального, молодіжного, спортивного тощо.

Виразна маркованість субстандарної лексики уможливило реалізацію "різноманітних комунікативних інтенцій адресанта, перетворюючи раціональну публіцистичну інформацію в експресивно впливову" (с. 242). У медійному словнику жаргонізми контрастують з елементами книжними і стилістично нейтральними одиницями, наділяючи писемні тексти ознаками усно-розмовних – імпровізації, емоційності, невимушеності.

Загальні висновки в науковій роботі М. Навальної співвідносні, як і належить, із конкретними дослідницькими завданнями (див.: с. 258–266). Учений підтверджує динамічний характер мовної норми, її здатність до розхитування під впливом непостійних смаків суспільства. Міжстильова дифузність лексики є одним із наслідків таких тенденцій. Важливо, що й медійний стиль, завжди сучасний і дієвий, перебуває в тісному зв'язку з іншими стилями – офіційно-діловим, науковим, розмовним, конфесійним.

На тлі розмаїття суспільних інтенцій формується словесна культура українських мас-медіа. Поглибити ерудицію реципієнта; привернути увагу фахівця; виразити емоційну складову повідомлення; зіронізувати; створити комічний ефект; бути дотепним; висловитися урочисто... Зрештою, вплинути, переконати, спонукати. Мета визначає засоби. Про взаємопроникнення стилів свідчать цілком певні мовні маркери, зокрема книжні слова, субстандартні одиниці, конфесійна лексика. Їх уживання в медійних текстах підпорядковане реалізації конкретних комунікативних завдань.

Завершують рецензоване дослідження бібліографія наукової літератури; список джерел ілюстративного матеріалу; алфавітний покажчик одиниць опису.

Монографія Марини Навальної "Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання" висвітлює проблематику модерного мовознавства – медіалінгвістичну. Новітня вербалізована дійсність постає у версії найуважнішого спостерігача – засобів масової інформації. За такої інтелектуальної рефлексії об'єктивуються формозмістові доміанти соціальної комунікації, що увиразнюють сьогодення в цивілізаційному часопросторі.

Безсумнівно, лінгвістична практика щодо осмислення динаміки мови, а отже, і суспільства має бути неперервною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики / відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ "КММ", 2013. 416 с.
2. Корпус української мови / наук. керівн. проекту Н. П. Дарчук. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> (дата звернення: 15.04.2019).
3. Медіалінгвістика. Словник термінів і понять / Л. Шевченко, Д. Дергач, Д. Сизонов / за ред. Л. І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Київський університет, 2014. 380 с.
4. Навальна М., Ісайкіна О. Медіакомунікації : навч. посібн. Переяслав-Хмельницький : Видавництво К С В, 2018. 221 с.
5. Нові й актуалізовані слова та значення / Балог В. та ін. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 280 с.
6. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. 616 с.
7. Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2018. 588 с.
8. Шевченко Л. І. Медіалінгвістика в сучасній Україні: аналіз ситуації. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2013. Вип. XXVI. С. 3–12.
9. Шевченко Л. І. Модерні напрямки сучасної лінгвістики: функціональний контекст. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2017. XXXV. С. 7–18. <https://doi.org/10.17721/APULTR.2017.35.7-18>

10. Шевченко Л. І. Українська дослідницька перспектива в контексті стилістичних дискусій XVI Міжнародного конгресу славістів. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. XXXVII. С. 7–19. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.7-19>

11. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа : словник. Київ : Київський університет, 2017. 114 с.

12. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа : словник. Ч. 1. Київ : Київський університет, 2018. 120 с.

13. Шевченко Л., Шулінова Л. Стилїстика української літературної мови : навч. посібн. : у 2 кн. Кн. 2 : Функціональна діагностика тексту. Вид. 4-те, доповн. і переробл. Київ : Київський університет, 2018. 352 с.

14. Язык СМИ и политика / под ред. Г. Я. Солганика. Москва : Издательство Московского университета, 2012. 952 с.

REFERENCES

1. *Active resources of modern Ukrainian nomination: ideographic dictionary of new vocabulary* (2013). [Aktyvni resursy suchasnoii ukrainskoi nominatsii: ideografichni slovnyk novoi leksyky] / ed. Ye. A. Karpilovska. Kyiv : LLC "KMM" [in Ukrainian].

2. *Ukrainian Corpus* [Korpus ukraiinskoi movy] / scient. project supervis. N. P. Darchuk. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> [in Ukrainian].

3. *Medialinguistics. Dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialingvistyka. Slovnyk terminiv i poniat'] / by ed. of L. I. Shevchenko. 2nd ed. Kyiv : Kyiv university. [in Ukrainian].

4. Navalna, M. & Isaikina, O. (2018). *Media communications* [Mediakomunikatsii]. Pereiaslav-Khmelnyskyi : K S V Publishing House [in Ukrainian].

5. *New and updated directly words and their* (2010). [Novi i aktualizovani slova ta znachennia]. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].

6. Stepanenko, M. (2017). *The political presence of the Ukrainian language: current periphrasis* [Polityche siohodennia ukraiinskoi movy: aktualnyi peryfrastykon]. Kharkiv : Ivanchenko I. S. Publishing House [in Ukrainian].

7. Stepanenko, M. (2018). *Publicistic and political periphrases in the Ukrainian language. 2017* [Publitsystychno-politychni peryfrazy v ukrainskii movi: 2017 rik]. Poltava : Dyvosvit [in Ukrainian].

8. Shevchenko, L. I. (2013). *Medialinguistics in modern Ukraine: an analysis of situation* [Medialingvistyka v suchasni Ukraini: analiz sytuatsii]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXVI, 3–12 [in Ukrainian].

9. Shevchenko, L. I. (2017). *Modern directions of contemporary linguistics: functional context* [Moderni napriamky suchasnoi lingvistyky: funktsionalnyi kontekst]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXXV, 7–18. [https://doi.org/ 10.17721/APULTP.2017.35.7-18](https://doi.org/10.17721/APULTP.2017.35.7-18) [in Ukrainian].

10. Shevchenko, L. I. (2018). *Ukrainian research perspective in the context of stylistic discussions of the XVI International congress of slavists* [Ukranska doslidnytska perspektyva v konteksti stylistychnykh dyskusii XVI Mizhnarodnoho konhresu slavistiv]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXXVII, 7–19. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.7-19> [in Ukrainian].

11. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2017). *New media and the phraseological units of the Ukrainian mass media* [Novi slova ta fraseolohizmy v ukrainskykh mas-media : slovnyk]. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

12. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2018). *New media and the phraseological units of the Ukrainian mass media* [Novi slova ta fraseolohizmy v ukrainskykh mas-media : slovnyk]. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L. & Shulinova, L. (2018). *Stylistics of ukrainian literary language* [Stylistyka ukrainskoi literaturnoi movy]. Part 2. 4th ed. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

14. *Language of media and politics* (2012). [Yazyk SMI i politika] / by ed. of G. Ya. Solganik. Moscow : Publishing House of Moscow University [in Russian].

Дата надходження до редакції – 26.04.2019

Дата затвердження редакцією – 17.05.2019

UA

ИНДЕКСАЦИЯ ЗБІРНИКА В МІЖНАРОДНИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ

Збірник входить до наукометричної бази України "Україніка наукова", <http://irbis-nbuv.gov.ua>. Журнал дотримується політики відкритого доступу (Open Access).

Збірник входить до міжнародних наукометричних баз:

- **INDEX COPERNICUS** (Польща), <https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Норвегія), <https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Японія), <https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Росія), <https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY** (Нідерланди), <http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**, <https://scholar.google.com.ua>

EN

INDEXATION OF THE DIGEST IN THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC DATABASES

The digest is included to the scientific database of Ukraine, <http://irbis-nbuv.gov.ua>. The Journal follows Open Access Policy.

The digest is included to international scientific databases:

- **INDEX COPERNICUS** (Poland), <https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Norway), <https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Japan), <https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Russia), <https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY** (Netherlands), <http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**, <https://scholar.google.com.ua>

RU

ИНДЕКСАЦИЯ ИЗДАНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУКОМЕТРИЧЕСКИХ БАЗАХ ДАННЫХ

Сборник входит в наукометрическую базу Украины, <http://irbis-nbuv.gov.ua>. Журнал придерживается политики открытого доступа (Open Access).

Сборник входит в международные наукометрические базы:

- **INDEX COPERNICUS** (Польша), <https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Норвегия), <https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Япония), <https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Россия), <https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY** (Нидерланды), <http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**, <https://scholar.google.com.ua>

Кафедра стилістики та мовної комунікації
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

планує публікацію періодичного збірника наукових праць
"Актуальні проблеми української лінгвістики:
теорія і практика" (випуск № 39)

UA Вимоги до публікації:

1. *Текст статті* повинен відповідати чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та міжнародним науковим стандартам, згідно з якими обов'язковими є такі елементи:

– постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями;

– аналіз найновіших публікацій із теми дослідження;

– визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямків дослідження;

– формулювання мети статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

2. *Комп'ютерний варіант статті* повинен відповідати таким вимогам:

– шрифт **Times New Roman**;

– якщо в наборі використовуються інші шрифти, якими набрано ілюстративний матеріал, то вони подаються окремим файлом;

– поля: вгорі – 2,5 см; внизу – 9,54 см; зліва – 2,5 см; справа – 6,84 см;

– відступи від колонтитула: вгорі – 2,75 см; внизу – 9 см;

– абзацний відступ – 1,25 см;

– міжрядковий інтервал – одинарний;

– для покликань на джерело цитування використовувати квадратні дужки, напр.: [5, с. 141], де 5 – номер джерела відповідно

до списку використаної літератури в алфавітному порядку, а 141 – номер сторінки; покликання на джерела ілюстративного матеріалу мають бути у круглих дужках (І. Франко).

3. **Матеріали** подавати в такій послідовності (відповідно у трьох інформаційних блоках – українському, англійському й російському):

– класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК);

– прізвище та ініціали автора подаються посередині (**розмір 11 кеглів, жирний курсив**);

– ID (ORCID) подається посередині (**розмір 11 кеглів, курсив**);

– назва статті (українською, англійською та російською мовами в кожному з інформаційних блоків) набирається через рядок по центру великими літерами (**розмір 11 кеглів, жирний шрифт**);

– анотації **не менше 1800 знаків** українською, англійською та російською мовами (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– ключові слова (не більше десяти слів) (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– інформація про автора / авторів подається українською, англійською та російською мовами після анотації у відповідному інформаційному блоці (**розмір 10 кеглів, курсив**) в такій послідовності: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, посада / навчання в аспірантурі, докторантурі; структурний підрозділ (факультет / інститут, кафедра); назва навчального закладу чи установи; електронна адреса;

– текст статті – через інтервал після назви (**розмір 11 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний**);

– списки літератури (**НЕ БІЛЬШЕ 20 ПОЗИЦІЙ**) подаються через рядок після основного тексту статті в алфавітному порядку в рубриці **ЛІТЕРАТУРА (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний)**. Література оформляється згідно з чинними бібліографічними вимогами. Необхідно розрізняти наукову літературу та джерела. **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ПЕРЕКЛАДАЄТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ І**

.....
ТРАНСЛІТЕРУЄТЬСЯ ЛАТИНИЦЕЮ та подається в рубриці **REFERENCES** (за стилем АРА) після основного списку:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список умовних скорочень назв джерел (за наявності) (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал - одинарний) подається після списку літератури через один інтервал.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Покликання на статті збірника в інших виданнях **ОБОВ'ЯЗКОВО** потрібно робити із вказівкою індивідуального номера DOI.

Статті подаються **до 30 жовтня 2019 р.** до редакційної колегії збірника в електронному та роздрукованому варіантах на кафедрі стилістики та мовної комунікації.

Публікації збірника проходять **обов'язкове внутрішнє та зовнішнє рецензування** з погляду актуальності, новизни, новаторської постановки проблем, чіткості формулювань дослідницьких завдань, логічності й обґрунтованості висновків.

Видання **дотримується всіх етичних норм і правил**, а також тих, що регламентовані чинним законодавством. Редакторська політика видання базується на принципах Комітету з етики наукових публікацій відносно рівності всіх статей і авторів для головного редактора, редколегії та рецензентів; конфіденційності у процесі внутрішнього та зовнішнього рецензування; оригінальності пропонованого матеріалу та плагіату.

Видання **платне**.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **[https://apultp.knu.ua;](https://apultp.knu.ua)**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

**Department of stylistics
and language communication of Institute of philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv**

plans to publish a periodic
scientific edition

**"Actual issues of Ukrainian linguistics:
theory and practice" (№ 39)**

EN Call for papers

1. *Manuscripts* must meet the applicable requirements of Ministry of Education and Science of Ukraine as well as international standards:

- stating the problem in the context of modern philological science, its correlation with relevant practical tasks;
- analysis of recent literature on the research topic;
- determining previously unexplored aspects of the general problem or research trends;
- defining the aim of the research;
- general description of the work, justification of research findings;
- conclusions of the study, prospects and implications of the research.

2. *A computer version of the article* must meet the following requirements:

- font Times New Roman;
- if the author uses other fonts, it is necessary to propose them in a separate file;
- margin: head – 2.5 cm; tail – 9.54 cm; left – 2.5 cm; right – 6.84 cm;
- an indentation from the running title: head - 2.75 cm; tail – 9 cm;
- an indentation – 1.25 cm;
- line-to-line spacing – single;
- citation must be done in square brackets, e.g.: [5, p. 141], where 5 is a resource number in the references list in alphabetical order, and 141 is a page number;

.....
 - a reference to resources should be used in parentheses, e.g.:
 (I. Franko).

3. **Materials** must be submitted in the following sequence:

- classification index of the Universal Decimal Classification (UDC);
 - the author / authors' name and surname (**size 11 points, bold type**);

- the author / authors' ID (ORCID) (*size 11 points, italic type*);
 - the title of the article is typed in the middle in capital letters
 (**size 11 points, bold type**);

- abstracts (no less than **1800 symbols**) in Ukrainian, English and Russian (*size 10 points, italic type*);

- key words (no more than ten words) (*size 10 points, italic type*).

- information about the author / authors in Ukrainian, English and Russian after each of the abstracts respectively (*size 10 points, italic type*) in the following order: first name, middle name, scientific degree, academic status, PhD/doctoral studies; organization (faculty / institute/department); title of the institution; e-mail;

- text of the article – in the interval after the title (size 11 points);

- literature lists (**AT MOST 20 POSITIONS**) must be given after the main text of the article in alphabetical order in the rubric **REFERENCES** (size 10 points). References must be submitted in accordance with the applicable requirements of bibliographic standarts. It is necessary to distinguish scientific literature and resources. **REFERENCES MUST ALSO BE TRANSLATED AND TRANSLITERATED IN LATIN** and served in the **REFERENCES (APA)**:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linvistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

- a list of abbreviations of the resources (if any) (size 10 points) is submitted after the references list.

NB! References on articles of our digest in other editions must be done with the indication of the DOI individual number.

The **deadline** for article submission is **October 30th, 2019**. The papers must be submitted to the **editorial board** in electronic and printed versions to the department of stylistics and language communication.

The manuscripts must have **internal and external reviews** in terms of relevance, novelty, innovative research problems, formulation of tasks clarity, consistency and validity of conclusions.

The edition adheres to all **ethic norms** and rules as well as those that are regulated by current legislation. Editorial policy of the edition is based on the principles of Committee on Publication Ethics regarding the equality of all articles and authors to the editor-in-chief, editorial board and reviewers; confidentiality in the process of internal and external reviewing; originality of the submitted paper and plagiarism.

The edition is **paid**.

Tel: **0(44) 239-33-66;**

web: **[https://apultp.knu.ua;](https://apultp.knu.ua)**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

Кафедра стилистики и языковой коммуникации
Института филологии
Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко
планирует публикацию периодического
сборника научных трудов
"Актуальные проблемы украинской лингвистики:
теория и практика" (выпуск № 39)

RU

Требования к публикациям:

1. *Текст статьи* должен отвечать действующим требованиям Министерства образования и науки Украины и международным стандартам, согласно которым обязательными являются следующие элементы:

- постановка проблемы в контексте современной филологической науки, а также ее связь с актуальными практическими задачами;
- анализ последних публикаций по теме исследования;
- определение ранее не изученных аспектов общей проблемы либо новых направлений исследования;
- формулирование цели статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования с обоснованием полученных научных результатов;
- выводы исследования и перспектива дальнейшего научного изучения проблемы.

2. *Компьютерный вариант статьи* должен отвечать следующим требованиям:

- шрифт **Times New Roman**;
- если в наборе используются другие шрифты, они подаются отдельным файлом;
- поля: верхнее – 2,5 см; нижнее – 9,54 см; левое – 2,5 см; правое – 6,84 см;
- отступление от колонтитула: сверху – 2,75 см; внизу – 9 см;
- абзацное отступление – 1,25 см;
- междустрочный интервал – одинарный;

– для ссылок на источник цитирования следует использовать квадратные скобки, напр.: [5, с. 141], где 5 – номер источника в списке использованной литературы в алфавитном порядке, а 141 – номер страницы; ссылки на источник иллюстративного материала следует использовать в круглых скобках, напр.: (И. Франко).

3. **Материалы** подавать в такой последовательности (соответственно в трех информационных блоках – украинском, английском и русском):

– классификационный индекс Универсальной десятичной классификации (УДК);

– ID (ORCID) по центру (*размер 11 кеглей, курсив*);

– фамилия и инициалы автора подаются по центру (***размер 11 кеглей, жирный курсив***);

– название статьи (на украинском, английском и русском языках в каждом из информационных блоков) набирается через строку по центру (***размер 11 кеглей, жирный шрифт***);

– аннотации **не менее 1800 знаков** на украинском, английском и русском языках;

– ключевые слова (не более десяти слов) (*размер 10 кеглей, курсив*). Аннотации, представленные на иностранном языке, не должны быть дословным переводом основной аннотации и должны составлять не менее 1600 знаков (с пробелами);

– информация об авторе / авторах подается на украинском, английском и русском языках после аннотации в соответствующем информационном блоке (*размер 10 кеглей, курсив*) в такой последовательности: фамилия, имя, отчество (полностью), научная степень, ученое звание, должность / обучение в аспирантуре, докторантуре; структурное подразделение (факультет / институт, кафедра); название учебного заведения или учреждения; электронный адрес;

– текст статьи – через интервал после названия (*размер 11 кеглей, межстрочный интервал – одинарный*);

– списки литературы (**НЕ БОЛЬШЕ 20 ПОЗИЦИЙ**) подаются через строку после основного текста статьи в алфавитном порядке в рубрике **ЛИТЕРАТУРА** (*размер 10 кеглей*). Литература

оформляется в соответствии с действующими библиографическими требованиями. Необходимо различать научную литературу и источники. **СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ ПЕРЕВОДИТСЯ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК И ТРАНСЛИТЕРИРУЕТСЯ ЛАТИНИЦЕЙ** и подается в рубрике **REFERENCES (стиль APA)** после основного списка:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список условных сокращений названий источников (при наличии) (*размер 10 кеглей*) подается после списка литературы.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! Ссылки на статьи сборника в других изданиях **ОБЯЗАТЕЛЬНО** нужно делать с указанием индивидуального номера DOI.

Статьи принимаются до 30 октября 2019 г.

Публикации сборника проходят **обязательное внутреннее и внешнее рецензирование** с точки зрения актуальности, новизны, новаторской постановки проблем, четкости формулировок исследовательских задач, логичности и обоснованности выводов.

Издание **придерживается всех этических норм и правил**, а также тех, которые регламентированы действующим законодательством. Редакторская политика издания базируется на принципах Комитета по этике научных публикаций относительно равенства всех статей и авторов для главного редактора, редколлегии и рецензентов; конфиденциальности в процессе внутреннего и внешнего рецензирования; оригинальности предлагаемого материала и плагиата.

Издание платное.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **<https://apultp.knu.ua>;**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

ЗМІСТ

ДО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА ЛАРИСИ ШЕВЧЕНКО

Стишов О.А., Сизонов Д.Ю. Неолінгвістичні ідеї та інноваційні концепції Лариси Шевченко.....	8
--	---

СТИЛІСТИЧНА АСПЕКТОЛОГІЯ МОВОЗНАВСТВА

Шевченко Л.І. Ремінісценції лінгвіста до теорії ідентифікації: епістолярій Пантелеймона Куліша. Стаття 1	24
Злотник О.О. Літературна мова та літературна норма в інтерпретації Івана Франка	39
Бачун Л.І. Концепт <i>БОГ</i> у творах про національно-визвольний рух першої половини ХХ ст.	52

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Снитко О.С. Карнавальні форми сугестії в інформаційному просторі України у контексті консцієнтальної війни	77
Сизонов Д.Ю. Медійна фразеологія та категорія експресивності: стилістичні взаємозалежності.....	94
Плясун О.М. Іміджеві стратегії України: медіалінгвістичний дискурс.	109

**АВТОРСЬКИЙ ПОГЛЯД
НА АКТУАЛЬНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ПИТАННЯ**

Макарець Ю.С.
Законодавче регулювання мовних відносин
в Україні 127

Бугайко Ю.О.
Види лінгвістичної експертизи законопроектів:
перспектива впровадження в Україні.. 145

Мільо А.В.
Концепт *БІЖЕНЕЦЬ*: трансформації в сучасній
українській лінгвокультурі..... 167

СТАТТІ-РЕЦЕНЗІЇ

Гливінська Л.К.
Словесна культура українських мас-медіа:
мета і засоби (стаття-рецензія)..... 190

**Індексація збірника в міжнародних
наукометричних базах 208**

Вимоги до публікації у виданні 209

CONTENTS

TO ANNIVERSARY OF PROFESSOR LARYSA SHEVCHENKO

Oleksandr A. Styshov, Dmytro Y. Syzonov Innovative linguistic ideas and concepts of Larysa Shevchenko	8
--	---

STYLISTIC ASPECTOLOGY OF LINGUISTICS

Larysa I. Shevchenko A linguist's reminiscences to identification theory: epistolary of Panteleimon Kulish. Article 1	24
Olga O. Zlotnyk-Shagina Literary language and literary norm in the interpretation of Ivan Franko	39
Liliya I. Bachun The concept of <i>GOD</i> in works about the national liberation movement of the first half of the XX century.. ..	52

MEDIA ISSUES IN MODERN LINGUISTICS

Olena S. Snytko Carnival forms of suggestion in Ukrainian information space in the context of aconsciousness war	77
Dmytro Y. Syzonov Media phraseology and the category of expressiveness: stylistic interdependencies	94
Olga M. Pliasun Image strategies of Ukraine: media linguistic discourse.	109

.....
AUTHOR'S VIEW ON CURRENT
LINGUISTIC ISSUES

Iuliya S. Makarets
Legislative regulation of linguistic relationships
in Ukraine 127

Yuliya O. Buhaiko
Types of linguistic expertise of bills:
prospects of implementation in Ukraine..... 145

Andrianna V. Milo
The concept of a *REFUGEE*: transformations in modern
Ukrainian culture 167

REVIEW ARTICLES

Lesia K. Hlyvinska
Verbal culture of Ukrainian mass media:
purpose and means (review article)..... 190

Indexing in international scientific databases 208

Publication requirements 209

СОДЕРЖАНИЕ

К ЮБИЛЕЮ ПРОФЕССОРА ЛАРИСЫ ШЕВЧЕНКО

Стишов А.А., Сизонов Д.Ю. Неолингвистические идеи и инновационные концепции Ларисы Шевченко	8
--	---

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ АСПЕКТОЛОГИЯ ЯЗЫКОЗНАНИЯ

Шевченко Л.И. Реминисценции лингвиста к теории идентификации: эпистолярный Пантелеймона Кулиша. Статья 1	24
Злотник О.А. Литературный язык и литературная норма в интерпретации Ивана Франко	39
Бачун Л.И. Концепт <i>БОГ</i> в произведениях о национально- освободительном движении первой половины XX века... ..	52

МЕДИЙНАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Снитко Е.С. Карнавальские формы суггестии в информационном пространстве Украины в контексте концентриальной войны	77
Сизонов Д.Ю. Медийная фразеология и категория экспрессивности: стилистические взаимосвязности	94
Плясун О.Н. Имиджевые стратегии Украины: медиалингвистический дискурс	109

.....

АВТОРСЬКИЙ ВЗГЛЯД
НА АКТУАЛЬНЫЕ
ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

Макарець Ю.С.
Законодательное регулирование языковых
отношений в Украине 127

Бугайко Ю.А.
Виды лингвистической экспертизы
законопроектов: перспектива внедрения в Украине..... 145

Мільо А.В.
Концепт *БЕЖЕНЕЦ*: трансформации в современной
украинской лингвокультуре.. 167

СТАТЬИ-РЕЦЕНЗИИ

Гливинская Л.К.
Словесная культура украинских масс-медиа:
цель и средства (статья-рецензия) 190

**Индексация сборника в международных
наукометрических базах** 208

Требования к публикации в издании..... 209

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск XXXVIII

Над випуском працювали:

Л.І. Шевченко (голов. редактор),
Д.Ю. Сизонов (відп. секретар),
О.М. Плясун (відп. секретар англ. версії)

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Електронна версія публікацій представлена на сайті <http://apultp.knu.ua>

Підписано до друку 25.06.19. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № ФЛ 52-13. Гарнітура Times.

Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 300.

Ум. друк. арк. 13,02. Зам. № 216-1307

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43
(38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02